

SZENT ISTVÁN
EGYETEM

GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR,
GÖDÖLLŐ

Studia Mundi - Economica

Vol 4. No. 2.

2017

Studia Mundi - Economica

*A Szent István Egyetem Vidékfejlesztési Szakkollégium hallgatóinak
tanulmány kötete*

*A folyóirat ezen számának megjelenése az NTP-SZKOLL-16-0042
„Kalandos vidék - A mezőgazdaság megélhetésben betöltött szerepe”
című pályázat keretében valósult meg.*

IMPRESSZUM

Szerkesztőbizottság elnöke:

Szücs István

Főszerkesztő:

Káposzta József

Szerkesztőbizottság tagjai:

Bandlerova, Anna – Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia
Baranyai, Zsolt – Szent István Egyetem
Bielik, Peter – Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia
Csehné Papp, Imola – Szent István Egyetem
Curt, Paula - Babeş-Bolyai University Cluj-Napoca, Romania
Ivolga, Anna – Stavropol State Agrarian University, Russia
Kodenko, Jekatyerina – Szent István Egyetem
Kollár, Péter – Szent István Egyetem
Maciejczak, Mariusz – Warsaw University of Life Sciences
Nagyné Molnár, Melinda – Szent István Egyetem
Neszmélyi, György Iván – Budapesti Gazdasági Egyetem
Stratan, Alexandru – National Institute for Economic Research, Moldova
Szabó, Zoltán – Szent István Egyetem
Szigetváriné Járási, Éva Zsuzsanna – Szent István Egyetem
Szlávicz Ágnes - University of Novi Sad, Serbia
Törőné Dunay, Anna – Szent István Egyetem
Trzcielinski, Stefan - Poznan University of Technology
Zmija, Janusz – University of Agriculture in Krakow

Szerkesztő:

Nagy Henrietta

Technikai szerkesztő:

Áldorfai György

Szakmai lektorok (4. évf. 2. sz):

Káposzta József
Nagy Henrietta
Neszmélyi György Iván
Péli László
Tóth Tamás
Szücs István
Varga-Nagy Adrienn
Villányi László

Támogatók:

Emberi Erőforrások Minisztériuma, Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, Nemzeti Tehetség Program

Szerkesztőség címe:

2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.

E-mail: studia.mundi@gtk.szie.hu, Honlap: <http://studia.mundi.gtk.szie.hu>

Kiadó:

Szent István Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.
2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.
HU ISSN 2415-9395
2017.

Tartalomjegyzék / Table of contents

TARTALOMJEGYZÉK / TABLE OF CONTENTS	1
MI LESZ VELED, ERŐMŰ? – LŐRINCI, MÁTRAVIDÉKI ERŐMŰ VÁROSRESZ ÁLLAPOTVIZSGÁLATA ÉS FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI - WHAT ABOUT YOU, ERŐMŰ? – LŐRINCI, MÁTRAVIDÉKI ERŐMŰ QUARTERS STATEFUL INSPECTION AND DEVELOPMENT OPPORTUNITIES	
Balogh Géza Attila, Urbánné Malomsoki Mónika.....	2
A VIDÉK TÁRSADALMI PROBLÉMÁINAK JAVÍTÁSI LEHETŐSÉGE EGY PRIMER KUTATÁS TÜKRÉBEN - RURAL SOCIAL PROBLEMS OF REPAIR THE POSSIBILITY OF A PRIMARY RESEARCH IN THE LIGHT	
Demeter Petra, Ritter Krisztián	18
LOKÁLIS SZINTŰ ERŐFORRÁS HASZNOSÍTÁSI VIZSGÁLAT A DANUBIA-FRUCHT SZÖVETKEZET PÉLDÁJÁN - RESEARCH OF THE UTILIZATION OF LOCAL RESOURCES ON THE EXAMPLE OF DANUBIA-FRUCHT COOPERATIVE	
Nagyné Molnár Melinda, Eckert Márta.....	33
A HELYI TÁRSADALOM VIZSGÁLATA TOLMÁCSON - THE EXAMINATION OF LOCAL SOCIETY IN TOLMÁCS VILLAGE	
Féja Fruzsina, Kassai Zsuzsanna	44
A MEZŐGAZDASÁG SZEREPÉNEK VIZSGÁLATA JÁSZFÉNYSZARU VÁROS GAZDASÁGÁBAN - ANALYSIS OF THE AGRICULTURAL POSITION OF JÁSZFÉNYSZARU'S ECONOMY	
Illés Gergő, Némedi-Kollár Kitti	54
A MAGYAR HÚSMARHATARTÁS SIKERESSÉGÉNEK HÁTTERE ÉS JÖVŐJE - THE FUTURE AND THE REASONS BEHIND THE SUCCESS OF THE HUNGARIAN BEEF CATTLE PRODUCTION	
Tengely Péter, Nagyné Pércsi Kinga	62

**MI LESZ VELED, ERŐMŰ? – LŐRINCI, MÁTRAVIDÉKI ERŐMŰ VÁROSRÉSZ
ÁLLAPOTVIZSGÁLATA ÉS FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI**
WHAT ABOUT YOU, ERŐMŰ? – LŐRINCI, MÁTRAVIDÉKI ERŐMŰ QUARTERS
STATEFUL INSPECTION AND DEVELOPMENT OPPORTUNITIES

Balogh Géza Attila¹, Urbánné Malomsoki Mónika²

¹egyetemi hallgató, ²tanszéki mérnök
Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
E-mail: balogh.geza.attila@gmail.com, Urbanne.Monika@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Lőrinci lakosként, 2016 áprilisában végeztünk egy kérdőíves kutatást témavezetőmmel karöltve Lőrinciben, a Mátravidéki Erőmű városrész kérdéskörét vizsgálva. Kíváncsiak voltunk, hogyan értékeli a lakosság az erőműi lakótelep környezetét, az épületeket, az ott megtalálható szolgáltatásokat. Természetesen szó esett az elképzelhető fejlesztési lehetőségekről, a lakosok szemszögében. A következőkben a kutatás legfontosabb és legérdekesebb eredményeiről adunk számot.

Abstract

As a citizen of Lőrinci, I made a questionnaire research with my supervisor, examining the issue of the Mátravidéki Erőmű - which is the part of Lőrinci - and its problems, in April of 2016. We were interested in how the people of the Erőmű's warren value the warren's environment, the condition of buildings and the available services, what's their opinion about them. In addition, the topic of imaginable development possibilities from the aspect of citizens are also emerged. We will present the most important and interesting results of the research further.

Kulcsszavak: Lőrinci, Mátravidéki Erőmű, elmaradottság, nehéz helyzet, fejlődés

JEL besorolás: R19, R59

LCC: HT170-178

Bevezetés

Lőrinci város elhelyezkedése, jellemzői

A város az Észak-Magyarországi régióban, Heves megye délnyugati részén, a Mátra és az Alföld találkozásánál helyezkedik el a hatvani járásban. Nyugatról a Cserhátalja, keletről a Mátraalja határolja. A településtől keletre, észak-déli irányban halad el a Zagyva folyó. Területe 24 km². (TeIR-Helyzet-Tér-Kép, 2016.) A város tengerszint feletti magassága lakott területen 120 és 131 méter közé esik. (Nagy, 2012.) A járásközpont Hatvantól 10 km-re, a megyeszékhely Egertől 76 km-re, a főváros Budapesttől 63 km-re fekszik. (Távolságkereső, 2016.) Közlekedéscsoportjai helyzete kitűnő. Az M3-as autópálya legközelebbi lehajtója a várostól 7 km-re található. Lőrincin keresztül halad el a 81-es számú Hatvan-Somoskőújfalu vasútvonal (MÁV-csoport, 2015.). A 21-es számú főút a várossal párhuzamosan halad, mindhárom városrész felé csatlakozási lehetőséggel.

A Mátravidéki Hőerőmű története

A városrész igazi történelme 1940-ben kezdődik, amikor az állam – Budapest Székesfővárost megbízva - a Mátravidéki Hőerőmű létesítéséről határozott. Az erőművet alapvetően Budapest áramellátásának biztosítására tervezték. Az üzem építésének helyszínét Heréd és Lőrinci község határában, 261 kataszteri hold területen, bizonyos Prónayné Brüll Herta birtokán jelölték ki. 1940 decemberében döntöttek az erőmű, a lakótelep és a hűtő végleges helyéről, majd a következő év tavaszán kezdődött meg – már a világháború alatt – Közép-Európa legnagyobb erőművének és a hozzá tartozó korszerű lakótelepnek az építése. 1945-ben tárgyalások kezdődtek az erőmű beindítására, ennek ellenére egy évvel később, egy orosz mérnökbizottság felügyelete mellett megkezdték a kis híján üzemkész erőmű bontását és leszerelését – háborús jóvátétel címén. A berendezéseket vagonokkal szállították a Szovjetunióba. (Nagy, 2012.)

1947-ben a Mátravidéki Erőmű és Bányaépítészeti Rt. által másodszor is megkezdődött az erőműi berendezések beszerelése, 1949. július 25-én pedig elindult az üzemszerű villamosenergia-termelés. Az ünnepélyes avatásra 1950. március 26-án került sor az erőműi kultúrházban. (Nagy, 2012.)

A korábban közép-európai léptékben is korszerű technológia az idők során elavulttá vált, 1984-ben minden villamosenergiát termelő berendezést leselejtezték és lebontottak. Később még gőzkazánok segítségével biztosították a lakótelep hőigényét, 1995-re azonban minden hőszolgáltatással kapcsolatos tevékenység véget ért az erőműben. A lakótelep középületeit a Mátrai Erőmű Rt. (a korábbi Gagarin Hőerőmű Vállalat) átadta a lőrinci önkormányzatnak. Az erőműtelepet a Magyar Villamos Művek vette meg, majd 1997-től egy olajtüzelésű, gázturbinás csúcserőművet igyekeztek létesíteni az egykori erőmű helyén. Ez 2000 tavasza óta működik, s ahogyan 1980 után, így most is, csak szükség esetén helyezik üzembe a létesítményt. (Nagy, 2012.)

A Mátravidéki Erőmű városrész elhelyezkedése

A Mátravidéki Erőmű városrész Lőrinci déli részén helyezkedik el. Északi határának a 21-es főútra vezető bekötőutat, míg déli határának a Pernyehányó helyén működő Hunviron Kft. hulladékártató kazettáit tekintjük. A városrész két elemből tevődik össze: az erőműi lakótelepből és az újtelepből. A lakótelep közelebb van az erőmű épületéhez, és mivel ezt eredendően az erőműi dolgozóknak építették, kizárólag tömbházakat találhatunk. Ezzel szemben az újtelepi rész - mely 3 utcát és egy benzinkutat ölel fel -, kizárólag a 60-as, 70-es években épült, Kádár-korszakra jellemző, több generációra tervezett, úgynevezett kockaházakból áll, nagy konyhakertekkel. A lakóteleptől délnyugati irányban helyezkedik el a Mátravidéki Erőmű vasútállomás. A vonatközlekedésre jellemző, hogy óránkénti sűrűséggel (hétfvégén kétóránként) közlekednek a vonatok mind Hatvan, mind Somoskőújfalu felé. Autóbusz-megállóhely a lakótelep főterénél található, az újteleptől közel 500 méterre. Busszal a városközpont 5 percnyi, Hatvan központja pedig 12-15 percnyi távolságra van. Az autóbusz-közlekedés sűrűsége átlagosan félóránkénti. A lakóteleptől délkeleti irányban helyezkedik el az erőmű egykori hűtőtava. Ez a mesterséges tó manapság horgásztóként funkcionál, és igen népszerű a horgászok körében.

1. ábra: A Mátravidéki Erőmű városrész elhelyezkedése Lőrincin belül

Forrás: Google Maps alapján saját szerkesztés, 2016

Anyag és módszertan

A kérdőívezés

A kérdőívezés a leggyakrabban használt módszer a primer adatok összegyűjtéséhez: egyaránt alkalmazzák többek között piacutatásokhoz vagy tudományos kutatásokhoz. Az elemzési egység általában maga az egyén, vagy egy kiválasztott célcsoport. A kérdőívezés célja információt nyerni megfelelő kérdésekkel a kutatás tárgyáról, a vizsgált célcsoportról, vagy arról a jelenségről, amit fel szeretnénk tární. (Pecze, 2014.)

A kérdéseket három típusba lehet sorolni. Cél szerint megkülönböztetünk bevezető, átvezető, tárgyköri, ellenőrző és személyes kérdéseket. A kérdésfeltevés módja szerint beszélhetünk direkt vagy indirekt kérdésről. A válaszlehetőség szempontjából pedig zárt, nyitott és skálás kérdés létezik. Utóbbi besorolás szerinti típusokról néhány szó. Zárt kérdések esetében előre meghatározott válaszokat állítunk fel, amelyeknél ügyelni kell a teljességre és a kizárólagosságra: a felkínált válaszlehetőségek fedjék le a teljes körét a lehetséges válaszoknak, illetve ne legyen átfedés két válaszlehetőség között. Nyitott kérdések esetében nem adunk meg előre válaszokat, hanem rábízunk a kitöltőkre, hogy saját szavaikkal fogalmazzák meg válaszukat. Félig nyitott kérdésnél tudunk lehetőséget biztosítani a fix válaszlehetőségek mellett a válaszadó véleményének kifejtésére, mégpedig egy „egyéb” válasz segítségével. Ezzel tudjuk garantálni a teljesség igényének kielégülését. Skálás kérdések esetében többféle módszert alkalmazhatunk. Manapság elterjedt az 1-4, 1-5, 1-6, 1-10 skálák, ahol jellemzően a minimum érték számít rossznak és a maximum érték jónak. (Pecze, 2014.) (Lehota, 2001.)

A kutatásomban javarészt zárt, félig nyitott illetve skálás kérdéseket tettem fel, de egy helyen előfordult nyílt kérdés is. Ez utóbbi esetében gondolkodásra igyekeztem sarkallni a kitöltőket, hogy mi jut eszükbe a vizsgált hely kapcsán. A félig nyitott kérdésekre azért volt szükség, mert például előfordult, hogy néhány válaszadó nem olyan településen dolgozott, amely a megadott válaszlehetőségek között szerepelt. Az utolsó kérdésnél pedig lehetőséget szerettem volna adni a kitöltőknek, hátha hozzájárulnak néhány ötlettel a kutatás – és egyben a dolgozat – sikeréhez és létjogosultságához. A kérdőívet összesen 152-en töltötték ki.

A mentális térkép

„A mentális térképezés interdiszciplináris terület, amely az 1960-as évektől kezdve körülbelül egy időben jelent meg a földrajz, a pszichológia, nyelvészet és a társadalomtudományok, elsősorban a kulturális antropológia területén.” (Letenyei, 2005.)

„A mentális térképezés módszertani alapjai kidolgozás alatt állnak, aminek több oka is van. Egyrészt az interdiszciplináris jelleg tág teret enged a módszertani kísérletezéseknek; negatív megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy nincs olyan egységes elméleti keret, amelyhez igazodhatna a módszertan. Másrészt, az elméleti keretek gyakori és nagy fordulatai (például statikus helyett konstruktivista szemlélet) miatt a kialakuló módszertan nem tud zökkenőmentesen építkezni a korábbi eredményekre. Harmadrészt, a számítógépes támogatás feltételei a térképjellegű adatok esetében viszonylag későn jelentek meg. A térképek és térre vonatkozó információk jellegzetesen kép jellegű anyagok, márpedig nagy tömegű képet adatbázisszerűen kezelni csak a legkorszerűbb számítógépeken lehet.” (Letenyei, 2005.)

Az erőműi lakótelep 600x800 méteres területen fekszik, ebből fakadóan egy épített környezetre vonatkozó mentális térkép elkészítése nem okozott gondot. A 37 lakás felmérése körülbelül 2 órát vett igénybe, nem számítva az előzetesen felállított szempontrendszert. A vizsgálatot a következőképp állítottam fel: figyelembe vettem a lakások esetében azt, hogy milyen állapotúak a nyílászárók, a tetők, van-e szigetelve az épület, illetve a festés – mint külső befolyásoló tényező – állapotát is szemügyre vettem. Szerepet játszott még a ház körüli terület, illetve az út állapota. Ezeket egy táblázatban állítottam össze.

MÁTRAVIDÉKI ERŐMŰ LAKÓTELEP MENTÁLIS VIZSGÁLAT 2016.09.07.							
	A lakás állapota			Udvar/ház körüli terület	Út állapota	Pontszám	Megjegyzés
Nyílászáró:	elavult	részb. cser.	lecserélt	elhamvasolt, szemetes/gazos	földút/köves út		
Szigetelés:	nincs	részleges	teljes	részben rendezett	aszfaltozott út		
Festés:	kopott	részb. fes.	újrafestett	rendezett, tiszta	felújított út		
Tető:	elavult	normál áll.	felújított				

2. ábra: A mentális vizsgálat táblázata

Forrás: saját vizsgálat alapján saját szerkesztés, 2016

Az értékelés, pontozásos rendszer szerint történt. A bal oldali vagy felső sorban található állapot 0 pontot, a középső oszlopban vagy középső sorban látható 1 pontot, míg a jobb oldali oszlopban vagy az alsó sorban található állapot pedig 2 pontot kapott. Összesen 12 pont volt a maximális érték, amit egy lakás kaphatott. A vizsgálat eredményeit a „Mentális térkép” alfejezetben mutatjuk be.

A problémafa-készítés

„A problémafát készítheti a vezető egyedül, de ennél sokkal előnyösebb, ha az egy olyan csoportmunkának az eredménye, ahol a különböző szakterületek művelői közösen gondolkodnak a problémák egymáshoz fűződő viszonyáról. Az első lépésben brainstorming jelleggel össze kell gyűjteni a vélt, illetve valós részproblémákat, amelyek jelentkezése miatt a projektet elkezdjük tervezni. Ezek többnyire a SWOT-ban meghatározott néhány fő problémához kapcsolódnak. Ezt követően ezeket kell megvitatni, a nem releváns problémákat kiszűrni és az azonos tartalmú, de más kifejezésekkel megadott problémákat egyetlen meghatározással leírni. A következő, leglényegesebb lépésben ok-okozati összefüggéseket kell feltárni, és meg kell határozni az egyes problémák relatív súlyát, valamint a szervezet által befolyásolható és nem befolyásolható problémák körét. Fontos, hogy mindaddig folytassuk az okok meghatározását, míg a miért kérdésre értelmes, a terület sajátosságaiból következő válasz adható. A problémákat lehetőség szerint cédulákra írjuk fel. Ha az „A” probléma „B” probléma oka, akkor „B” alá helyezzük, ha következménye, akkor „B” fölé helyezzük, ha pedig nem oka, sem következménye, akkor egyelőre mellé helyezzük, annak reményében, hogy a problémafa ágainak bokrosodása során egyszer csak megtaláljuk alsóbb vagy felsőbb szinten az összekapcsolódást. A gyakorlat eredménye egy ágakra bomló fastruktúra, amely világosan

mutatja a területen jelentkező problémák ok-okozati összefüggéseit, rávilágít arra, hogy a részproblémák hogyan függenek össze a főproblémával. Ezek alapján a felállított problémafa nem más, mint egy olyan eszköz, aminek segítségével logikai rendbe sorolhatjuk a problémákat és az okokat, továbbá ezek csoportjából kiemelhetjük a fő okot, de emellett a problémafa szerkezet körvonalazza a megoldás felé mutató célkitűzéseket is.” (Kariszoft.hu, 2012.)

Eredmények

A következőkben a 152 kitöltő véleménye kap szerepet az eröműi városrész kapcsán. Az első kérdés arra vonatkozott, mi jut eszükbe az embereknek, ha a Mátravidéki Erömű városrészre gondolnak. Mi az első három szó, ami eszükbe jut? Természetesen többen voltak, akik az „erömű” és a „lakótelep” kifejezésekkel túl is voltak a válaszlehetőségek kétharmadán, de azt gondoljuk, hogy egy ilyen kérdés kitűnő tükröt mutat egyrészt a lakosság gondolkodásáról, másrészt bemutathat bizonyos sztereotípiákat, amelyek az emberek fejében élnek, harmadrészt pedig valamilyen szinten képet kaphatunk a jelenlegi állapotokról. A 152 db kérdőívben összesen 393 db választ kaptunk, amelyek feldolgozását és kiválogatását követően egy szófelhőt készítettünk. Ez kiválóan bemutatja a leggyakrabban leírt válaszokat, szavakat.

3. ábra: Szófelhő a "Mi az első három szó, ami eszébe jut az eröműi városrész említésekor?" kérdés válaszaiból

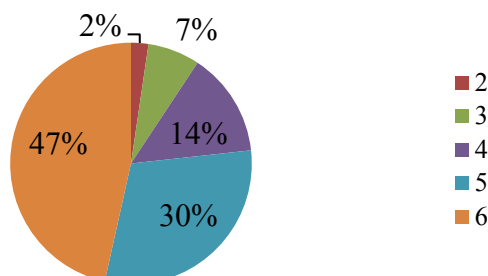
Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A válaszokat böngészve felfedezhető egyfajta kontraszt, hiszen pozitív töltetű (például vadregényes, kellemes, fás, rendezett, hangulatos) és negatív töltetű (például hanyag, gondozatlan, bűdös, „olyan, mint egy szanatórium”) kifejezések egyaránt olvashatók. A leggyakrabban említett szavak: tó vagy horgásztó; strand; park; erömű; szép; csend; fák; lakótelep; nyugalom.

Mire lehet ebből következtetni? Az emberek alapvetően a hűtőtóhoz kötik a városrészt, mint egyfajta turisztikai attrakció. Sokak emlékezetében él még a strand, amely már több mint 20 éve bezárt. Ha a lakótelepen jár az ember, az első dolog, ami eszébe jut, az a nagy csend, amely körülveszi ezt a közeget. Az autóforgalom minimális, emberek legfeljebb a házak előtt vannak. A sok fa pedig már-már erdős környezetet teremt, amely a tágabb térségben is egyedülálló

látványt nyújt. Összességében több a negatív kifejezés a szófelhőben, ezt azonban többen többféleképp fejezik ki, ebből fakadóan aprózódnak szét a képen. Mégis, az emberek többsége alapvető dolgokra gondol a városrész említésekor.

Kíváncsi voltam arra, hogy azok, akik az erőműi lakótelepen élnek, szeretik-e azt a környezetet, ahol élnek, szeretnek-e ott lakni. Ezt értékelték az ott lakók 1-től 6-ig skálán (4. ábra).

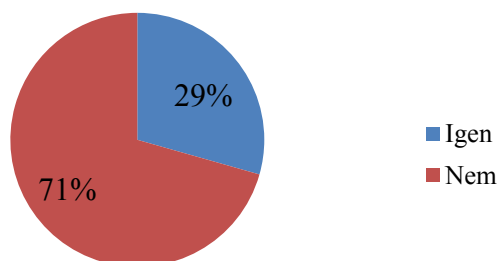

4. ábra: Mennyire szeretnek az erőműiek a lakótelepen élni?

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A válaszokból kiderül, hogy 9% inkább nem szeret ott élni, míg 91% a pozitív táborhoz tartozik. 77% adott 5-ös vagy 6-os értékelést (43 válaszadóból 33), ebből következik, hogy aki a lakótelepen él, az szeret ott élni, valószínűleg ragaszkodik a lakókörnyezetéhez. 1-est, azaz a legnegatívabb értékelést senki nem adott.

Az előző kérdésemből adódik, hogyha megkérdeztem az erőműieket arról, hogy szeretnek-e a lakótelepen élni, akkor megkérdezem a másik két városrész lakosságát, hogyha tehetnék, akkor beköltöznének-e a lakótelepre, élnének-e az erőműi városrészen.

5. ábra: Élnének-e az erőműi lakótelepen a lőrinciek és a selypiek?

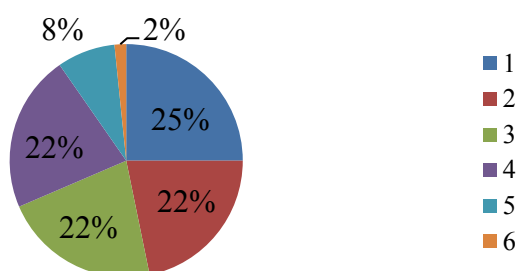
Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A leadott válaszok nagyon jól tükrözik az emberek azon véleményét, miszerint az erőműiek „különc emberek”, valamilyen szinten „elszeparáltak” élnek, egy külön közösséget alkotnak. A lőrinci és selypi kitöltők 71%-a ugyanis nem szeretne Erőműn élni, nem költöznének oda (5. ábra). Az okok között említést érdemel az iskola nemléte, a kevés üzlet, a relatíve nagy távolság a városközpontban található szolgáltatásokhoz.

Ahogy a városban, úgy a lakótelepen is vannak olyan elemek vagy szolgáltatások, amelyekről van véleménye az embereknek. A kérdőívben arra kértük a kitöltőket, hogy bizonyos elemeit a lakókörnyezetnek, melyek szorosan és kevésbé szorosan kötődnek ehhez, értékeljenek 1-től 6-ig (1: egyáltalán nem vagyok elégedett, 6: nagyon elégedett vagyok) skálán. Ezzel a skálával küszöböltük ki azt, hogy mindenki mindent átlagosnak tekintsen, hiszen így vagy a negatív, vagy a pozitív oldalra kellett húzniuk a válaszadóknak. Lehetőséget biztosítottunk arra is,

hogya valaki valamelyik elemet nem tudta megítélni, akkor ezt a kérdőívben is kinyilváníthassa.

Az utak, járdák, melyeken közlekednek az emberek, alapvetően meghatározzák az életminőséget. Korszerű, aszfaltozott úton könnyebben és biztonságosabban közlekednek az emberek, ezen felül pedig lakáseladás vagy –bérlet meghirdetésekor is pozitívum, ha ki lehet emelni az „új út” meglétét. Az erőműi lakótelep belsejében minden út aszfaltozott, az úgynevezett kis-körút, amely a 19-es épületnél végződik, 2016 májusában kapott friss aszfaltot az önkormányzat jóvoltából. Mivel a kérdőívezés egy hónappal az aszfaltozás előtt történt, ez a fejlesztés nem tükröződik vissza a válaszokban. A lakások között található járdák általában lőrinci kőből vannak kirakva (melyeket a közeli kőbányából hozattak régen). Ezek a kövek jellegeből fakadóan egyenetlenek, viszont szilárdak, tehát nem kell az embereknek sárban járni.

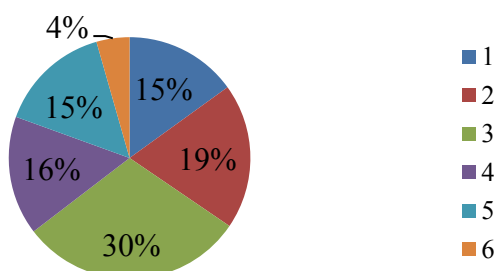

6. ábra: Milyenek tekintik az erőműi utak, járdák állapotát?

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A 6. ábrán jól látszik, hogy a válaszadók 69%-a tekinti inkább rossznak az utak, járdák állapotát. Egynegyedük ebből is a legrosszabb minősítést adta. Tapasztalataim szerint a nagykörút útja nem a legjobb állapotú, de járható, a járdák viszont – ahogy fentebb írtam – egyenetlenek, ebből fakadhat az értékelések negatív többsége.

Az önkormányzat az elmúlt években saját forrásból, több épület elé épített ki parkolókat annak érdekében, hogy az autók ne az út szélén vagy a vízfolyóban álljanak meg. A lakosság szerint nagyon kellett ezek a parkolók, ugyanakkor még többre lenne szükség.

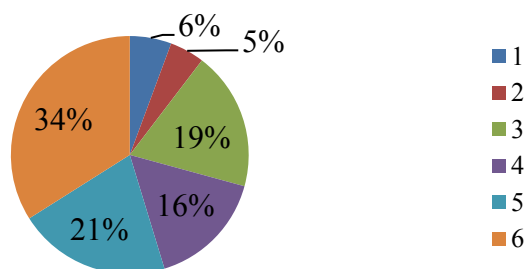

7. ábra: Az erőműi parkolók számának értékelése a lakosság által

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Ezt mutatják a válaszok is, hiszen a 7. ábra tanúsága szerint a válaszadók közel kétharmada inkább nem elégedett a parkolók számával, de ha figyelmesen megnézzük a diagramot, látható, hogy 30% hármassal értékelést adott, amely nem mondható rossznak. 31% pedig 4-es vagy 5-ös értékelést adott, mely szintén arra utal, hogy örülnek a parkolóknak, de még lenne hova újakat építeni.

Az egészségügyi ellátás egyik alapfeltétele az épületek megfelelő állapota és felszereltsége. Egy jól felszerelt, újszerű épületbe sokkal szívesebben mennek a betegek különböző vizsgálatokra, mint egy régi, már-már lelakott helyre.

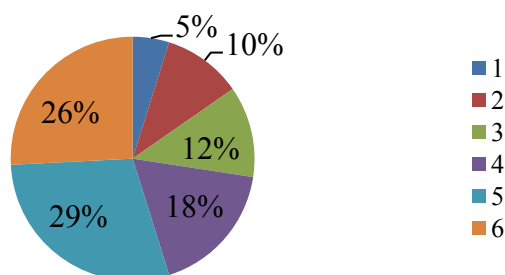

8. ábra: Az erőműi orvosi rendelő értékelése

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Az elmúlt években rendbe tette az önkormányzat a 29-es lakást, ahol az erőműi házi orvos, illetve a városi fogorvos működik. Ezt a lakók is értékelték, hiszen a 8. ábra azt mutatja, hogy akik meg tudják ítélni a rendelő állapotát, azok közül 71% a pozitív kategóriában értékelt, azaz 4-es, 5-ös vagy 6-os értékelést adott. Számszaki érdekesség, hogy ennél a kérdésnél adták a legtöbb 6-os minősítést a válaszadók.

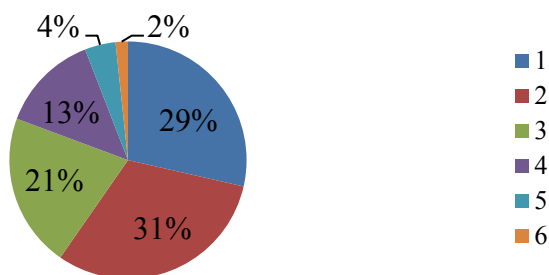
Közlekedés tekintetében elmondható, hogy autóbusz félóránként, vonat pedig óránként vagy kétóránként közlekedik. A buszmegálló a lakótelep központi részén található, bár meg kell jegyezni, hogy az út minősége pont itt a legrosszabb. A vasútállomást a buszmegállótól további 5 perc sétára lehet megközelíteni. A járműparkra mind az autóbuszok, mind a vasút esetében nincs beleszólása sem a lakóknak, sem az önkormányzatnak, de a Volán és a MÁV is igyekszik korszerű eszközöket közlekedtetni. Az igényekhez igazodó, kellően sűrű közösségi közlekedéssel a lakók is elégedettek, ugyanis 73% a pozitív tartományban értékelt, 55% pedig 5-ös vagy 6-os „osztályzatot” adott a kérdésre (9. ábra).

9. ábra: Hogyan vélekednek az erőműi közlekedési viszonyokról a lakosok?

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Üzletek tekintetében nem áll jól a lakótelep: egy vegyesbolt, egy zöldség-gyümölcs üzlet és egy presszó működik, mindhárom a 21-es épületben. Nagyobb kínálattal rendelkező szupermarket a városközpontban, a lakóteleptől 3-3,5 km-re van. Ugyan a 10. ábra is szépen megmutatja, hogy a lakosok szerint is kellene még bolt - hiszen a kitöltők négyötöde a negatív tartományban értékelt, 60% pedig 1-es vagy 2-es értékelést adott -, azonban kérdés, hogy ezt hova lehetne tenni, melyik lakásban van olyan helyiség, ahol egy üzletet - legfőképp élelmiszerüzletet - lehetne működtetni.

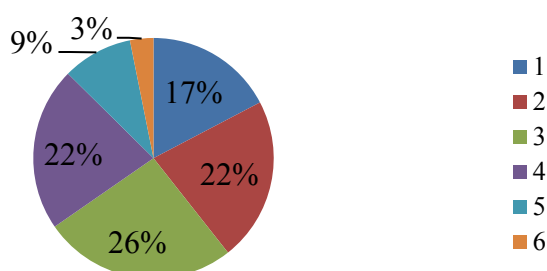

10. ábra: Hogyan értékelték az erőműi városrész üzleteinek számát?

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A 21-es épület másik üzlethelyisége jelenleg üresen áll, s nem tudni, hogy ezzel a tulajdonosoknak mi a célja, vagy esetleg lenne-e befektető, aki megvenné azt a helyiséget, konkurenciát teremtve a pillanatnyilag egyeduralkodó üzletnek.

Kíváncsi voltam, mennyire tartják tisztának a lőrinciek az erőműi városrészt. A köztisztaságban két dolog játszik főszerepet: a közterületek rendbetétele az önkormányzat által, illetve a lakások környezetének rendben tartása a lakók közreműködésével. Mivel a lakótelep a sok fának köszönhetően árnyékosabb, mint más városi területek, így a fű is gyorsabban nő, illetve a faleveleknek köszönhetően gyakran lesznek levelesek, ősszel pedig avarosak a közterületek. Ebből fakadóan gyakrabban tűnhet úgy, hogy a lakótelep nincs rendben tartva. Az erőmű működésekor kertészek tartották karban a közterületeket, az erőmű megszűnésével ez a tevékenység is leállt.

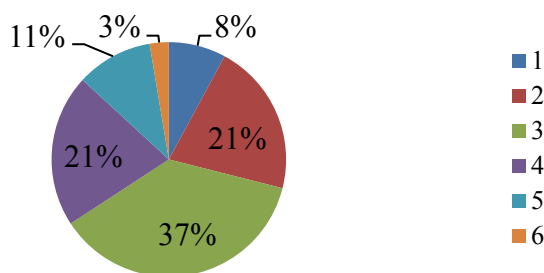

11. ábra: Az erőműi köztisztaság értékelése

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A 11. ábrából kiderül, hogy a köztisztaság megítélése meglehetősen vegyes, ugyanakkor a negatív értékelés felé tendál. A válaszok közel fele ugyanis a 3-as és a 4-es értékelésre érkezett, viszont 1-esre és 2-esre jóval többen voksoltak, mint 5-ösre és 6-osra. Ennek oka a fentebb vázolt kertészet működése, ugyanis sok erőműi lakó amiatt elégedetlen, mert az önkormányzat nem tartja karban a lakótelepet, ugyanakkor azt nem veszik figyelembe, hogy az önkormányzatnak másik két városrészt is rendben kell tartania.

A társasházak állapotára két tényező lehet hatással: a lakóközösség és az időjárás. A lakók többé-kevésbé hajlandók állagmegóvásra, hőszigetelésre, több esetben nyílászáró-cserére (ezekről bővebben a mentális térképnél szólok). Ugyanakkor akadnak elhanyagolt lakások, amelyekre már ráférne egy festés, vagy kisebb-nagyobb felújítás.

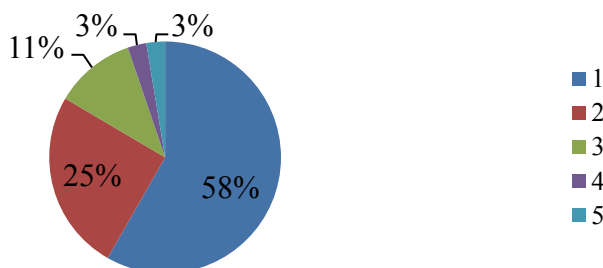

12. ábra: Az erőműi társasházak állapotának értékelése a lakosság által

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Ezt a lőrinciek is érzik, hiszen a 12. ábra alapján kijelenthető, hogy a legtöbb értékelés 3-as, azaz a lakosok szerint nincsenek annyira jó állapotban a társasházak.

A kulturális életre és a turizmusra elég egyetlen diagramot beszúrnom, mivel egyrészt mindkettő igen kis mértékben vesz részt a lakótelep életében, másrészt pedig teljesen azonosan alakultak a százalékos értékek. A lakótelepnek kulturális élete szinte nincs, a régi kultúrház kihasználatlan, legfeljebb lakossági fórumokat tartanak benne. A turizmusban nagy szerepet játszik a horgásztó, bár véleményem szerint ebben is rejlenek még lehetőségek, hiszen a tó kizárólag horgászatra van hasznosítva.

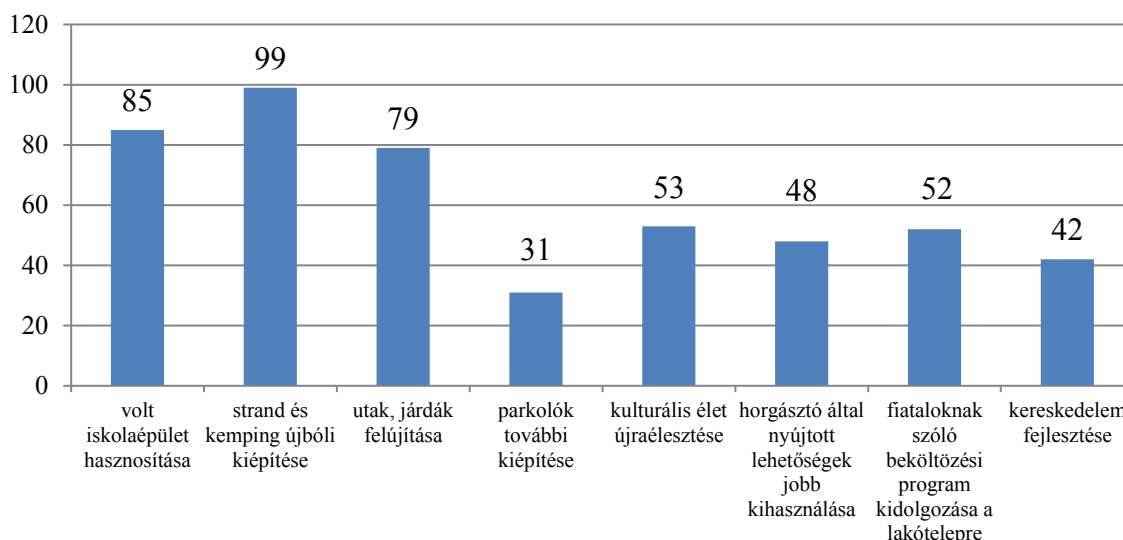
13. ábra: Hogyan értékelik az erőműi kultúrát és turizmust?

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A 13. ábrából kitűnik, hogy a válaszadók sem elégedettek ezzel, hiszen az értékelések döntő többsége a negatív tartományban van, 58% pedig egyenesen a legrosszabb értékelést adta.

A kérdőív utolsó kérdése, amely egyben a legfontosabb volt, arra vonatkozott, hogy a lakosság milyen fejlesztéseket tudna elképzelni az erőműi lakótelepen, mivel tenné jobbá az ottani lakosság életét. A kérdőívben 8 lehetőséget adtam meg, amelyből tudtak válogatni a kitöltők, a szerintük legfontosabb 3 kiválasztásával, azonban fenntartottam a lehetőséget arra, hogy a válaszadók adott esetben megosszák saját ötletüket, javaslatukat.

A 14. ábrából látható, hogy a szavazatok egyötöde a strand és kemping kiépítését tartaná a legfontosabb fejlesztésnek. Ennek oka pedig az 1993-ig működő strand pozitív vonatkozású emléke az emberek fejében. A volt iskola hasznosítását és az utak, járdák felújítását közel ugyanannyian tartják fontosnak. A harmadik „kategóriában” szerepel a kultúra, a horgásztó és a fiatalok beköltözése. Ezeket annyira nem tartja fontosnak a lakosság, mivel az ő szemükben inkább az iskola, a strand a prioritások.

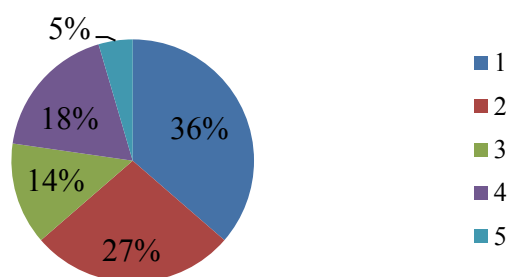
14. ábra: Milyen fejlesztéseket, változásokat tartana szükségesnek az erőműi lakótelepen és annak környezetében?

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Érdekes, hogy a parkolók kiépítését tartják a legkevésbé fontosnak a lőrinciek, ennek pedig az az oka, hogy több épületnél már vannak kiépítve parkolók. Ugyanakkor még mindig vannak olyan lakások, ahol csak a fűvön vagy az út szélén lehet leállni autóval.

Érdeemes megnézni, hogyan vélekednek saját környezetükről az erőműi lakosok. Kisebbségi eltérések vannak ugyanis az erőműi válaszadók véleményében a teljes lakossághoz képest.

A helyben élők valószínűleg jobban meg tudják ítélni saját környezetük jellegét, saját lakókörnyezetük állapotát.

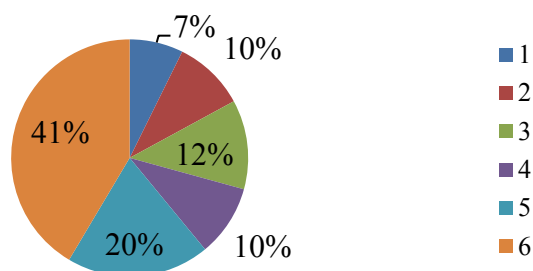

15. ábra: Az erőműi lakók értékelése az utak, járdák állapotáról

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Az utak, járdák állapotát tekintve azt láthatjuk (15. ábra), hogy jóval pesszimistábban értékelték ezt a kérdést, hiszen amíg a teljes lakosság körében 69% értékelt a negatív felén a skálának, addig az erőműi lakosok körében ugyanez a szám 77%. Még szembevetőbb, hogy 36% a legrosszabb, 1-es szavazatot adta. A legmagasabb értékelést, azaz a 6-ost senki sem választotta.

Magától értetődő dolog, hogy az erőműi orvosi rendelőt elsősorban a helyi lakosság, azaz az erőműiek használják. Ők is látják az elmúlt évek felújítását, rendbetételét, hiszen még pozitívabban látják a rendelő állapotát, mint a teljes lakosság (16. ábra).

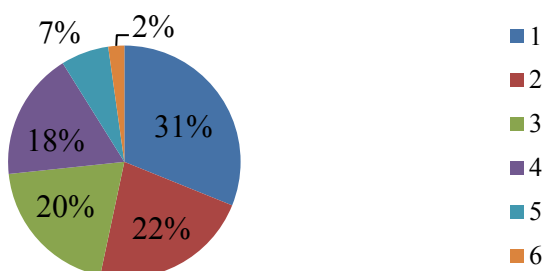

16. ábra: Az erőműi orvosi rendelő megítélése az erőműiek szemében

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Ugyan az erőműiek 71%-a szavazott a skála pozitív tartományában - ez megegyezik a teljes lakosság arányával -, viszont az ezen belüli eltérés igazán szembetűnő, hiszen 41% adta a legmagasabb, 6-os értékelést. Ebből fakadóan a teljes lakosághoz hasonlóan az erőműi lakosok is az orvosi rendelőt tekintik a legjobb állapotúnak a kérdőívben felsorolt elemek közül.

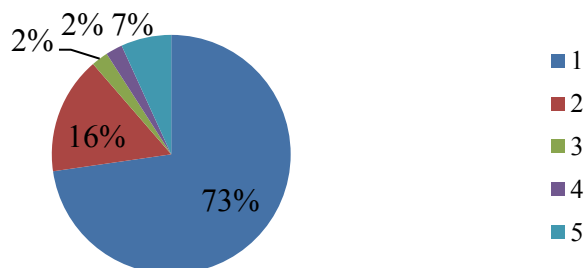
A lakótelep köztisztaságát ugyancsak negatívabban értékelték az erőműiek. Valószínűleg nincsenek ezzel megelégedve, hiszen többször értesítik az önkormányzatot, ha néhány helyen nagy a fű, vagy túlságosan megnőtt a bokor. Épp ezért magasabb az 1-es, a 2-es és a 3-as szavazatok aránya a teljes lakosághoz képest (17. ábra). A legszembetűnőbb pedig az, hogy 14%-kal magasabb a legrosszabb értékelés aránya.

17. ábra: A köztisztaság megítélése az erőműiek által

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A turizmus elemzésénél látható, hogy itt is pesszimistábban gondolkodik az erőműi lakosság, mint a lőrinciek általában. Az értékelések döntő többsége szintúgy a negatív tartományban van, ahogy a teljes lakosság elemzésénél bemutattam, ugyanakkor lényeges különbség, hogy az 1-es értékelések száma 15%-kal több (18. ábra).

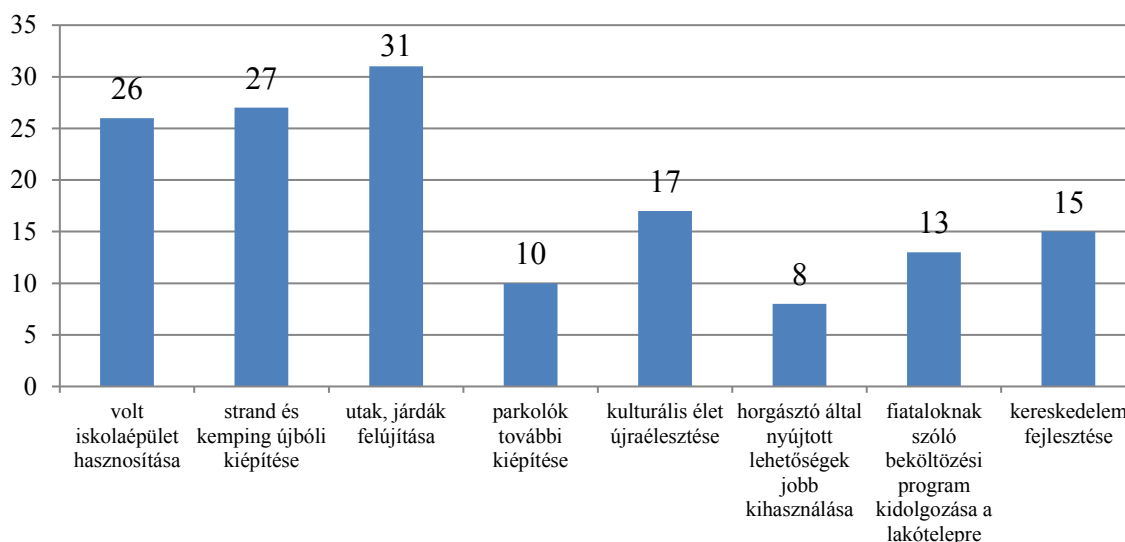

18. ábra: Az erőműi turizmus értékelése az erőműi lakosság által

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Maximális, azaz 6-os értékelés nem érkezett. Ez arra utal, hogy a turizmussal sincsenek megelégedve az erőműi lakosok, kérdés azonban, hogy szeretnék-e ezen változtatni.

A fejlesztések, változások tekintetében kicsit máshogy látnak az erőműi lakótelepen élők. Ugyan a dobogó első három fokán ugyanaz a három válaszlehetőség szerepel, de a helyezések mások.

19. ábra: Milyen fejlesztéseket, változásokat tartanak szükségesnek az erőműi lakosok a saját lakótelepükön?

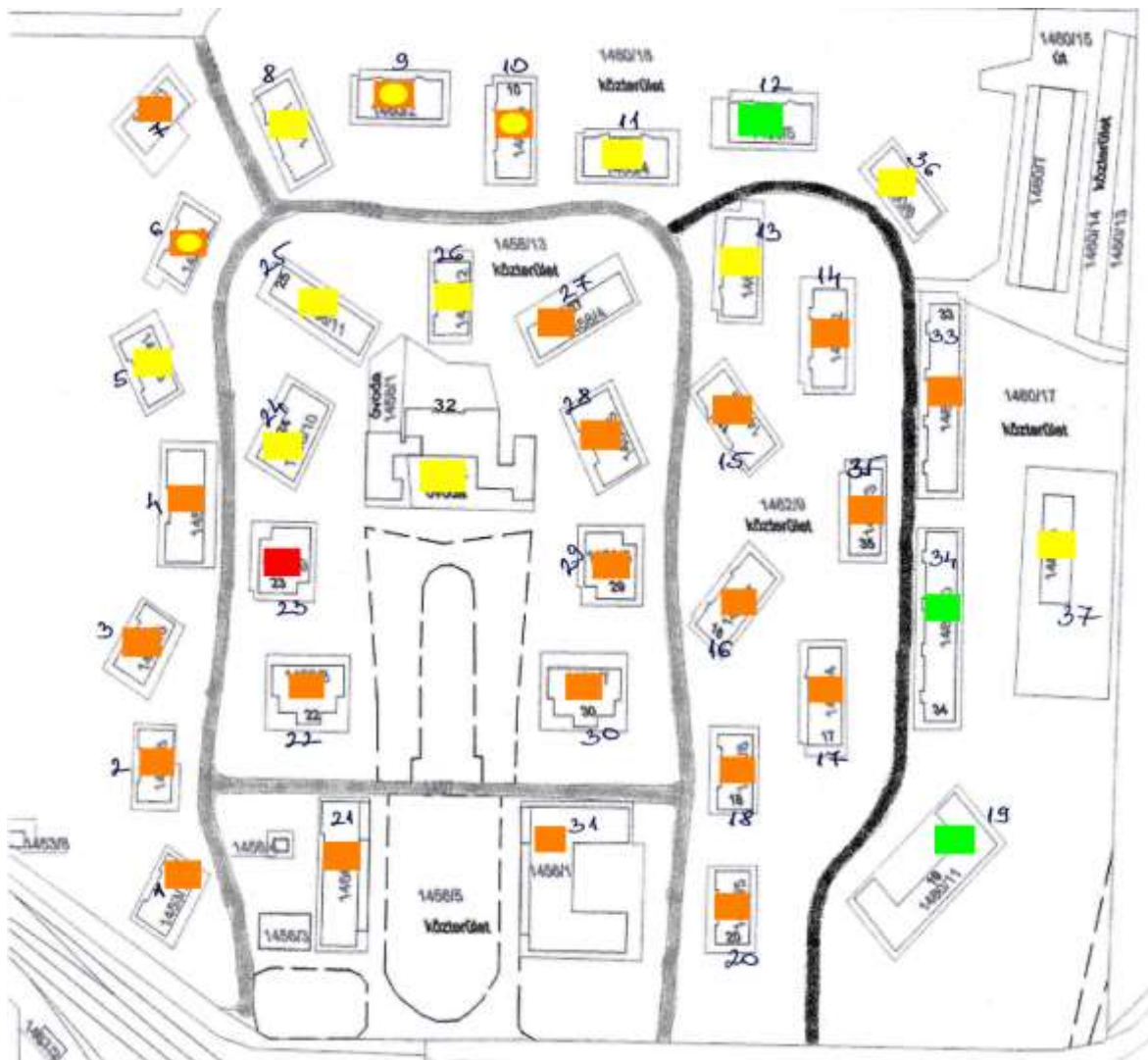
Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A 19. ábrából kiderül, hogy az erőműiek inkább út- és járdafelújítást tartanak fontosabbnak, mint strandépítést. A kultúra és a kereskedelem fejlődését tartják közepesen fontosnak a lakótelepen élők, a legkevésbé fontos szerintük a horgászto jobb kihasználtsága lenne.

Az erőműi lakótelep mentális térképe

2016. szeptember 7-én végeztük el az erőműi lakótelepen a mentális vizsgálatot, amely a környezetre, az útviszonyokra, illetve a telep lakásainak állapotára terjedt ki. Ez a vizsgálat véleményünk szerint kitűnő állapotfelmérés, hiszen így megtudhatjuk a lakótelep általános helyzetét a kinézete alapján, illetve ezen keresztül fejlesztési javaslatokat is lehet tenni a városrész szebbé-jobbá tételének érdekében.

A vizsgálatban szerepet kapott a lakások tulajdonsága: volt-e nyílászáró cserélve, volt-e esetleg szigetelve, milyen állapotban van a tető, illetve hogy néz ki a lakás külleme (itt elsősorban a festést figyeltem). Szerepet kapott még a lakások környezete: mennyire van karban tartva, virágos vagy épp gazonos-e. Befolyásoló tényező volt még az út állapota, hiszen a lakások megközelíthetősége is nagyon fontos. Minden tényező 2 pontot ért, így összesen maximum 12 pontot kaphatott egy lakás. A kapott pontokból négy kategóriát alkottunk, ennek megfelelően a lakásokat négy féle színnel jelöltük. 0-3 pont között piros, 4-6 pont között narancssárga, 7-9 pont között citromsárga, míg 10-12 pont között világoszöld négyzettel színeztük meg az adott lakást (20. ábra). Az aszfaltborítású utat szürkével, a felújított utat fekete színnel jelöltük.

20. ábra: Az erőműi lakótelep mentális térképe

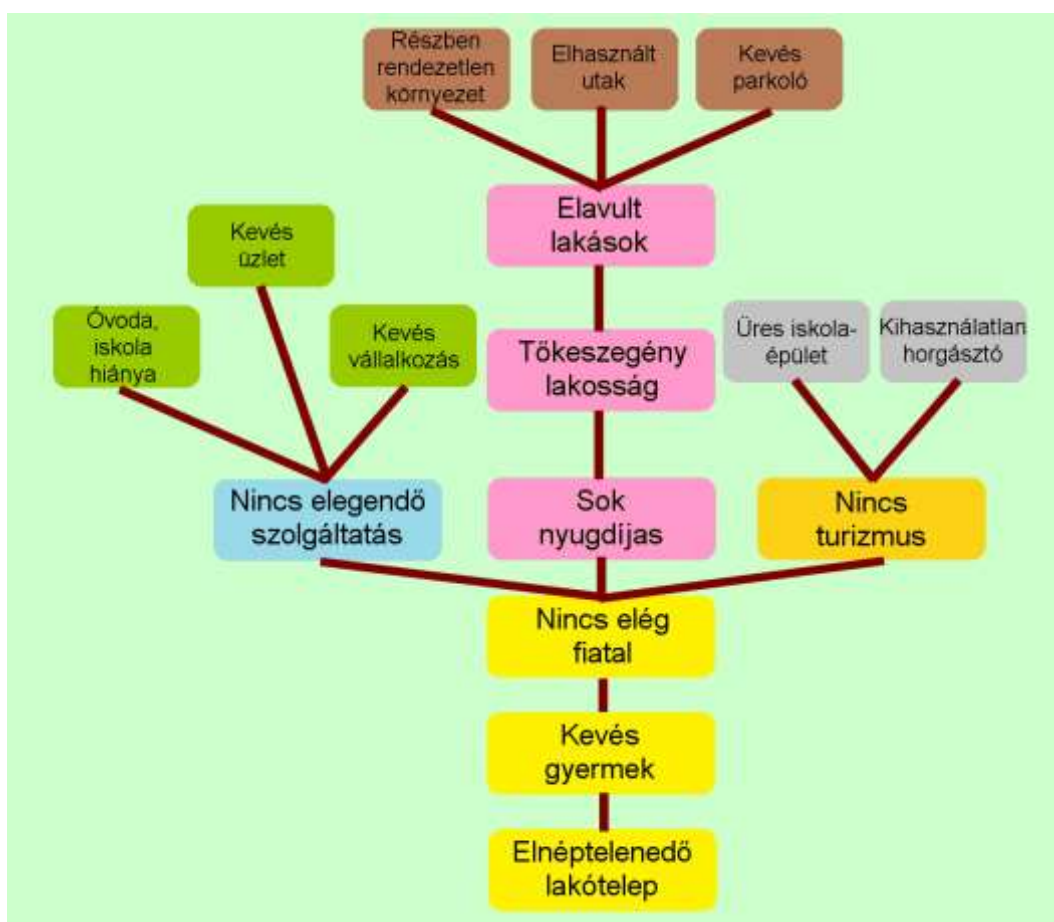
Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

Nagyon szépen látszik a térképen, hogy a lakások döntő többsége narancssárga minősítést kapott (a 37 lakásból 23), amely arra utal, hogy ezek a lakások nincsenek túl jó állapotban, lenne rajtuk mit javítani. Ezek közé tartozik többek között: a 21-es lakás, ahol a kereskedelmi- és vendéglátóegységek működnek, a 31-es lakás, amely önkormányzati tulajdonban van, vagy a 29-es lakás, amely szintén önkormányzati tulajdon, s bár belülről fel van újítva, kívülről nem néz ki jól, ráadásul itt működik az orvosi és a fogorvosi rendelő is. A 23-as lakás kapott egyedül piros minősítést, itt még a tetőt sem ártana felújítani – de legalább a cserépeket le kell cserélni. A 6-os, 9-es és 10-es lakás speciális jelölést kapott: narancssárga négyzetben citromsárga kör. Ez azért van, mert ezek a lakások a narancs kategória felső részén állnak 6 ponttal, ugyanakkor a lakások előtt van kiépített parkoló, ebből fakadóan a két kategória határán állnak a lakások. Tíz lakás kapott citromsárga négyzetet: e lakások jobban állnak abból a szempontból, hogy a nyílászárók javarészt cseréltek, néhány lakó kívülről leszigetelte és újrafestette saját lakrészét. Ebbe a kategóriába tartozik a 32-es épület, ahol 2016. július 1-jéig működött az óvoda a lakás egyik felében. A lakás másik felében pedig gyermekotthon működik, amellyel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a gyermekek által keltett hangzavar többször zavarja a környékbeli lakásokban lakókat. Ugyancsak ide soroltam a 37-es lakást, amelyben Idősek Otthona van. Mindössze három lakás kapta meg a legjobb, azaz a világoszöld minősítést: a 12-es, a 19-es és a 34-es lakás. Ezek a lakások teljes körű nyílászáró-cserén illetve hőszigetelésen, ebből

fakadóan pedig új festésen estek át. Mindhárom épület értékét emeli a felújított út. A 19-es lakás udvarán a gyermekek számára mini-játszóteret építettek ki. Azt gondolom, hogy ezek a lakások jó példát tudnak mutatni a többi épület számára, felújítás szempontjából.

Az erőműi lakótelep problémafája

A problémafa kiválóan alkalmas arra, hogy felfedezzük egy város, egy városrész problémáit, gondjait, amelyek megoldásra várnak. Mivel a problémafa útján eljuthatunk az eredendő probléma gyökeréhez, így mélyre hatóan oldhatjuk meg ezeket a gondokat. Ráadásul nem csak az az egy probléma oldódik meg, amely a fa gyökerénél van, hanem a többi is, amelyek a „száron”, vagy a „leveleken” helyezkednek el.

21. ábra: A Mátravidéki Erőmű lakótelep problémafája

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2016

A 21. ábrán igyekeztünk ábrázolni az erőműi lakótelep problémafáját. A kiinduló probléma a lakosság folyamatos csökkenése, melynek okaként betudhatjuk a kevés gyermekszámot. A kevés gyermekszám oka, hogy nincs elegendő olyan fiatal a telepen, akiknek családjuk van, vagy családalapítás előtt állna. Nem csak a népesség megtartó képesség gyengesége, hanem az előregedő lakosság is gond, hiszen elég sok nyugdíjas emberrel találkozhat a járókelő a lakótelepen (nem véletlen, hogy az egyik válaszdó már-már szanatóriumhoz hasonlította a telepet). Ebből fakadóan az épületeket nem tudják, vagy nem akarják felújítani – legalább külsőleg -, így a házak rossz külső állapota önmagában csökkenti a beköltözési szándékot. Ami még visszaveti a fiatalok beköltözési kedvét, az a szolgáltatások nemléte vagy alacsony színvonala. Üzletből kevés van, az óvoda bezárt, vállalkozó kedvű emberből pedig szintén nincs

sok. A turizmusnak bár kevés köze van a beköltözéshez, de azért ez is szerepet játszik. A tóban rejlenek még kihasználásra váró lehetőségek, s a volt iskola épületével is több mindent lehetne kezdeni annak érdekében, hogy az eröműi városrész fellendüljön.

Következtetések

Érdekes kérdésekre érdekes válaszokat kaptunk – nagyjából ezt a következtetést lehetne levonni a kutatásból. Az eröműiek szeretik saját lakókörnyezetüket, míg a lőrinciek többsége nem menne oda lakni. Ugyanakkor a lakótelep népe sem elégedett mindennel. Az utak, járdák felújítását például fontosabbnak tartják, viszont véleményünk szerint – és a mentális térkép szerint is - a lakóépületek részleges vagy teljes felújítása sem várhat magára túl sokáig. A problémáfan ábrázolt rengeteg gondra és problémára javasoljuk egy komplex cselekvési terv felállítását, amellyel középtávon „a problémafa ágait le lehet metszeni”. Ehhez azonban szükség van cselekvőképes önkormányzatra, tenni akaró lakosokra és nem utolsó sorban tőkeerős vállalkozókra.

A Mátravidéki Erömű városrész problémaköre érdekes és izgalmas kutatási téma. Látható, hogy összességében nagy a véleménykülönbség a lőrinci és az eröműi emberek között – ennek okai megérnének egy másik, inkább társadalmi szemléletű kutatást.

Irodalomjegyzék

1. Kariszoft.hu (2012): Projekttervezés Ötlettől a projektig lépésről lépésre, <http://www.kariszoft.hu/projekttervezes.pdf> [Letöltve: 2016. 09. 12.]
2. Lehota J. (2001): *Marketingkutató az agrárgazdaságban*. Budapest, Mezőgazda Kiadó. 233 p.
3. Letenyey L. (2005): Mentális térkép szerkesztése, <http://www.mentalmap.org/hu/main.htm> [Letöltve: 2016. 09. 12.]
4. Letenyey L. (2005): *Mentális térkép szerkesztése*. In: Letenyey L.: Településkutatás I. 147-185. Budapest, Ráció Kiadó.
5. MÁV-csoport (2015): MÁV-START belföldi menetrend <http://elvira.mav-start.hu/> [Letöltve: 2016. 01. 26.]
6. Nagy L. (2012): *Lőrinci krónika*. Lőrinci, Nagy László. 391 p.
7. Pecze M. (2014): Adatgyűjtés – kérdőíves vizsgálat, <http://slideplayer.hu/slide/2196157/> [Letöltve: 2016. 08. 08.]
8. TeIR – Helyzet-Tér-Kép (2016): Lőrinci területe, <https://www.teir.hu/helyzet-ter-kep/> [Letöltve: 2016. 09. 22.]
9. Távolságkereső (2016): Távolságkereső, <http://www.tavolsag.hu/index.asp?go=tavolsag&i1=30401&i2=22309> [Letöltve: 2016. 01. 26.]

**A VIDÉK TÁRSADALMI PROBLÉMÁINAK JAVÍTÁSI LEHETŐSÉGE EGY
PRIMER KUTATÁS TÜKRÉBEN**
RURAL SOCIAL PROBLEMS OF REPAIR THE POSSIBILITY OF A PRIMARY
RESEARCH IN THE LIGHT

Demeter Petra¹, Ritter Krisztián²

¹egyetemi hallgató, BSc, ²egyetemi docens, intézetigazgató-helyettes
Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
E-mail: demeterpetra94@gmail.com, ritter.krisztian@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy az oktatás, az oktatási intézmények miképpen tudnák befolyásolni a sok esetben a vidéki térségek egyik kiemelt gondját jelentő szociális problémákat. A roma kisebbség és a hátrányos helyzetű gyermekek integrációjának szakirodalmi háttéréből kiindulva primer kutatásunkban a Kiskunlacháza-Áporka Általános Iskolai Társulás diákjai körében végeztünk felmérést, melynek során a diákok iskolai motivációira, preferenciáira, szabadidős tevékenységükre, továbbtanulási terveire, tervezett szakmájukra kérdeztünk rá. A kutatás eredményeit a szakirodalom megállapításaival ütköztetve olyan mentorprogramra teszünk javaslatot, mely a hátrányos helyzetű és roma gyermekek igényeinek, sajátosságainak figyelembe vételével, a pedagógusok és a diákok közötti bizalmi kapcsolat megteremtésével hosszú távon az érintett társadalmi réteg integrációját segítheti elő.

Abstract

This paper tries to find out how the education and elements of educational system could influence (reduce) the social inequalities as one of the main problem of rural areas. Based on the literature concerning to the integration of roma minority and disadvantaged children students of a primary school in Kiskunlacháza (Hungary) have been asked about their school motivations, preferences, free time activities, further educational plans and skills by a primary research. Comparing the results to the key findings of the literature this study recommends a mentor program as long term solution for helping the integration process of the affected students, creating a connection between the teachers and pupils based on trust, taking the needs and specialties of roma minority and disadvantaged children into account.

Kulcsszavak: hátrányos helyzet, mentorálás, oktatás, roma kisebbség

JEL besorolás: I24

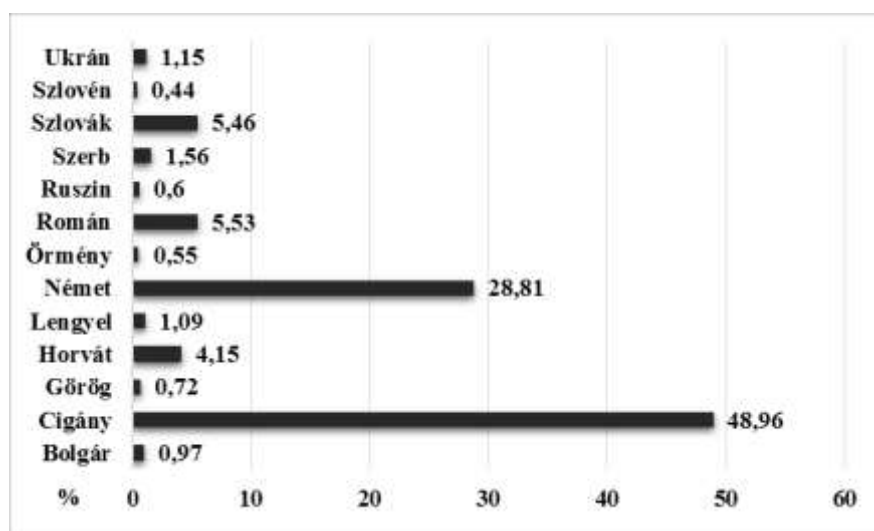
LCC: LC223

Bevezetés

Napjainkban az elmaradott vidéki térségek egyik legmeghatározóbb problémája a növekvő számú, hátrányos helyzetű népesség. Ugyanakkor sokszor jellemző a képzett, fiatal munkaerő elvándorlása is, és ahol ez a folyamat kezdetét veszi, sokszor párhuzamos tendenciaként rövid időn belül a gyakran mélyszegénységben élő, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező roma családok betelepülése indul meg. Sokszor ezek a családok a modern koldulás adta lehetőségeket használják ki, komoly terhet róva adott település önkormányzatára (ld. Varga, 2011). Fontos kiindulópont lehet e közvetett koldulás megoldására a gyermekek iskolázottságának növelése, ösztönzésük egy szakma elsajátítására, akár egy felsőfokú végzettség megszerzésére, hogy a

jövőben önmaguk munkájából is képesek legyenek eltartani családjukat, gyermekeiket. E gondolat mentén választottuk témául a hátrányos helyzetű gyermekek számára segítséget és lehetőséget nyújtó mentorprogramot. Egy olyan programot, amely általános iskolától segítené az olyan gyermekeket a továbbtanulásban, akik a családjuktól nem kapják meg a kellő támogatást. A program megvalósulásának helyszíne Kiskunlacháza, ahol a község vezetősége felismerte a roma lakosságban rejlő munkaerő potenciált.

Hazánk legjelentősebb etnikai kisebbsége a cigánynépeség (1. ábra). Nemcsak nagy száma határozza meg, hanem területi elhelyezkedése és sajátos kultúrája is. Kisebb-nagyobb számban csaknem minden településen megtalálhatóak. Amikor a cigánylakossággal foglalkozunk, az nem csupán egy etnikum tagjainak valamilyen szűken meghatározott célú vizsgálatát jelenti, hanem egyúttal a Magyarországon élő népeség egy része jelenlegi társadalmi, gazdasági és kulturális helyzetének feltárására irányuló törekvés, a nemzeti önismeret bővítésének része, a közelebbi és a távolabbi jövő teendőinek megalapozása érdekében vállalt kutatómunka (Hoóz, 1991).

1. ábra A nemzetiségek aránya a nem magyar népeségből Magyarországon, 2011 (%)

Forrás: KSH 2011. évi népszámlálás adatai alapján saját szerkesztés, 2016.

„A cigányság Magyarország legnagyobb kulturális és etnikai kisebbsége, amely számszerűen nő, jelentős erőfeszítéseket tesz a kulturális önállóság irányába, közéleti és politikai téren egyaránt szervezeti és képviselői formákat alakít ki, tehát egyre inkább nemzeti kisebbséggé válik” (Tomka, 1991: 10. o.). Ugyanakkor Mezey már megállapítja, hogy miközben „fontos társadalmpolitikai feladat a cigánylakosság felzárkóztatása a lakosság többi rétegéhez, társadalmi beilleszkedésük elősegítése....a leírt célkitűzés legnagyobb akadálya a cigánylakossággal szemben élő előítéletek nagysága és intenzitása (Mezey, 1986: 35. o.).

Az emberek az állami intézkedéseknek elsősorban a támogatást nyújtó oldalát észlelik, azokat gyakran túlzottnak érzik, sokallják. Javaslatokban nagy részük az adminisztratív jellegű beavatkozásokat, szankciókat preferálja a problémák sikeres megoldásához kapcsolódóan. A sikeres beavatkozáshoz mindenképpen fel kellene számolni az előítéletes gondolkodást és magatartást. Ez az első és nélkülözhetetlen előfeltétele minden további lépésnek. Ugyanis általánosságban megállapítható, hogy

- a mai magyar társadalom jelentős része negatív módon viszonyul a cigányokhoz, a lakosságban nagymértékű és intenzitású hamis általánosítások, előítéletek élnek,

- e problémakör része a társadalmi közgondolkodás egészének,
- jelentős részben a múltban kialakult és napjainkig továbbélő „rossz beidegződésről” van szó,
- több objektív és szubjektív folyamat bonyolult együttjárása húzódik meg a jelenség mögött (Mezey, 1986).

Az előítéletes magatartás megváltoztatása nagyon nehéz és hosszadalmas folyamat, ugyanis az előítélet, az előítéletes magatartás merev szerkezetű, alig megváltoztatható jelenség, amely a helyzettől és a körülményektől függetlenül azonos sztereotíp ítéletekhez, cselekedetekhez vezet. A sztereotípiák nehezen oldhatók fel, változtathatók meg, de tapasztalatok mutatják, hogy hosszú évtizedek alatt átalakulhatnak. Addig is az ellenszenv nehezíti a cigányok életkörülményeit (Vajda, 1991). Úgy véljük, a cigányság történelméből és társadalmi helyzetéből fakadó kérdésekre, problémákra megoldást jelenthet egy olyasfajta integráció, mely lehetővé teszi bizonyos autonómia megőrzését az etnikai-kulturális csoportok számára. Ebben mindig gondot okoz két dolog: a kapcsolatfenntartás és az egyéni sajátosságok egyidejű biztosítása. A kapcsolatok (az integráció) gyakran azzal a veszéllyel járnak, hogy az erősebb csoport magába olvasztja (asszimilálja) a kisebbet vagy gyengébbet, s így akarva vagy akaratlanul lehetetlenné teszi sajátosságai ápolását. A kapcsolatok hiánya, az elkülönülés (szegregáció) csökkenti ugyan a külső befolyást, de a közös fejlődésben való részvételt is nehezíti, s ráadásul a két csoport közötti előítéleteket és feszültségeket is fokozhatja.

A beilleszkedés elősegítésében fontos szerepe van az oktatási rendszernek. Funkcióját tekintve két részre bontható, egyrészt, hogy képzettséghez juttassa a résztvevőket, valamint a szocializációban betöltött szerepe is kiemelkedő. *„A szocializáció a kulturális tartalmak egy sajátos osztályával, nevezetesen a szociális tartalmakkal foglalkozik. A társadalmilag releváns értékekkel és normákkal, értékrendekkel és viselkedési módokkal, szabályokkal és szerepekkel, ahogy azok különböző intézményesült formáikban megjelennek, és legkülönbözőbb szervezeteikben a tanítás és tanulás tárgyát képezik”* (Kiscsatári, 2008: 302. o.).

Maga a szocializációs folyamat különböző intézményes formák keretében, elsődlegesen a nyelvben, a társadalmi cselekvésben, a vallásban és művészetekben, tudományban és államigazgatásban, továbbá szervezett formában valósul meg. Mindegyik közül talán a legjelentősebb a család, az óvoda, az iskola, a munkahely. A család, mint elsődleges és egyben legfontosabb intézmény a szocializációban pótolhatatlan szerepet tölt be. Hiszen a gyermek, a család által közvetített szocializációs minta és nevelési határok által szerez tapasztalatokat, ismereteket az életről. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a cigány gyermekek esetében meghatározó szerepe van az etnikai, szubkulturális sajátosságoknak is. A szokások, a hagyományok, a nyelv, a többségi társadalomhoz viszonyítva eltérő életvitel és értékrend kialakulását eredményezi. Egyértelműen következtethető, hogy a roma gyerekek a többségi társadalom gyermekeitől eltérő tudással rendelkeznek. A legtöbb esetben ebből adódik a szocializációs probléma is, hogy az össztársadalmi folyamat követelményei mások, mint a cigányság saját etnikai csoportján belül. Tehát nem arról van szó, hogy a gyermek „rosszul” szocializálódott, éppen a szociális közeg „megfelelő” működése eredményezi a társadalmi beilleszkedés nehézségeit (Kiscsatári, 2008).

Az óvodába és iskolába belépő gyermekek sokféle tekintetben különböznek a nem cigány társaiktól. Ilyenkor gyakran felmerül a kérdés, hogy a pedagógiai gyakorlat során figyelembe veszik-e a cigány gyermekek etnokulturális, szociokulturális sajátosságait? Kialakul-e a pedagógusokban, oktatókban az a fajta érzékenység és tudatosság, amely hozzásegíti őket a családi szocializáció esetleges különbségeiből fakadó következmények felismerésére? Ezek a

kérdések az oktatást pedagógiai alkalmazkodásra kellene, hogy készítse, ugyanis az a pedagógiai gyakorlat, amelyik nem veszi figyelembe a gyerekek etnikulturális, szociokulturális sajátosságait kudarcra van ítélve. A cigány gyermekek esetében a sajátos szociokulturális közeg, a másféle tulajdonságokat előtérbe helyező nevelés, a más nyelvi-kommunikációs közeg, az iskola sokszor követhetetlen, értelmetlennek tűnő szabályai, másféle célok az okai a másféle képességek kialakulásának (Kiscsatári, 2008).

Az oktatás egy pedagógiai tevékenység, tanulásra, tartós tudásra, irányuló tanulásirányítás. Az oktatás napjainkban elsősorban egy szervezett tevékenység, ami az arra specializálódott intézményben, iskolában folyik. A képzés fogalmát két értelemben is használjuk. Egyrészt a nevelés irányultságát értjük alatta, míg ha az oktatás oldaláról közelítünk ismeretek, jártasságok, készségek kialakítását, képességek fejlesztését érti a szakirodalom (Rakaczkiné, 2010). Nemcsak az oktatás, nevelés többségi társadalom által elvárt szempontjainak betartatása nehéz, de a sikeres társadalmi beilleszkedés, a két kultúrába történő szocializáció is igen nehéz feladat elé állítja a nem cigány társadalom gyermekeit, fiataljait, emellett azonban nem könnyebb a feladata annak a pedagógusnak sem, aki szívügyének tekinti ennek a folyamatnak az elősegítését (Kiscsatári, 2008.).

Az analfabétizmus még mindig komoly probléma a cigányság körében, mint azt több kutatás is bizonyítja. Gyermekeiket részben kényszerből küldik iskolába, hogy elsajátítsák azokat a szükséges gyakorlati eszközök, amellyel kommunikálni tudnak az őket körülvevő világgal, miközben a „kultúrát” csak cigányok adhatják át. A vajda jelenlétének megszűnése gyökeresen megváltoztatta a cigánycsoportok életét, hiszen amit az iskola nem tudott átadni a gyermek számára a vajda történetei, intelmei révén kerültek továbbörökítésre. Az egyik legnagyobb gondot jelenleg az okozza, hogy sok esetben nincsenek is tisztában hovatartozásukkal, míg a többségi társadalom romának tartja, ők maguk ezt nem is ismerik fel. A mai közösségekben szinte teljesen eltűnt az identitás tudat, amely visszavezethető egyrészt a hosszú évtizedes erőszakos asszimilációra, másrészt a közösség vezető, vajda személyének megszűnésére. Mind a két folyamat negatív tényezőként jelenik meg, hiszen ezeknek a csoportoknak a beilleszkedését elő kell segíteni, úgy, hogy közben megőrizték sajátos vonásaikat, a családi életüket, a folklórt, a hagyományait (ld. ezekről Zatta, 2006).

A mentorprogram gondolatának megszületése során elsődleges eszköznek tekintjük az iskolát, a tanulást, mint a művelődés és a társadalmi felemelkedés lehetőségét. Ugyanis a szakirodalom szerint a cigány csoportok gazdasági és társadalmi problémáinak megoldásában az iskola szerepe elengedhetetlen. Sajnálatos tény, hogy a néhány osztályt végzettek, esetenként még a 8. osztályig eljutóknak is egy része úgynevezett funkcionális analfabéta. Olyan olvasni tudó, aki nem tudja, mit olvas, nem tudja szintetizálni, érteni, értelmezni az olvasottakat. Látható tendencia, hogy az írni-olvasni tudás önmagában már nem jelent garanciát a társadalmi életbe való beilleszkedésre, kevés a munkamegosztásba való beilleszkedéshez (részletesen ld. Hoóz, 1991). Bár szinte minden roma gyermek elvégzi az általános iskolát, már kevesebben folytatják tanulmányaikat középiskolában, gimnáziumban, és szinte elenyésző azoknak a száma, akik az egyetemig vagy főiskoláig is eljutnak. Ennek okai között szerepel, hogy a család bizalmatlan az oktatási rendszerrel és az intézménnyel szemben, ebből fakadóan a gyerekek sokat hiányoznak (Lydaki, 2006). Ennek a folyamatnak egyértelmű következménye az írástudatlanság, mely a szegénység egyik előidéző oka. Ez indokolja az oktatás elsődlegességét, mégpedig azon meggyőződés alapján, hogy *„a cigányok az iskola által elsajátíthatják a hagyományos formák mellett az új eszközöket és távlatokat, hogy mint saját sorsuk alanyai kiemelkedhessenek a súlyos válság helyzetéből egy megújító jellegű változtatás keretében, amelyet a jelenlegi társadalom kereteihez való, szükséges adaptációk jellemeznek, ugyanakkor*

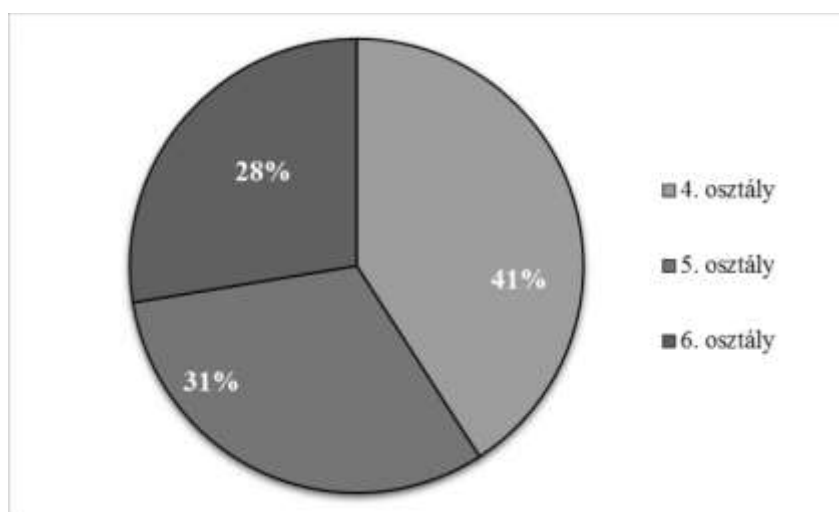
megőrizték a saját kulturális identitásukat, saját hagyományos értékeiket” (Zatta, 2006: 348. o.).

Anyag és Módszer

Kutatásunkban arra kívántunk rávilágítani, hogy az eltérő hagyományok, szokások, életmód mellett, identitásuk megőrzésével, az előítéletek mellett/ellenére hogyan lehet befolyásolni a diákok továbbtanulási hajlandóságát, különösen a hátrányos helyzetű társadalmi csoporthoz tartozó fiatalok esetén. A vizsgálat során arra koncentráltunk, hogy magán az oktatáson kívüli tevékenységek, a szocializációt és a diákok (tovább)tanulási motivációját elősegítő egyéb tényezők kapcsán mi a helyzet a vizsgált intézményben.

Ennek feltárásához egy Kiskunlacházán megvalósítandó mentorprogram mentén vizsgáltuk, hogy milyen eszközökkel és programokkal valósulhat meg a kitűzött cél. A kutatás során egyaránt támaszkodtunk már megjelent publikációkra, tanulmányokra, valamint szekunder adatgyűjtés során szerzett statisztikai adatokra is. A terjedelmi korlátok miatt itt kifejezetten a primer kutatás eredményeit közöljük. A primer kutatás 2016 őszén a Kiskunlacháza-Áporka Általános Iskolai Társulás tagintézményeiben folyt. A vizsgált tagintézményekben, ahol a roma kisebbséghez tartozó tanulók aránya 30% felett, a hátrányos helyzetűként azonosítható tanulók aránya 50% felett van, integrált oktatás folyik. A primer adatgyűjtés során a strukturált mélyinterjú és a kérdőíves felmérés eszközével éltünk. A mélyinterjúkkal az iskolában dolgozó tanárok és az intézmény vezetőjének a véleményét és tapasztalatait dolgoztuk fel, míg a kérdőíves felmérés során az intézményben tanuló diákok alkották a célcsoportot. A kérdőíves felmérést az alsó tagozat 4. osztályos, valamint a felső tagozat 5. és 6. osztályos diákok körében végeztük. A célcsoport kiválasztása során szem előtt tartottuk, hogy a megkérdezett gyermekeket még be lehessen vonni a jövőben elindítandó mentorprogramba. A megkérdezett tanárok ezt a korosztályt jelölték meg alkalmasnak, mivel 4. osztály alatt még nem, 7. és 8. osztályban pedig már nem motiválhatók a tapasztalatok alapján.

A diákok a kérdőívek kitöltését tanóra keretében végezték, ahol az osztályfőnök is bent volt. 203 db kérdőív került kitöltésre, a teljes érintett sokaság 91,85%-a, melynek megoszlása a következőképpen alakult (2. ábra):

2. ábra: A kérdőívet kitöltő diákok megoszlása osztályok szerint (%)

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

A szakirodalom alátámasztja a tanárok véleményét és a célcsoport indokoltságát, ugyanis a kutatásba bevont 10-12 év közötti gyermekek között magas arányban fordulnak elő cigány és nem cigány családokból származó hátrányos helyzetben lévő gyermekek. Az említett családoknál gyakori a magas termékenységi arány, s házasságkötési szokásaik is igen eltérőek. A családok többsége kettő vagy több fiatalkorú gyermeket nevel és nem ritka, hogy a legnagyobb, 16-18 év körüli gyermek már saját kisgyermekét neveli. Ez a fajta kormegoszlás kedvezőnek tekinthető, hiszen magas a gyermekkorúak és alacsony az idősek aránya. Mégis a cigányok gazdasági - szociális - kulturális problémái jelentős részben az eltartottak magas arányából adódik. Korábbi kutatások szerint a szakképzett munkások aránya alig haladja meg a 10%-ot. A betanított munkások aránya jelentősebb, de túlnyomó részt segédmunkásként alkalmi vagy időszakos munkát vállalva dolgoznak (ld. Hoóz, 1991).

A problémák megelőzésére véleményünk szerint is fontos, hogy szerepet kapjon az iskola nevelő-oktató hatása, amely különböző tanulói tevékenykedtetések során fejti ki hatását:

- kötelező tanulmányi tevékenység,
- tanórán kívüli szabadidős tevékenység (Kiscsatári, 2008).

A vizsgálat szempontjából a tanórán kívüli szabadidős tevékenységnek különös jelentősége van. Felmerült a kérdés, hogy milyen hatással vannak a tanulók magatartására és tanulmányi eredményére, illetve hogyan segítik elő a bevezetőben taglalt szocializációt.

Kutatási eredmények

Kutatásunk során elsőként arra az állításra kerestük a választ, hogy valóban az 5-6. osztály tájékán következik e be az a motivációs fordulópont, ahonnan tovább haladni azoknak van esélye, akik ez idáig legfeljebb egy évismétléssel jutottak el (ld. erről Forray és Hegedűs, 1991). Ehhez kapcsolódóan került be a kérdőívbe kérdésként, hogy miért szeretnek, vagy miért nem szeretnek iskolába járni a diákok. Sokrétű válaszok érkeztek (ezek közül a leggyakoribbakat ld. 1. táblázat), ám sokkal fontosabb ennél az, hogy mikor jelennek meg a negatívan ható tényezők.

1. táblázat: A diákok által említett főbb pozitív/negatív motivációk

Miért szeretsz iskolába járni?	Miért nem szeretsz iskolába járni?
Találkozás a barátokkal	Edzés és külön órák kihagyása túl sok tanulni való miatt
Sok jó jegy - otthoni dicséret	Túl sok tanulni való önmagában
Könyvtár használata	Kötözködés - súrlódás a közösséggel
Új ismeretek, új tudás megszerzése	Túlzott stressz a számonkéréseknél

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

A negyedik osztályosok körében elsősorban (94%) pozitívumok kerültek felsorolásra, szinte egyáltalán nem fogalmaztak meg negatív tényezőket. Ezzel szemben felső tagozatban minden tanulónál (100%) voltak válaszok már a negatív oldalon is.

Az általános iskolai oktatási rendszer 1-4. osztály és 5-8. osztály felbontásban gondolkodik. Míg alsó tagozatban a gyermekek iskolaidőben főként egy pedagógussal, az osztályfőnökkel dolgoznak együtt, addig felső tagozatban esetenként minden tantárgyat más-más pedagógus oktat. Ennek a háttérnek a hiánya elsősorban 5. osztályban jelentkezik, amikor a kisdíák mögül eltűnik az osztályfőnök, mint támasz, támogató személy. Eltűnik a négy évig megszokott közeg, a jól ismert osztályterem, az iskolaépület, a diáktársak, illetve a már megszeretett pedagógusok.

A hátrányos helyzetű gyerekek a családtól, a szülőktől ritkán kapják meg azt a támogatást, mely esélyt és lehetőséget adna nekik a nehézségek, az akadályok leküzdésére. Ebben a helyzetben jelenthet megoldást egy támogató kéz, mely a már csak elviselhető iskolát újra a vágyak, élettervek megvalósulásának helyszínévé teszi. A tájékozódás nehézségei, az iskolai pályafutás sikerességét biztosító magatartások hiányos ismerete, a szülőktől átöröklött szorongás ugyanis növelik a távolságot az igény szint és a teljesítményszint között (ld. erről Forray és Hegedűs, 1991). Ugyanakkor kiemelt szerepet kell játszania a felső tagozatos tanároknak is, hogy megszerettessék magukat, bizalmi kapcsolat alakuljon ki a diák és oktató között. „*A hátrányos helyzetű fiatalok esetében a tanárok iránt érzett szeretet szárnyakat ad a vágyaknak, a továbbtanulási törekvéseknek, illetve minél több tanárt képes kitüntetni szeretetével egy tanuló, annál hosszabb ideig szeretne iskolai keretek között maradni, iskolai keretek között tanulni, annál magasabbra szeretne eljutni az iskolai és társadalmi hierarchia lépcsőin*” (Forray és Hegedűs, 1991: 226. o.).

Ezen túlmenően az ilyen jellegű jó irányú, egymáshoz való viszonyulások adott tantárgyakat is megkedveltetik a tanulóval, mely során kialakulhat egyfajta hierarchia rend, hogy mit részesít előnyben, és mit nem. Ráadásul az órákon elért sikerei, esetleges kudarcai megszabhatják a gyermekek céljait, a jövőre vonatkozó vágyait, álmait. Ezért tartottuk fontosnak a kedvenc tárgy(ak) kiemelését. A vizsgálatból kiderült, a legkedveltebb tantárgyak közé tartozik az informatika, testnevelés, természetismeret, matematika (3. ábra). A megkérdezettek szinte mind (96%) megnevezték ezek egyikét a kérdőív válaszaiban, melynek okai közt az oktatók szerepe is meghatározó. Kivel alakít ki szimpátiát, kit tüntet ki szeretetével. Mind-mind olyan tényezők, melyek egyben lehetnek a gyermek továbbtanulási törekvéseinek gátjai és szárnyai is.

3. ábra: A megkérdezett tanulók kedvenc iskolai tantárgyainak szófelhője

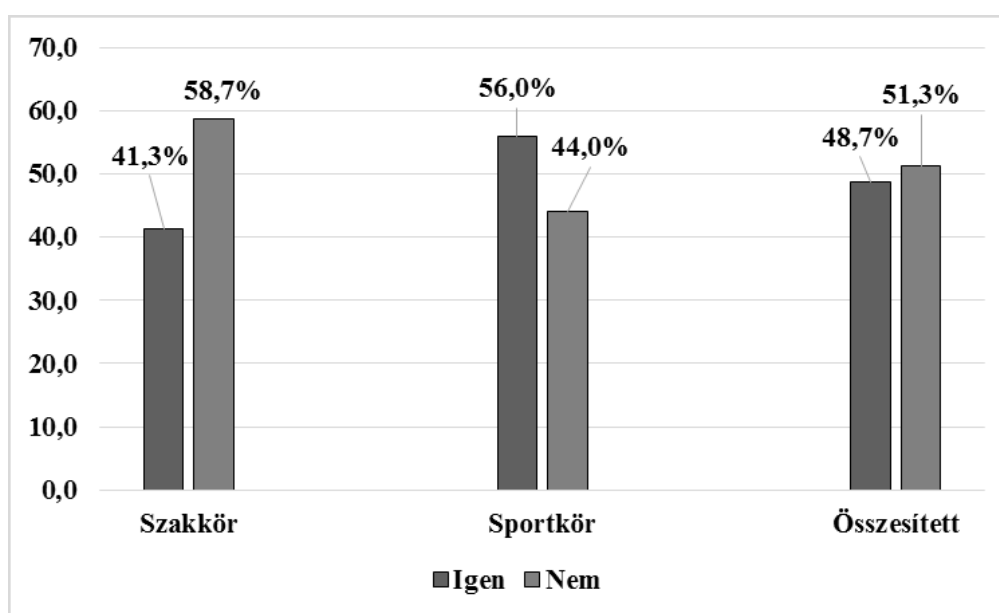
Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

Az informatika az intézmény életében is elsődleges helyet kap, illetve a megkérdezettek körében is kiemelt helyen van az erre irányuló fakultáció. A primer kutatásunk alapján, a tanórán kívüli foglalkozásokon való részvétel egyébként is kiemelkedő szerepet kap. Forray és Hegedűs (1991) szerint is, habár a gyermekek az iskolának több funkcióját ismerik, hatásukat beépíteni csak azok tudják, akik részt vesznek ezeken a foglalkozásokon.

A legtöbb cigány tanulót oktató-nevelő intézményben, iskolában feltűnően kevés a tanórán kívüli, szabadidős tevékenység, elfoglaltság. Nincs ez másként Kiskunlacházán sem, ahol

néhány foglalkozás közül választhatnak csak a diákok, pedig itt is nagy szükség lenne a tanórán kívüli szakkörök, tehetséggondozó órák tudatos szervezésére, hiszen a cigány tanulóknak a tanórák nem kínálnak rendszeresen önbizalmat erősítő sikerélményeket. Emellett a szabadidős tevékenységek elősegítik a magatartásformálás eredményességét, ezzel egy időben pedig a szocializációs felzárkóztatás sikerességét is. Összességében egy nevelő-oktató intézmény pedagógiai hatásfoka egyenesen arányos tevékenységi kínálatának szélességével (ld. erről Kiscsatári, 2008).

A kiskunlacházi tagintézményekben nem helyeznek kellő hangsúlyt a szakkörök működtetésére (4. ábra), a diákok a tanulmányaikhoz kapcsolódóan az informatikán kívül szabadidős tevékenységként csak a sportfoglalkozást választhatják. Miközben az informatika szakkör látogatottsága közel 60%-os (ebben az info-kommunikációs eszközök használata illetve a játékok adta motiváció kiemelhető), összességében a diákok több mint fele nem vesz részt tanórán kívüli szervezett, szabadidős tevékenységben.

4. ábra: Informatika szakkörön vagy sportkörön résztvevők aránya a megkérdezettek közt (%)

Megjegyzés: Párhuzamosan bejelölhető volt a két tevékenység

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

Az iskola egyik legfontosabb feladata kell legyen, hogy a gyermekekben felébressze az érdeklődést, ne szabjon határokat produktivitásuknak. A szakkörök, a tanórán kívüli tevékenységek széles tárháza ösztönzi a hátrányos helyzetű gyerekeket is, hogy céljaikat magasabban tűzzék ki. Lehet, hogy először olyan célokat fognak kitűzni maguk elé, amelyek meghaladják képességeiket, azonban a szakkörök és tehetséggondozó foglalkozások reális irányba terelhetik a vágyakat, és álmokat. Bár a sikertelen ember céljait alacsonyabb szinten jelöli ki, az itt elért eredmények hatására az ilyen jellegű következményeket felváltja a fejlődés, a haladás élménye (ld. Forray és Hegedűs, 1991). Emellett fontos, hogy a siker mércéjét is a gyermek magának szabja meg. Gyakori hiba, hogy a pedagógusok csak azokat a tanulókat tartják sikeresnek, akik minden számonkérésen maximális felkészültséggel vesznek részt. Helytelen megközelítése ez az elismerésnek, mely egyben a siker mércéje is lehet. Ugyanis jelleme, tehetsége, munkája annyit ér, amennyi hatást gyakorol másokra. Kutatásunk során a felső tagozatban érdekes ténnyel szembesültünk. Az oktatók felháborodva konstatálták, hogy a cigány családból származó elégséges és közepes tanulmányi átlaggal rendelkező gyermek, nap

végén elégedetten megy haza. Nem értették, hiszen nem is fordítottak időt arra, hogy megismerjék a gyermek képességeit. Elköverték a lehető legnagyobb hibát, hogy a kiválóan teljesítő tanulókkal hasonlították össze őket. Pedig a pedagógusoknak tisztában kell lenniük magával a konkrét gyermekkel, a közeggel, a családdal, a kapcsolatrendszerrel, hogy megértsék, pontosan mi a feladatuk. A cigányság és a szegénység összenőtt egy furcsa, gyakran szétbogozhatatlan, térben és időben állandóan változó problémákkal teli rendszerré. Ebben a „káoszban” a szakirodalom szerint fontos, hogy higgyenek a munkájukban, ugyanis ha nincs távlat, borítékolható az eredménytelenség (ld. Ritók, 2011). A helytelen hozzáállásnak már rövidtávon is meg van az eredménye, hiszen a helyszíni tapasztalataink alapján a 7. és 8. osztályos tanulók már nem is foglalkoznak sikereikkel, nem vélik magukat sikeresnek, elismertnek. Gyakorta teljesen feladták továbbtanulási szándékait, hiszen sem az oktatási intézménytől, sem a szüleiktől nem kapják meg a kellő dicséretet (ezt a szakirodalom is nevesíti, erről bővebben ld. Forray és Hegedűs, 1991).

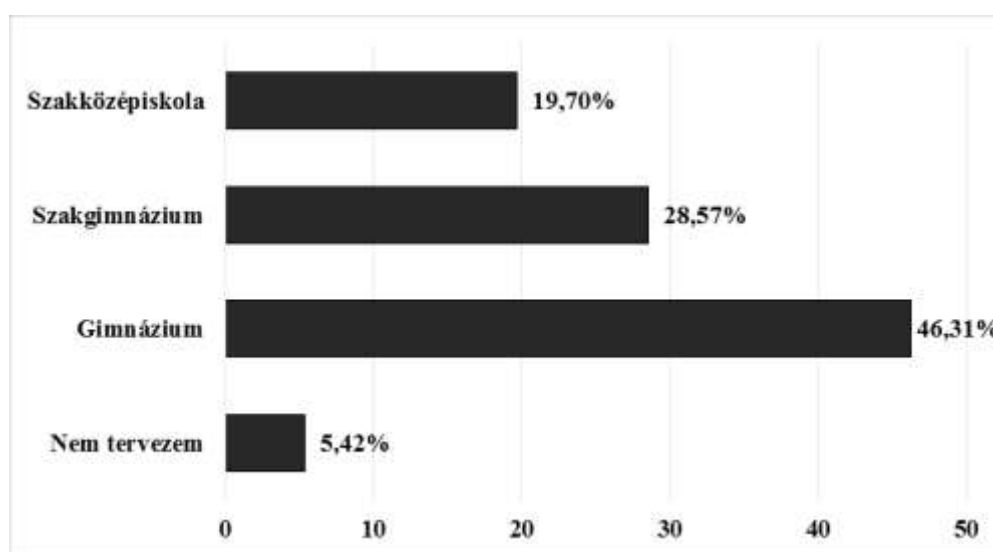
A szakirodalom szerint nem könnyű megnyerni éppen ezeket a gyerekeket, elérni, hogy tanuljanak, hogy fontos legyen számukra az, ami az iskolában, a tanórán történik (Ritók, 2011). Kutatásunk is bizonyítja, hogy ebben a bizonytalan helyzetben tanácsot, eligazítást várnak a szűkebb közösségtől, az iskolától, a pedagógusoktól. Mivel gyakorta utóbbi kettőtől nem kapják meg, marad a közösség, amely a legtöbb esetben az igen korai felnőtté válást javasolja nekik. Hagyják abba a tanulást, töltsék idejüket olyan társaságban, amely a közösség tagjai szerint többet nyújt. Ebben a helyzetben lenne a legfontosabb a pedagógusok munkája, akiknek tanítványaikra kellene koncentrálniuk, keresni hozzájuk az utat. Hiszen a cigány gyermekek kisebbségi helyzetüknél, kultúrájuknál fogva nagymértékben rá vannak utalva a nem cigány környezettől érkező pozitív megerősítésre. Nem várhatjuk az iskolától, hogy enyhítse, számolja fel a szegénységet, a szociális gondokat, abban azonban illetékes, hogy segítsen a kulturális másság elfogadásában, s erre építkezve támogassa a gyermekek társadalmi beépülését. Együttműködés ez, amely megtanulásához az iskola a legjobb terep (ld. erről Forray és Hegedűs, 1991).

A társadalmi beépülés folyamatában nagy szerepe van a közvetlen szociális helyzetnek is, amely nagymértékben megszabja, hogy a gyermek miképpen jelenhet meg mások előtt. A társas érintkezések természete is attól függ, hogy a tanulók mennyire igazodnak a kultúra morális elvárásaihoz. A különböző kultúrák találkozásokor gyakran alakul ki összeférhetlenség a meglévő és az új között. A modern kor követelményeivel szembekerülő közösségek, mint például a cigány csoportok, nem kerülhetik el ezeket a nehézségeket. Itt kap fontos szerepet a pedagógusok jelenléte, mivel a cigánygyermekek az iskolában nem egyszerűen gyermekként és tanulóként vannak jelen, hanem egyúttal egy kisebbségi kultúra, etnikai közösség tagjaként is. Ez a „megbélyegzés” gyakran vezet frusztrációhoz és szorongáshoz. Kiszolgáltatottá válik, s megjelenik az ebből fakadó ambivalencia is, amely megmutatkozik abban is, ahogyan a cigánygyermekek iskolai kötődéseiket, tanulmányi teljesítményeiket, a továbbtanulással kapcsolatos aspirációkat kialakítják (ld. Forray és Hegedűs, 1991).

Korábban tanulmányok alapján „*a romák számára, ha tovább tanulnak, leginkább különböző szakiskolák váltak elérhetővé, és sokszor pontosan azok a szakmák, amelyek a rendszerváltással a legkevésbé piacképes területeket jelentik*” (ld. Torgyik és Karlovitz, 2006: 49. o.). A kutatás során a felső tagozatos tagintézmény vezetője megerősítette, hogy ez pontosan így van. Azt is elmondta, hogy szinte mindennap találkoznak, azzal a problémával, hogy a roma tanulók nem tudnak alkalmazkodni a kialakult 8+4 éves iskolai szerkezethez. Elmondása szerint belefáradtak már abba, hogy ezeket a gyerekeket neveljék, hiszen „*nyolcadik osztályra úgymint terhesek vagy bűnözők lesznek*”.

Véleményünk szerint nem kellene sok ahhoz, hogy cigánygyerekek is tovább tanuljanak. Nagy szükség lenne a felismerésre, hogy a nagyjából 12 éves kor körül bekövetkező törés nem etnikai sajátosság. Érdemes lenne kidolgozni egy oktatási formát, ahol a gyermekek részt vehetnének egy olyan, iskolázási és képzési igényeiknek megfelelő oktatásban, ahol már felkészítenék őket a szakképzésre, hogy a középiskola egy ráépülő rövidebb idejű iskolázással befejezett képzettséghez juttassa őket. El kell fogadni, hogy a kisebbségi csoportok tagjai számára az általános iskola elvégzése rendszerint nem önmagában cél, hanem eszköze és alapja az olyan munkáknak is, amelyek egyszerű betanítással végezhetők. A felső tagozatba eljutó cigány gyermekeknek is igen alacsonyak az iskolai előmenetelt jelző tanulmányi átlagai. Az iskolai osztályzat kevésbé fontos számukra, mint az egyes tanárok, oktatók szóbeli és magatartásban megnyilvánuló visszajelzései (ld. Forray és Hegedűs, 1991).

Fentiekhez kapcsolódót kutatásunkban kérdés a 4-6. osztályos tanulók továbbtanulási terveire is, ki, hová szeretne 8. osztály után felvételizni (5. ábra).

5. ábra Továbbtanulási célok a megkérdezettek körében (%)

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

Kiderült, hogy a diákok nagy tervekkel rendelkeznek, közel 50%-uk szeretne gimnáziumban továbbtanulni, s igen magas (~30%) a szakgimnáziumba készülők aránya is. A megkérdezettek szinte mindegyikénél az általános iskola elvégzése csak egy részeredmény az érettségi, diploma megszerzéséhez vezető úton. Ennek ellenére a szakirodalom szerint (ld. erről Forray és Hegedűs, 1991) a cigány tanulók jelentős része nem fejezi be a nyolcadik osztályt, vagy csak esti iskola formájában jut el az általános iskola befejezéséig, és a megszerzett végbizonyítvány birtokában valamilyen módon legalább szakmunkás bizonyítvány megszerzésére van esélye. Következtethető, hogy az általunk kimutatott elképzelésekből a legtöbb esetben nem lesz valóság. Törekednek a szakképzettség megszerzésére, hiszen mindegyiküknek van egy tétován megfogalmazott célja, azonban nincsenek birtokában az ehhez szükséges tárgyi tudásnak, illetve az élet mindennapos gondjai, a családalapítás, a jövedelemszerzés szükségessége szinte minden esetben a tanulás gátjává válik. Miközben problémák tömegével küzdenek, nem számíthatnak családjukra, szűkebb környezetükre, hiszen ők sem tudják felmerülő kérdésekre a választ. A fiatalok nincsenek tisztában saját képességeikkel, tudásukkal, az egyes iskolatípusok és foglalkozási ágak követelményeivel, ebből fakadóan irreálisak a továbbtanulási és pályaválasztási elképzeléseik. A többségi társadalmat sem ismerik, ahová integrálódni szeretnének. S mindezek mellett a szülők szélsőségesen alacsony iskolázottsági szintje is előre

jelzi gyermekeik kudarcait, a folyamatosan újratermelődő képzetlenséget, lemorzsolódást (Forray és Hegedűs, 1991).

A diákokkal kitöltetett kérdőívben kérdésként szerepelt, hogy ki milyen szakmát szeretne tanulni (6. ábra). A megkérdezett gyermekek túlnyomó része informatikus szeretne lenni, amíg a lányoknál a fodrász szakma nagyon kecses. A hátrányos helyzetű gyermekek válaszai között túlnyomó részt szakmák találhatók, mint az asztalos, rendőr, kamionsofőr. Mindegyikük álmoktól, céloktól vezérelve megy reggel iskolába, mégis legtöbbjük a hetedik osztály megkezdését követően - a tanárok megfogalmazásával - már csak „melegedni” jár be. Pedig az iskolázottság nemcsak a foglalkozás megválasztásának vagy a nagyobb jövedelemszerzésnek az eszköze, kiemelt jelentőséggel bír az életkörülmények megváltoztatásában is, továbbá az iskolázottság színvonalának emelkedése rendszerint együtt jár a szellemi és az anyagi igények növekedésével is (Forray és Hegedűs, 1991).

6. ábra: A megkérdezett diákok által tervezett végzettségek szófelhője

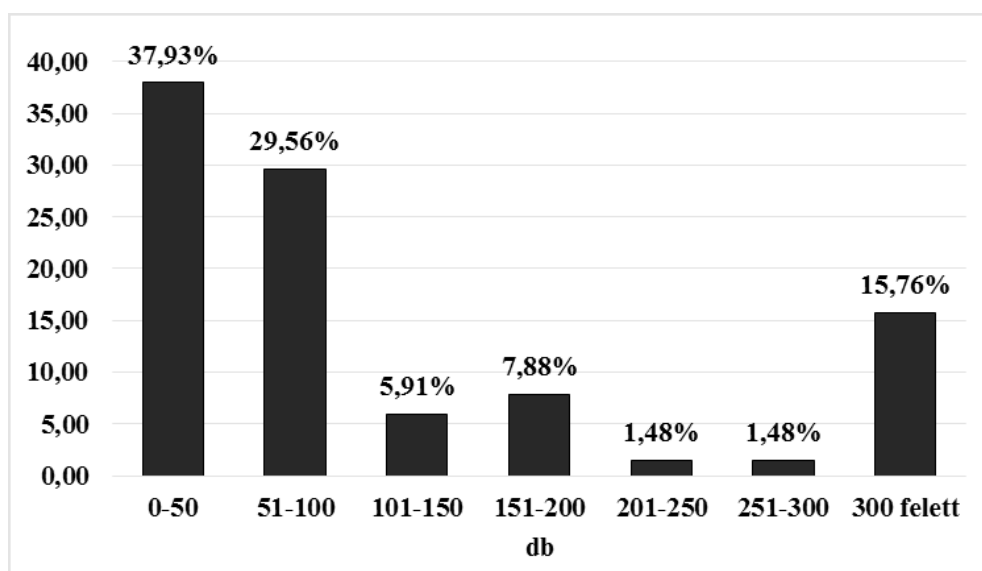
Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

Ugyanakkor, ha egy roma fiatalnak sikerül is megfelelő szakképzettséget, esetleg diplomát szereznie, a szakirodalom szerint akkor is szembe kell néznie az elhelyezkedését megnehezítő akadállyal, a munkaerő-piaci diszkriminációval (ld. Torgyik és Karlovitz, 2006). Az etnikai kisebbség társadalmi integrációjában elsődleges a munkahelyi és a munkahelyen történő integráció. Azonban integráló munkahelyek hiányában szinte lehetetlen, akadozóbb a társadalomba beépülni, elismertetni magukat. Napjainkban a társadalmi munkamegosztásban az alacsony pozíciókban tudnak elhelyezkedni, részben az integráció hiánya és az alacsony képzettségi szint miatt (Forray és Hegedűs, 1991).

A cél egy ilyen helyzetben nem lehet más, mint hogy csökkenjen a szegregáció, a munkahelyeken, a lakóhelyen, a társas kapcsolatokban, az iskolában, és közben meginduljon egy áramlás olyan magatartás mintákkal, amelyeket a cigány csoportok saját életvitelükbe be tudnak építeni. Nem csak az integráció elősegítése érdekében, de a jelenleginél pozitívabb cigányképpel könnyebben azonosulni tudnak és a negatív sztereotípiák túltengése is visszaszorítható. Ezekben a folyamatokban a pedagógusok, a közösség csak kívülről tud részt venni, a feltételek folyamatos megteremtésével. Az iskola alkalmat teremt a találkozásra, az ismerkedésre, barátságok kötésére a cigány és nem cigány fiatalok között, illetve az írni - olvasni tudás elsajátításával is összekapcsolódik (ld. Angyalosy, 2006.). A hátrányos helyzetű

gyermek kilépési lehetőségét az iskolázottság emelkedése segíti, amellyel nemcsak szakképesítést igénylő munkakörök betöltésére lesznek alkalmasak, hanem társadalmi pozíciójuk is módosulhat.

Kutatások támasztják alá, hogy a többrétegű feladatban a tanulók társadalmi helyzete, szociális körülményei is összefüggésben állnak az iskolai teljesítményükkel, mindemellett az otthoni környezet, a szociális kapcsolatok is elősegíthetik az iskolai környezetben felmerülő problémák megoldását (Angyalosy, 2006.). Az otthoni környezet, mint a lakás, a család, az otthon, alakítóan hatnak a gyermekekre. Hiszen a lakás egyúttal az életmód kerete, tükrözi a műveltség kifejezője. (Hoóz, 1991). A család életmódjának, értékrendjének megváltoztatásában a könyveknek nagy jelentősége van, mivel a könyvek tartalmukkal képesek hatni. A szakirodalom is megerősíti, hogy hozzájárulnak a jobb iskolai adaptációhoz, az iskolai kudarcok gyakoriságának csökkenéséhez, miközben magatartásmintákat, önérvényesítési modelleket ismertetnek meg a gyermekekkel (ld. erről Forray és Hegedűs, 1991.). A kérdőívben ebből kiindulva megkérdezésre került, hogy mennyi könyve van otthon a családnak (7. ábra).

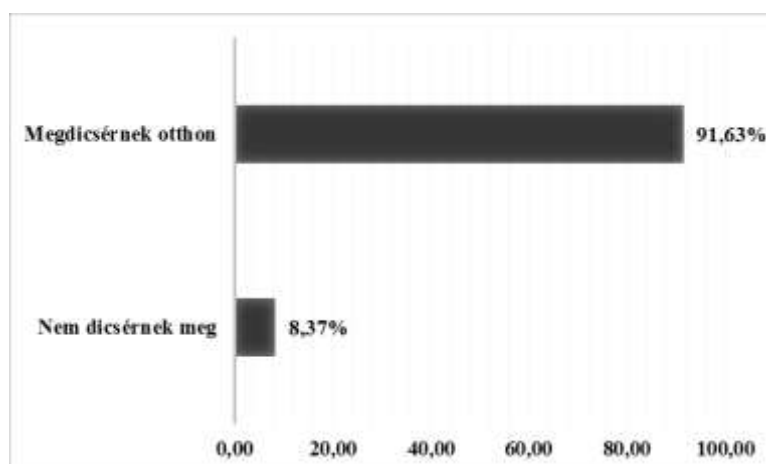
7. ábra: A háztartásban található könyvek számának megoszlása a válaszadók körében (%)

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

A gyermekek közel 40%-a válaszolta, hogy a háztartásban kevesebb, mint 50 db könyv van a polcokon. Pedig a könyvekkel növelhető a műveltség, hatással van a szókincsre, a kreativitásra, a fantáziára, pozitív irányba mozdítható el az iskolai eredményesség.

A szakirodalom szerint a pedagógusnak, az oktatási intézménynek ismerni kell a gyermeket, környezetét, családját, ezekre az ismeretekre szükség van a szülő és az oktató közötti együttműködés megteremtéséhez. Ennek a kialakult együttműködésnek az egyik és egyben a legfontosabb jelzője, az otthoni dicséret, mint a pozitív megerősítés visszajelzője (Forray és Hegedűs, 1991). A vizsgálat elején feltételeztük, hogy minden gyermek igennel fog válaszolni arra az állításra, hogy „A szüleim dicsérik a jó iskolai teljesítményemért.” Ezzel szemben a megkérdezettek majdnem tizedét egyáltalán nem dicsérik meg otthon, vagy csak nagyon ritkán. (8. ábra). A pedagógusnak tudnia kell megfelelően értékelni a szülői együttműködés e formáját, illetve még inkább oda kell figyelnie arra, ha ez az együttműködés nem alakul megfelelően. A gyermekek, s főként a hátrányos helyzetű gyermekek számára ezeknek a pozitív

megerősítéseknek a hiánya akár teljes érdektelenséghez is vezethet (ld. Forray és Hegedűs, 1991).

8. ábra: Szülői dicséret előfordulása a megkérdezettek körében (%)

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés, 2016.

Összegzés

Minden társadalmat nagyban minősít, miként gondoskodik a rászoruló felnőttekről, gyerekekről, hogyan bánik az elesettekkel, milyen esélyt kínál nekik a teljes életre. Ennek egyik színtere természetesen az iskola, ahol zömében csak a terminusok változnak, a gyerekek problémái, a gondoskodás fontossága és szükségessége évtizedek óta változatlan. Emellett az iskola működése során elviekben folyamatosan jelen van a másság elfogadása (ld. Fodor, 2014). A kutatás, a kérdőívek és a mélyinterjúk alapján meglátásunk szerint szükség van egy olyan komplex pedagógiai módszer, egy olyan mentorprogram kidolgozására, amely figyelembe veszi a tanulók kulturális különbségeit, tanulási igényeit. Fontos, hogy kialakuljon egy bizalmi kapcsolat a cigány tanulók és tanáraik között, illetve a cigány és nem cigány tanulók között. Eddig ezekre a kapcsolatokra mindig is a közös pontok és a kommunikáció nélküli együttélés volt jellemző (ld. Angyalosy, 2006).

A mentorprogram ehhez nyújt segítséget, hogy mentor és mentoráltja között kialakuljon egy olyan kapcsolat, személyes viszony, mely hosszú távon képes a diák személyiségfejlődésének támogatására, illetve a mentor segítségével az betekintést nyerhet egy olyan világba, amiből eddig ki volt zárva. A cél, hogy a programban résztvevő gyerekeknek, fiataloknak értékek kerüljenek bemutatásra, felkeltse figyelmüket és bevonhatók legyenek a közösségi tevékenységekbe. A mentorprogram a nevelő-oktató intézménnyel együttműködve olyan nevelési gyakorlatra törekszik, amely felkészíti a gyermeket a társadalmi feladatok ellátására, a társadalmi elvárásokra. Két szempontból közelítené meg a program ennek kiteljesedését, egyrészt a közösségi értékek rendszerének kialakításán, másrészt az egyéni értékrendszer kialakításán keresztül.

A mentorprogram lehetőséget teremtene ahhoz, hogy kiscsoportos foglalkozások keretében sokkal személyesebb viszony alakuljon ki, hogy többet megtudjanak a gyerekekről, családjukról, körülményeiről. Kötődni kezdjenek a mentorokhoz, és kialakuljon egyfajta bizalmi kapcsolat közöttük, amely lehetővé teszi, hogy problémáikba is beavassák őket. Ehhez Duróhoz (2014) hasonlóan az alábbiakat tartjuk fontosnak:

- A mentoráltakat arra kell ösztönözni, hogy képesek legyenek az együttműködésre hasonló képességű társaikkal;

- Fontos, hogy gazdag kapcsolatrendszert tartsanak fenn kortársaikkal;
- Biztatni kell őket, hogy sikeresek legyenek, és dicsérni, hogy sikerélményük legyen;
- Képesé kell tenni őket arra, hogy saját érdeklődési vonalaikat kövessék;
- Elengedhetetlen, hogy kapcsolatuk legyen olyan tanárokkal, akik különféle érdeklődési körökben jártasak;
- Lehetőséget és bátorítást kell kapniuk;
- Gondosan kell fejleszteni személyes és szociális, valamint intellektuális képességeiket;
- Nevelési és tanulási tervükhöz el kell nyerni a többi pedagógus és a szülők segítségét is.

A mentorok feladata lenne, hogy a taglalt módszerek segítségével, a programban résztvevő gyermekekkel rendszeresen tartsák a kapcsolatot. Hetente minimum egy alkalommal találkozzanak, hogy sor kerülhessen a korrepetálásra, játékokra, beszélgetésre, vagy más tevékenységekre. A program szempontjából a legelőnyösebb, ha olyan helyi pedagógusok vesznek benne rész mentorként, akik már korábban kezdeményezői, résztvevői voltak hasonló kezdeményezéseknek. A program csak akkor vezethet sikerre, ha helyi kezdeményezésből indul ki, valamint helyet is az iskolában kap. Ezen kívül a programban résztvevő mentoroknak lehetőségük lenne közös programokat, kirándulásokat, szakköröket, egyéb szabadidős programokat szervezni a gyermekeknek. Tulajdonképpen ezek a foglalkozások kapnák a legnagyobb hangsúlyt a program működésében.

Az iskoláknak minden esetben gazdag tevékenységi kínálatot kell nyújtania a gyermekek számára, amiből érdeklődési körük tükrében tudnak választani. Gyakori, hogy az iskolák - nincs ez másként a vizsgálat alapját adó intézményben sem - nem veszik figyelembe, nem építenek a cigány gyermekek adottságaira. Ezzel pedig ez a tanulói réteg kiszakad e nevelési hatás együttes vonzóköréből, melynek következtében a nevelési folyamat diszkriminatív jellegűvé válik. Ennek megakadályozása lenne a cél a program segítségével, hiszen ebben az esetben kifejezetten a cigány gyermekek igényei kerülnének előtérbe, a számukra sikerélményt nyújtó és önmegegerősítést eredményező feladatok, programok, szakkörök kapnának szerepet.

A mentorprogramban még egy elem nagyon fontos szerepet kell, hogy kapjon, amely jelenleg elhanyagolt az intézményben, ez pedig nem más, mint a motiváció. A motivációk közül a mentoroknak, a pedagógusoknak a kíváncsiság motívumát és az önértékelés motívumát kellene kihasználniuk. Az új programok, lehetőségek felébresztik az új megismerése utáni vágyat, amely erős hajtóerő lehet a munka során. A motivációval elért eredmények még motiváltabbá teszik a diákokat, kitartóbbá válnak, nő a teljesítményük, amely még inkább növeli a tanulás szándékát, miközben folyamatosan csökkenti a szorongást, a negatív érzelmeket. A hátrányos helyzetű gyermekek még lelkesebbek lesznek, illetve a mentorok rendszeres dicsérete révén egyre inkább sikeresnek érzik majd magukat, növelve önértéküket, önbecsülésüket. S máris az önértékelés motívumáról beszélünk, amely a személyek közötti kapcsolatok összefüggéseiből vezethető le, és dominánsan szociális természetű (ld. erről Rakaczkiné, 2010). Ennek segítségével aztán végső soron a hátrányos helyzetű gyerekek társadalmi integrációja segíthető elő, ami mind települési, mind térségi, és végső soron országos szinten is a társadalmi problémák mérsékléséhez vezethet.

Irodalomjegyzék

1. Angyalosy E. (2006): A kisebbségi helyzetben élő iskolai teljesítményének problémái és megoldási lehetőségei egy cigány példán keresztül. In: Prónai Cs. (szerk.): Cigány világok Európában. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó. 430-432. p.
2. Duró Zs. (2014): Tehetségvédelem az intézményekben *Tanulás-tanítás* 11. (7) 6-7. p.

3. Fodor M. (2014): Egy befogadó iskola megpróbáltatásairól *Tanulás-tanítás* 11. (7) 28-29. p.
4. Forray R. K. - Hegedűs T. A. (1991): Útban a középfok felé - cigánygyermek a felső tagozatban. In: Utasi Á. - Mészáros Á. (szerk.): *Cigánylét - Műhelytanulmányok*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete. 201-228. p.
5. Hoóz I. (1991): A társadalmi folyamatok és a cigánynépeség. In: Utasi Á. - Mészáros Á. (szerk.): *Cigánylét - Műhelytanulmányok*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete. 54-77. p.
6. Kiscsatári I. (2008): Szabadidős programok hatása a cigány és nem cigány tanulók magatartására és tanulmányi eredményire. In: Bábosik I. (szerk.): *Az iskola korszerű funkciói*. Budapest: OKKER Kft. 302-313. p.
7. Lydaki A. (2006): Cigány nők. In: Prónai Cs. (szerk.): *Cigány világok Európában*. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó. 209-221. p.
8. Mezey B. (1986): *A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422-1985*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó
9. Rakaczkíné Tóth K. (2010): *A gyakorlati oktatás pedagógiai alapjai*. Gödöllő: Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar, Tanárképző Intézet
10. Ritók N. (2011): *Bukdácsló esélyegyenlőség*. Budapest: Underground Kiadó
11. Tomka M. (1991): Gazdasági változás és a cigánysággal kapcsolatos közvélemény. In: Utasi Á. - Mészáros Á. (szerk.): *Cigánylét - Műhelytanulmányok*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete. 8-36. p.
12. Torgyik J. - Karlovitz J. T. (2006): *Multikulturális nevelés*. Budapest: Bölcsész Konzorcium
13. Vajda Z. (1991): Cigányok és magyarok együttélése egy Pest megyei településen. In: Utasi Á. - Mészáros Á. (szerk.): *Cigánylét - Műhelytanulmányok*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete. 145-160. p.
14. Varga B. (2011): *Gyerekszemle*. <http://gyerekszemle.reblog.hu/palotat-koldulasbol-kizsakmanyolt-cigany-gyerekek> [Letöltve: 2016. 10. 15.]
15. Zatta J. D. (2006): Szóbeli kultúra és írásbeli kultúra. In: Prónai Cs. (szerk.): *Cigány világok Európában*. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó. 347-357. p.

LOKÁLIS SZINTŰ ERŐFORRÁS HASZNOSÍTÁSI VIZSGÁLAT A DANUBIA-FRUCHT SZÖVETKEZET PÉLDÁJÁN
RESEARCH OF THE UTILIZATION OF LOCAL RESOURCES ON THE EXAMPLE OF
DANUBIA-FRUCHT COOPERATIVE

Nagyné Molnár Melinda¹, Eckert Márta²

¹egyetemi docens, PhD, ²BSc-t végzett hallgató
Szent István Egyetem, Gazdaság-és Társadalomtudományi Kar
E-mail: nagyne.molnar.melinda@gtk.szie.hu, eckertmarti@gmail.com

Összefoglalás

Napjaink globalizálódó gazdasági életében egyre nagyobb hangsúly kerül a lokális erőforrások meghatározásának, felkutatásának fontosságára. Hiszen ahhoz, hogy egy vállalkozás hatékony és jövedelmező lehessen, akár nemzetközi piacon is, elengedhetetlen a helyi adottságok megismerése, a hosszútávú lehetőségek kiaknázása. Szükség van tehát olyan vállalkozásokra, amelyek képesek ennek az összetett követelményrendszernek a teljesítésére.

Abstract

Nowadays in the globalizing business world it is really important to research and define the local resources. Because the utilizing of the longterm opportunities and the knowledge of the local facilities are necessary for an enterprise to be effective and profitable even on a international market. It is needed enterprises which are able to accomplish this complex requirements.

Kulcsszavak: lokalizáció, szövetkezet, Rombusz-modell

JEL besorolás: R53

LCC: S560-571.5

Bevezetés

E tanulmány célja, hogy egy szövetkezeti példán keresztül értelmezzem a lokális és a globális kihívások sokszor antagonistikusnak tűnő viszonyait. A lokalizáció szó, míg az 1970-es években a nemzetgazdaságokat, az országokat, esetenként a nagytérségi régiók gazdaságát jelentette, addig az 1980-as évek közepétől jelentés-változáson ment át. Új irányt vettek a gazdasági folyamatok, túlnőtték a nemzetgazdaságok nyújtotta kereteket, a transznacionális vállalatok közti kapcsolatok átalakították a világpiacot, melyek földrajzilag egy régióhoz, konkrét térséghez, településhez voltak köthetők. Így a lokális jelzőt napjainkban is, legfőképp ezeknek az egységeknek a jelölésére használjuk. (Bernek, 2000)

A lokális tér a helyben rendelkezésre álló erőforrásokat hasznosítja. Ugyanakkor nem elég, hogy adottságok legyenek a földrajzi térben. Szükség van arra is, hogy a piac szereplői, a régióban élők, az erőforrások létezését felismerjék, tudatosítsák azok fontosságát, feltérképezzék a hasznosítási lehetőségeket és ennek megfelelő módon valósítsák meg az elképzeléseket. Ott, ahol felismerik és helyesen hasznosítják az adottságokat, lokális specializáció megy végbe. Ez gazdaságilag jelentős versenyelőnyhöz juttatja a térségeket, további fejlődést, bővülést eredményezve. Összességében minden térségnek érdeke tehát ez a specializáción át vezető erőforrás-hasznosítás. (Lengyel, 2010)

A globális trendek léptéke jóval nagyobb, amelynek keretein belül más gazdasági és társadalmi folyamatok zajlanak. A globalizáció és lokalizáció kapcsolata azonban nem a szembenállásban nyer értelmet, hanem abban, hogy ezek párhuzamosan, sőt egymáshoz kapcsolódva jelennek meg. A globalizáció szülöttei a transznacionális vállalatok, melyeknek globális működésük ellenére is jól kell ismerniük azt a földrajzi környezetet, ahol pl. a termelést folytatják. Így a lokalizációt tekinthetjük a globalizáció térbeliségének is. (Bernek, 2000) A globalizáció arra készíti a lokális szereplőket, hogy egy nyitott szerkezetű, egyedi rendszert alakítsanak ki maguk körül. (Petrás, 2005)

Anyag és módszer

Ebben a tanulmányban a bevezetőben felvillantott lokalizáció definíciójának vezérfonala mentén, egy kistelepülésen működő gazdasági társaság példáján keresztül a cél megvizsgálni a helyi erőforrásokat, feltérképezni a hasznosítás mértékét és a megújítások lehetőségét.

A választott szövetkezet, a Danubia-Frucht, Tolna megyében, a Bonyhádi járásban Kisvejkén található (1. ábra).

1. ábra: Kisvejke Tolna megye térképén

Forrás: Wikipédia, 2017

A kutatás a település és a szövetkezet működésének vizsgálatát is megkövetelte. A település megismeréséhez szükség volt statisztikai adatokra, de sor került Kisvejke polgármesterével interjúra is. Az interjú kérdései a település mindennapjaira, a gazdasági helyzetének alakulására, a jelenlévő iparágakra, a rendelkezésre álló erőforrásokra, a benyújtott pályázatokra, az elmúlt években megvalósított beruházásokra, a fejlesztéseket akadályozó tényezőkre irányultak. Ezen kívül a beszélgetésben nagy hangsúlyt fektettünk a Danubia és az önkormányzat kapcsolatának elemzésére, milyen előnyökkel jár a szövetkezet léte a településre, tudnak-e partnerként együttműködni, rendelkezésre áll-e a faluban a mezőgazdasági munkához szükséges humán erőforrás.

Interjú készült Sebestyén Istvánnal, aki a Danubia-Frucht egyik vezetője és igazgatósági tag a Völgység Kincse Szociális Szövetkezetben is. A tőle kapott információk alapján vált világossá a Danubia-Frucht Szövetkezet tagi összetétele, működése, tevékenységi köre, stratégiája, piaci és partnerkapcsolatai, kitorési lehetőségei. Részletesen kitértünk az árupiaci alapot jelentő gyümölcsösökre, a szövetkezet és a gazdák viszonyára, az értékesítési lehetőségekre, nehézségekre, a piaci verseny pozitív és negatív hatásaira. Interjúalanyom bemutatta a szövetkezeti alkalmazottak helyzetét és kifejtette a Völgység Kincse és a Danubia-Frucht

közötti gazdasági kapcsolatot is. Vázolta a szükséges fejlesztéseket, a fejlődési lehetőségeket, beszélt a nemrégiben, az önkormányzattal közösen benyújtott pályázatról, a közeljövőben megvalósuló beruházásokról és a hosszú távú tervekről, álmokról is.

A teljes kép kialakításához szükség volt a szövetkezeti tagok körében is felmérést végezni. Ennek formájául online kérdőíves kutatásra került sor. A Danubia-Frucht 2016-ban 51 tagot számlált. A kérdőívet 22-en töltötték ki. Ők birtokolják a szövetkezethez tartozó területek 75 %-át, 338,5 ha-t. A kérdések több témakört is érintettek. Az első a saját gazdaság adataira, a területi adatokra, a termesztett gyümölcsfajtákra vonatkozott. A második blokk kérdései a szövetkezettel való kapcsolatra, a belépéskori elvárásokra, azok teljesülésére vagy a betöltetlen hiányokra kérdeztek rá. Kérdések voltak a tagok közgyűléseken, illetve a szövetkezet által szervezett továbbképzéseken, úgynevezett gazdaesteken való aktivitására vonatkozóan is. Az is vizsgált, téma volt, hogy a szövetkezet tagjai tisztában vannak-e kellő mértékben az általuk termelt gyümölccsel szemben támasztott minőségi követelményeknek. Milyen formában valósul meg összefogás a szövetkezeti tagok között, illetve vannak-e be, nem tag gyümölcstermesztőket a fejlesztésekbe, így mérve fel a szövetkezet összetartó erejének létét.

Az interjún és a kérdőívet kitöltők által kapott válaszok alapján készült el Porter Rombusz modelljének a Danubia-Fruchtra adaptált verziója. Ennek a modellnek a tematikája alapján jól lehetett rendszerezni a lokális sajátosságokat.

A vizsgált település bemutatása a szövetkezetek oldaláról

Kisvejke földrajzi adottságainak köszönhetően egy mezőgazdasági jellegű vidéken működő törpefalva maga 440 lelket számláló méretével. Nem rendelkezik más természeti kincsekkel, nyersanyagokkal, így mindig is mezőgazdaság volt a megélhetés alapja. A falu keresőkorúinak zöme mezőgazdasági termeléssel foglalkozó vállalkozó. Profiljukat tekintve gyümölcstermelők, azaz étkezési és feldolgozási célra gyümölcsöket termesztnek. Kisvejke a térségben a kiváló minőségű sárgabarackjáról híres, de jelentős mennyiségben termelnek a gazdák meggyet, cseresznyét, szilvát, őszibarackot és almát is. A gazdák legtöbbször östermelőként van bejelentve, számuk csaknem 40. Ezen kívül a faluban található 10 egyéni vállalkozó, 4 Kft. és 1 Bt. is. Ezek közül a legtöbben szintén mezőgazdasági tevékenységet végeznek. (TSTAR, 2013)

Ezeken felül működik 2 szövetkezet is a településen. Az egyik a Danubia-Frucht Szövetkezet, amely TÉSZ telephelyként legfőbb feladatául tűzte ki a térség gazdái közötti összefogás erősítését, a piacon domináns érdekérvényesítő képesség megjelenítését, a raktározás lehetőségének biztosítását, és olyan technológiai berendezéseket is üzemeltet pl. válogatógépsor, amelyet egy-egy gazdának fenntartani hatalmas költségeket jelentene mindamelllett, hogy kihasználatlan maradna a kapacitás.

A másik szövetkezet a Völgység Kincse Szociális Szövetkezet, mely a 2013-as TÁMOP pályázat keretein belül jött létre. A létrehozásának több célja is volt. Egyrészt, hogy a megtermelt gyümölcsöket magasabb feldolgozottsági szinten lehessen értékesíteni, másrészt pedig, hogy munkahelyeket teremtsen a faluban. Hiszen a mezőgazdasági munkák jelentős része idényjellegű, ezért szükség van olyan álláslehetőségekre is, amelyek biztos megélhetést jelentenek az év minden napján. A szociális szövetkezet keretein belül készülnek többféle kiszerezésben a gyümölcslevek, és többféle lekvár is.

A gazdák az ültetvényeiken, de a Danubia Szövetkezet is a faluban élők munkaerejére épít. A munkaerő egy része nem állandóan foglalkoztatott, de a betárolási és az áruvá készítési folyamatok elvégzésére a szezonális munkák idején, megmozdul a falu. Sőt egyes munkacsúcsok alkalmával pl. szüret idején arra is szükség van, hogy a környező településekről is fogadjanak fel munkaerőt. Még egy vállalkozást érdemes még megemlíteni, amely aktívan és kimutathatóan megjelenik a településen. A gyümölcsstermesztéshez kapcsolódva működik itt egy pálinkafőzde, amely kihasználva a lehetőségeit, lecsökkentve a szállítási költségből adódó plusz ráfordításokat, a helyi gyümölcsökből készíti párlatait.

Vizsgálva Kisvejke vállalkozási aktivitását a mezőgazdaságban jól látható, hogy kis mérete ellenére létrejött a lokális specializáció, melyhez befektetőket, agilis vállalkozókat is talált.

Danubia-Frucht Szövetkezet bemutatása

A szövetkezetet 1997-ben, a törvényi szabályozásoknak megfelelően, 7 alapító tag hozta létre. Főtevékenysége a zöldség-, gyümölcs nagykereskedelemre terjed ki. A rendszerváltást követően, a privatizáció hatására, az egykori TSZ tulajdonban álló 20 hektárnyi gyümölcsös 1-1,5 hektáros darabokra hullott szét. A helybéli, kárpótlási jeggyel rendelkezők vásárolták meg a területeket, de kezdetben hiányzott a megfelelő szakértelem a gyümölcsstermesztéshez. Ebből következik, hogy nem rendelkeztek a megfelelő színvonalon történő műveléshez szükséges eszközökkel, szakmai tapasztalattal sem. Az ültetvény nem volt korszerű és fiatal ültetvény révén nem is volt képes a fajtasajátosságokban rejlő maximális terméshozam kinevelésére. A '90-es évek második felében az időjárás viszonyosságok, a korai tavaszi fagyok és a monília is tizedelte a gyümölcsmennyiséget. A megtermelt áru értékesítése és az egységes, hatékony növényvédelem kidolgozása érdekében alapították meg a szövetkezetet.

Az 1990-s évek végén voltak azért jobban sikerült gazdasági évek is, akkor pedig, a nagy mennyiségű gyümölcs piacra juttatása jelentette a közös megoldásra váró feladatot. Ezek generálták az első nagyobb volumenű beruházást, a közös hűtőkamra megépítését. Így sikerült megvalósítani a közös áruátvétel helyszínét. A sikeres fejlesztést továbbiak is követték, 2002-ben 3 hűtőkamra és egy fagyasztókamra is épült a telephelyen. A szövetkezeti beruházások mellett a gazdák egyéni fejlesztésekbe is kezdtek, újabb és újabb területeken telepítettek gyümölcsösöket, nagy arányban kajszit, de az alma is jelentős méreteket öltött. Ezek mellett az idős ültetvényekben a fajtakorszerűsítés is megkezdődött.

A szövetkezet a közös beruházás gyanánt göngyölegeket vásárolt és az értékesítési feladatokat is magára vállalta. Ebben az időszakban a belföldi értékesítés dominált, a gyümölcs nagyon kis százalékát étkezésiként árusították, a fennmaradó mennyiséget pedig ipari barackként adták el. Legnagyobb felvásárlóik az országban működő gyümölcslégyártó üzemek, a Rauch Hungária Kft. és a Sió-Eckes Kft. voltak. Az évek alatt világossá vált, hogy a kajszis rentábilis termeléséhez elengedhetetlen a friss gyümölcsként történő értékesítés erősítése, így új, belföldi piacokat kerestek és beindult az export eladás is.

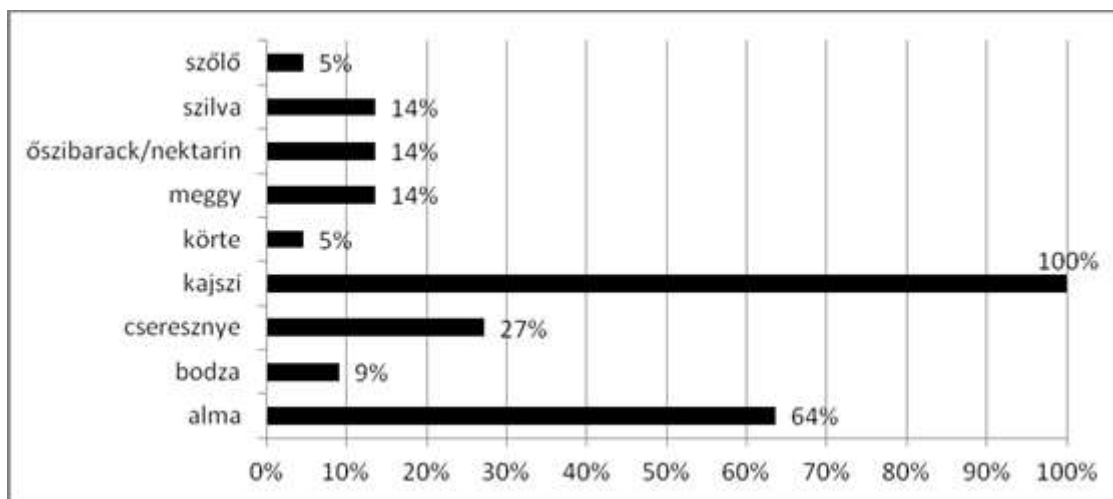
A termésmennyiség évről évre növekedett, 2009-ben újabb ültetvényeket telepítettek, a hűtőkamrák teljes kihasználtsággal működtek. Nem volt elég kapacitás arra, hogy a gyümölcsöket betárolják, sem a szövetkezetnél, sem a gazdáknál. Nem volt elegendő a hely arra sem, hogy megfelelő körülmények között készítsék elő az értékesítésre szánt árut. A változást a Balaton-KER-TÉSZ-hez történő csatlakozás jelentette 2007-ben. A fúzióval jogosulttá váltak az Európai Unió források és nemzeti kiegészítő támogatások lehívásához és újabb hűtőkamrákat és áruelőkészítésre alkalmas csarnokot építettek. A beruházás

szükségességét igazolja, hogy abban az évben, mikor a bővítés elkészült, ismét teljes kapacitáson működtek, elmondható, hogy további bővítésekre lenne szükség a közeljövőben. (Interjú a szövetkezet ügyvezetőjével)

Enyedi György szerint a térségeknek a fennmaradáshoz meg kell határozniuk azokat a helyi adottságokat, amelyek a sajátos tudáson alapulnak, máshol a világban nehezen megtalálhatóak, szóval keresni kell a helyi unikumot (Enyedi, 2000). A lokalitáson alapuló versenyelőnyök csoportosítására az egyik legalkalmasabb a Porter-féle Rombusz-modell, amely négy nagy csoportba rendezi a vizsgált jelenségeket, melyek a tényező (input) feltételek, a keresleti feltételek, támogató (kiszolgáló) iparágak és a vállalati stratégia és versengés összefüggései (Lengyel & Deák, 2002). A következőkben bemutatom a vizsgált szövetkezet Porter-modelljét

Termelési tényezők

A gyümölcsstermesztéssel foglalkozó gazdák legnagyobb arányban kajszi ültetvényekkel rendelkeznek, de jelentős mennyiségben termelnek almát is (2. ábra). Korábban a meggy is meghatározó gyümölcs volt a térségnek, de mára leáldozóban van a fontossága. Ennek egyik oka az étkezési meggy piacok elvesztése volt, másik pedig a kajszi jelentős szintű fejlődése. Mára már olyan fajták is megteremnek a térségben, amelyek előbb érnek, mint a meggy. Jelenleg az alma az a gyümölcs, amelynek technológiája jelentős fejlesztésre szorul, de megtérülhetnek a befektetések. Hiányoznak az öntözhető ültetvények a térségben és sok gyümölcsös fajtakorszerűsítésre szorul, ugyanis az étkezési alma piaca erősödik, a léalma termesztése egyre kevésbé rentábilis. Az öntözési probléma orvoslása érdekében a gazdák beruháztak egy halastó létesítésére. Ez egyrészt turisztikai funkcióval rendelkezik, másrészt a vizet öntözési célokra is tudják hasznosítani.

2. ábra: A szövetkezeti tagok által termesztett gyümölcskultúrák, arányosítva a válaszadók létszámához (%)

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés, 2016

A szövetkezetnek jelenleg 6 alkalmazottja van, akik egész évben teljes foglalkoztatottként vagy részmunkaidőben dolgoznak a telephelyen. Ezen kívül van 3-4 fő, akik alkalmi munkavállalóként, de egész évben dolgoznak a szövetkezetnél. A főszezonban azonban akár 35-40 fő is dolgozik, idénymunkásként a post harvest folyamatokban. A főállásúak egy fő kivételével, aki a közeli faluban lakik, helybéliek. Az idénymunkások a környező településekről érkeznek. Sokan vannak köztük, akik diákmunkások. Az alkalmazottak felvételekor nem volt elsődleges szempont a szakmai végzettség. A munkaköri feladatok legjobb tudás szerinti

elvégzésre való hajlandóság volt a döntő érv. Az alkalmazottak a munkakörüknek megfelelően képezték magukat. Mára eljutottak arra a szintre, hogy egészen jól elkülönülnek a munkakörök, mindenkinek kialakult, mihez ért a legjobban, és mennyi az a feladatmennyiség, amelyet a megfelelő színvonalon képes huzamosabb ideig is elvégezni.

Keresleti feltételek

A Danubia-Frucht legfőbb gazdasági partnere a Balaton-KER-TÉSZ Szövetkezet. Ennek a tagságnak köszönhetően több piaci lehetőség is megnyílt a kisvejkéiek számára, úgy, mint például az Iskolagyümölcs program, vagy az osztrák gyümölcslegyártó üzemek.

Jelentős piaci kapcsolatokat épített ki a szövetkezet belföldön, de ezek erősítésére továbbra is törekszik. A környék zöldség-gyümölcs üzleteinek beszállítója, kapcsolatban áll konzervgyárral is, de még nem beszállítója egyetlen nagyobb áruházláncnak sem. Ennek oka a kapacitáshiányban keresendő. Egyelőre nem áll rendelkezésre az az infrastrukturális háttér, amely biztosítani tudja, hogy a szigorú előírásoknak megfelelő áru alapot elkészítsék az áruházláncok számára. Ennek megváltoztatása érdekében próbál meg most lépéseket tenni.

A piacok elvárásai igen különbözőek. Természetesen eltérnek azoknak a piacoknak az igényei egymástól, amelyek különféle célból vásárolják meg a gyümölcsöket, de az azonos profilúak minőségi követelményei sem fedik egymást teljes egészében. Az viszont egységesen elmondható, hogy sokszor jóval szigorúbb követelményeket támasztanak az eladókkal szemben, mint azt az Élelmiszerkönyv előírja. Ezeknek a kritériumoknak az egyes gazdák igyekeznek ugyan megfelelni, de a szövetkezet nagyobb hatásfokkal és kedvezőbb fajlagos költségekkel teljesíti az előírásokat. Az elmúlt évek mutatóit vizsgálva megállapítható, hogy összességében kb. 1400-1600 t gyümölcsöt értékesítenek különféle piacokon.

A Danubia által értékesítésre szánt gyümölcsök iránti keresletet rontja, hogy olykor a saját gazdáikkal, tehát magukkal a tagokkal kell versenybe szállniuk, akik sokszor kevésbé igényes kínálattal várják a felvásárlókat. Ezt megtehetik azért, mert a TÉSZ-ekről szóló 150/2012 évi (XII.28.) VM rendelet engedélyezi, hogy a gazdáknak nem kell termésük 100 %-át a szövetkezeten keresztül értékesíteni. 25%-os mértékig saját maga is értékesítheti közvetlenül a fogyasztóknak. Általában a válogatás és a kicsomagolás minősége kifogásolható. Amíg a felvásárlók megtapasztalják, hogy a szövetkezeti áru minősége sok esetben magasabb színvonalú, mint a gazdák által kínáltaké, időszaki piacvesztésekkel számolni kell az értékesítés során.

Támogató iparágak

A szövetkezetet segítő társak, partnerek többféle szempont szerint is csoportosíthatók. Egyrészt meg kell említeni a pénzügyi szempontok szerinti támogatókat. Ilyen a Balaton-KER-TÉSZ, aki biztosítja a pályázati források elérését. A TÉSZ és a szövetkezet tevékenységi köre részben megegyezik, de érdekeltségi köreik nem fedik egymást jelentős mértékben. Ezen kívül említésre méltó partner az önkormányzat, aki szintén pályázati forrásokat biztosít a Danubia-Frucht számára, illetve próbál megoldást találni a kapacitásbővítésekre, és az időszaki munkaerőhiány orvoslását is szem előtt tartja.

Említésre méltó továbbá, hogy több beszállítóval, fuvarozókkal, növényvédőszereket forgalmazó cégekkel is jó kapcsolatot alakítottak ki. Ezek a partnerségek túlmutatnak az egyszerű gazdasági érdekű kapcsolatokon, sokszor nyújtanak további szolgáltatásokat is, akár díjtöbblet nélkül, pl. szaktanácsadást.

A támogatók között szerepelnek azok a szövetkezeti tagok, akik személyesen is részt vesznek a munkavégzésben is. Némegyszer volt példa arra, hogy munkacsúcsok idején, több gazda személyesen jött el és segédkezett az áruértékesítésre való előkészítésében. A halastó létesítése közben is akadtak olyan munkálatok, amelyeket a gazdák maguk végeztek el.

A térség sajátosságának tekinthető a Völgység Kincse Szociális Szövetkezet működése. Kettős céllal hozták létre. Egyrészt, és ez volt az alap ok, hogy megteremtsék a lehetőséget arra, hogy a környékben termő gyümölcsök magasabb feldolgozottsági szinten kerüljenek ki a piacra. Másrészt pedig, hogy megélhetést biztosítsanak több helyben lakó, szociálisan rászoruló, munkát kereső embernek. 2013-ban alapították, pályázati forrásból, 7 taggal. Mára már 15 tagja van. Idővel néhány termelő és maguk a szövetkezet dolgozói is tagokká váltak, tehát személyesen is érdekeltek lettek a Völgység Kincse tevékenységét egyre jobban és jobban végezni. Szoros gazdasági kapcsolatban van a Danubia-Fruchttal. Egyrészt ugyanazon a telephelyen működik, mint a hűtőház, alapanyagot is tőlük vásárol. Ő gyártja le bérgyártásban a Danubia számára a szükséges mennyiségű iskolagyümölcs ivólevet, illetve a gazdák számára is vállal gyümölcslékészítést. Termékeiket a szintén a telephelyen működtetett Spájz nevezetű kisboltban árusítják, de több rendezvényen és termelői piacon is állítanak fel standot.

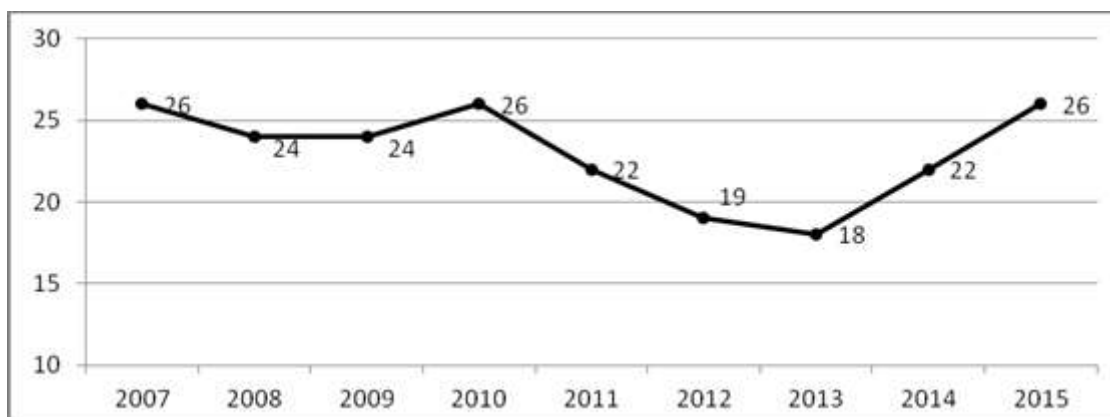
Jelenleg 5 ember dolgozik teljes állásban a gyümölcslégyártóban, a minőségi munkavégzéshez adottak a feltételek, így ez a biztonság megteremti a dolgozók közti barátságos légkört is. Az alkalmazottak összetartása túlnyúlik a munkahelyi kapcsolaton, segítenek egymásnak, jól összedolgoznak, ha a saját háztartásukban lévő munkák elvégzéséhez is segítségre van szükségük. A dolgozók munkabérét mára már a szövetkezet maga gazdálkodik ki.

A Völgység Kincse hasonló gondokkal küzd, mint a Danubia-Frucht: kapacitásbővítésre lenne szüksége, de jelenleg hely és forráshiány miatt ez kivitelezhetetlen.

Vállalati stratégia és versenytársak

A szövetkezet hosszútávon kifizetődő stratégia kidolgozásán munkálkodik. A célravezető stratégia megalkotásáért egyfajta szemléletváltáson is keresztülment. Korábban úgy gondolták, hogy minden probléma megoldható, ha a termelés szintjén a gazdákat megfelelő mértékben támogatják, segítik. Így a legnagyobb hangsúlyt például a megfelelő növényvédelmi technológia kidolgozására fektették. A szaktanácsadói szolgáltatás továbbra is elengedhetetlen feltétele az egységes árualap kidolgozásának, de a prioritásokat jelenleg a feldolgozás élvezi. Az évek során szerzett működtetési és piaci tapasztalatok alapján a szövetkezet vezetői és maguk a tagok is arra a megállapításra jutottak, hogy a térség mezőgazdaságában egyfajta „fáziseltolódás” figyelhető meg. Óriási erőket mozgósítottak a megfelelő termésmennyiség elérésére, de a feldolgozási kapacitások jelentősen elmaradnak a megtermelt áru mennyiségéhez képest. Sem a szövetkezet, sem a gazdák nem tudják kezelni a hatalmas árualapot a megfelelő mértékig. Az új stratégia szerves részét jelentik tehát a folytonos fejlesztések: a hűtőház kapacitásának bővítése, az alkalmazottak körének bővítése, a saját márka és saját márkás termékek kialakítása. Ezek megvalósításához rendelkezésre álltak állami támogatások, de önerőre is szükség volt. A szövetkezeti stratégia további pontjai a hosszú távú piaci kapcsolatok kiépítését célozzák meg. Ehhez szükség lenne egy alkalmazottra, aki kimondottan csak a piaci kapcsolatok fenntartásával, megerősítésével kialakításával foglalkozik. Továbbá a jelenlegi feladatköröket is meg kellene vizsgálni és optimalizálni kellene az egyéni kapacitásokhoz mérten. Szükség szerint az alkalmazottak száma is bővítésre szorulhat. A Danubia-Frucht ezeken kívül még figyelembe kívánja venni azoknak a termelőknek a gazdasági érdekeit, akik rászorulnak a szövetkezet támogatására, hatékony

működésére. Egyfajta szociális szemlélettel átszőtt gazdasági rendszert szeretne megvalósítani hosszútávon.

3. ábra: A Danubia-Frucht piaci partnerkapcsolatai számának alakulása (db)

Forrás: Interjún kapott adatok alapján, saját szerkesztés 2016

Jelenlegi helyzetét tekintve versenytársai is akadnak bőven. Egyrészt azok a gazdák, akikkel helyben meg kell küzdeniük a piacokért, de a belföldi kereskedelem további szegmensei is meglehetősen versenyorientáltak. A gazdákkal szemben azonban hosszútávon a szövetkezet stratégiája tűnik eredményesebbnek, mert a termelők nem tudják folytonosan az egységes, minőségi követelményeknek minden tekintetben megfelelő árualapot, költséghatékonyan előállítani. A jelenlegi helyzet ösztönzőleg hat a szövetkezetre, hiszen a hatékony működéshez elengedhetetlen a versenyszellem éltetése a stratégiát megálmodókban, kidolgozóiban. (3. ábra)

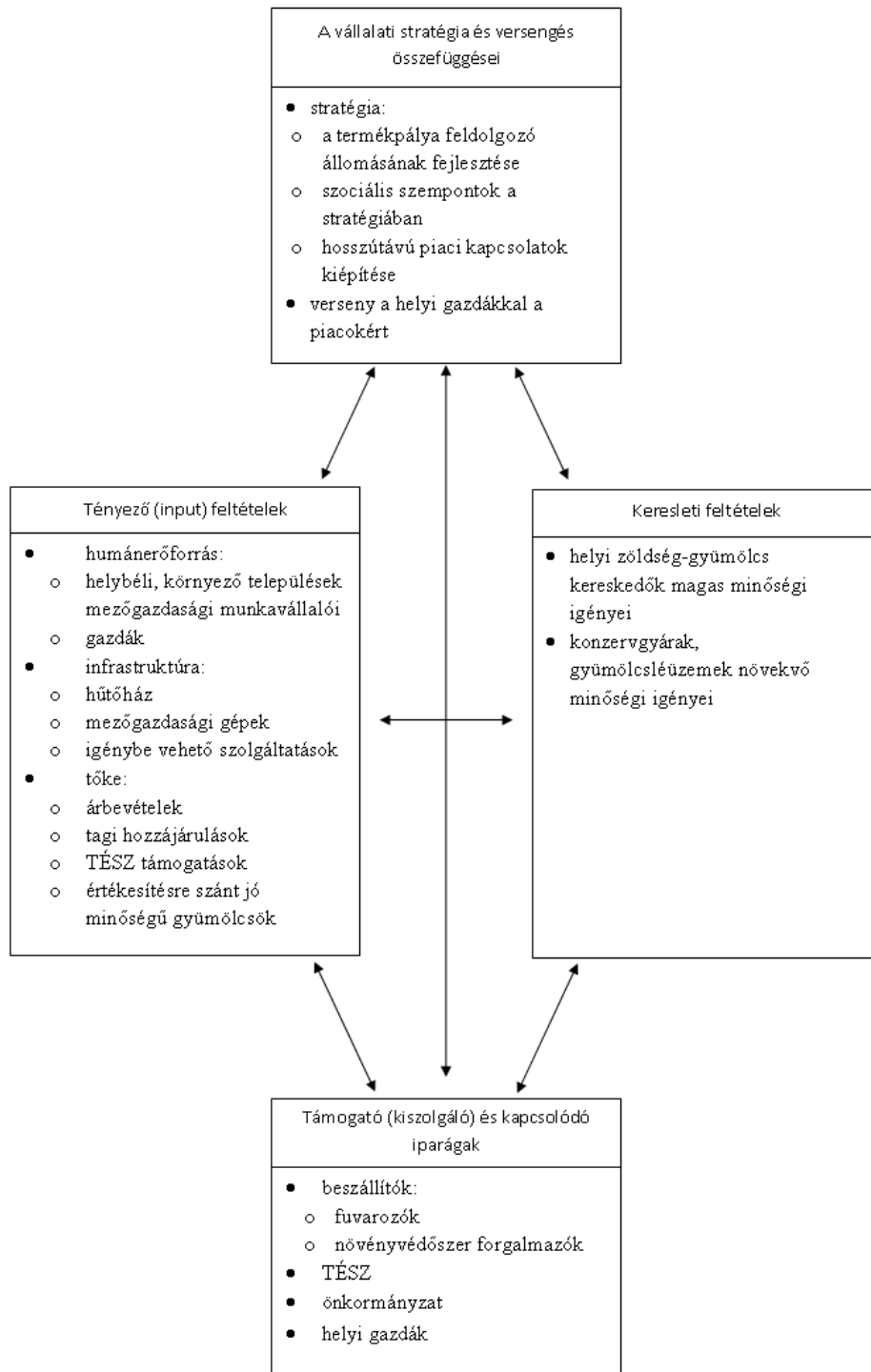
Eredmények

A 4. ábrán a Kisvejkén végzett négytényezős elemzés összefoglalása látható. Fontos látni, hogy a termelési tényezők széles palettája áll rendelkezésre a megfelelő működéshez. Az is igaz ugyanakkor, hogy speciális tényezőkkel, ami csak erre a térségre lenne jellemző, és külön csoportosítást igényelne, nem rendelkezik a falu. Fontos kihangsúlyozni továbbá, hogy mindegyik adotttság esetében szükség van további fejlesztésekre ahhoz, hogy a hatékonyság színvonala tovább emelkedjen.

A jelenlegi infrastrukturális háttér arra elegendő, hogy az évi 1600 t gyümölcsöt áruvá tudják készíteni, de a folyamatos telepítéseknek és ültetvény-korszerűsítéseknek köszönhetően várhatóan rövid időn belül meg fog sokszorozódni a terméshozam. Akkor már ez a háttér biztosan nem lesz elég, hiszen most is 100%-os a kihasználtság. Az önkormányzati pályázat, ha sikeres lesz, lehetőséget ad a bővítésre; de ha nem, akkor is mindenképpen kell a megvalósításra forrást találni. Erre jó lehetőség lehet, ha a TÉSZ-en keresztül próbálnak meg pályázat útján nyerhető támogatást igényelni. A növekvő minőségi kritériumok teljesítéséhez is, amik a felvásárlói oldalról érkeznek, szükség lesz a kapacitásbővítésre, fejlesztésre.

A Danubia-Frucht hosszútávú stratégiájában az egység kialakítására törekszik, mind az árualap, mind a tagok körében. Építi piaci kapcsolatait, tervezi az új kiszervezéseket, az esetleges saját márka kifejlesztését. Ez lehet kulcsa a sikeres, fenntartható, fejlődő működésnek. A kérdés abban áll, hogy az idő előrehaladtával tudja-e majd magát tartani a stratégiai pontokhoz, vagy, ha a külső környezet változásai úgy kívánják, tud-e kellően rugalmasan alkalmazkodni.

A fentebb taglalt eredmények alapján megállapítható, hogy a szükséges erőforrások mennyisége és minősége meghatározóan hatnak a helyi gazdaság működésére. A szövetkezet esetében rendelkezésre állnak ezek a tényezők a településen illetve a térségben, de minőségi változtatásokra szorulnak, melyek generálását az önkormányzat és a szövetkezet is elősegítheti.

4. ábra: A Danubia-Frucht iparági versenyelőnyeinek lokális forrásai

Forrás: Porter féle Rombusz-modell és az interjú során kapott adatok alapján saját szerkesztés, 2016

A szövetkezet működése során elősegíti az erőforrásaink megújulását, újra termelődését. Ez rendkívül fontos, hisz ahhoz, hogy a siker hosszútávon fennmaradjon, szükség van arra, hogy az elért eredményekből valami a térségben is lecsapódjon, visszaforgatásra kerüljön, azért, hogy a térség folyamatosan biztosítani tudja a szükséges erőforrásokat. Kisvejké esetében ez úgy valósul meg, hogy a szövetkezet és a gazdák elsősorban helybeli embereket foglalkoztatnak a gyümölcsös kertjeikben, illetve a szövetkezetnél felmerülő tevékenységek elvégzésére. Ha még mindig van munkaerőre igény, akkor a környező településekről hívnak munkásokat. Ehhez segítségükre van az önkormányzat, akinek érdeke, hogy a lakosok keresethez jussanak, és csökkenjen a munkanélküliek száma. A völgyes térségben működő önkormányzatok összefogásának eredménye, hogy 1-1 településről külön buszok is indulnak, amivel naponta hozzák és viszik a napszámosokat. Az önkormányzat legjelentősebb bevételi forrása a szövetkezet által fizetett helyi iparüzési adó. Továbbá vannak programok, rendezvények, amelyeket a szövetkezettel együtt szerveznek pl.: a Kajszi-fesztivál. Ezek élénkítik a falu közösségi életét. A Danubia-Frucht így bizonyíthatóan munkálkodik azon, hogy visszaadjon valamit a kapott erőforrásokért cserébe, táplálja, fejlessze térségét, amelynek megújulása, a szövetkezet számára is további perspektívát jelenthet.

Javaslatok

A kisvejkéi példa is jól ábrázolja, hogy a lokális adottságok értéké tételében talán a legnagyobb hangsúly a humán erőforráson van. Legyen szó akár a szövetkezeti tagokról, az alkalmazottakról, vagy a gyümölcsösben dolgozó napszámosokról. Az ő szemléletmódjuk, hozzáállásuk, lelkesedésük, odaadásuk nélkül a szövetkezet nem tartana olyan szinten, ahol most. Az első fontos javaslat tehát az, hogy folyamatos továbbképzésükre kellő hangsúly fordítódjon. A Szövetkezet és a munkavállaló érdeke is az, hogy a vállalat magához tudja kötni a jó munkaerőt és biztosítsa számára a versenyképes bért. Szükséges a munkakörök világos elkülönítése. Elengedhetetlen, hogy valaki kézben tartsa a szövetkezet irányításával járó feladatokat, továbbá, hogy legyen olyan ember is a cégnél, aki megszervezi és átlátja a logisztikai rendszert. Nélkülözhetetlen egy alkalmazott, aki az értékesítéssel járó kommunikációs, marketing tevékenységeket végzi és felel a piaci partnerkapcsolatokért is. Fontos biztosítani, hogy a kontrolling és monitoring tevékenységek is megfelelő színvonalon valósuljanak meg. Egy jól szervezett, teljesítőképesség arányában felosztott munkaszervezés lehet a kulcsa egy jól működő vállalkozásnak.

A szövetkezeti tagok esetében hangsúlyt kell fektetni arra, hogy mindenki számára világosak legyenek a szövetkezet céljai, a stratégia felépítése, hogy mindenki lássa, merre felé tartanak, és milyen feltételeket kell teljesíteni ahhoz, hogy a kívánt eredményt elérhessék. Ezen kívül növelni kell az érdeklődést a megszervezésre kerülő gazdaestek iránt, ahol több hasznos információ is elhangzik a termeléssel, hűtőházműködéssel, piaci helyzettel kapcsolatban. Ajánlatos lehet kidolgozni egy olyan rendszert, amelyen keresztül a gazdák valamiféle előnyhöz juthatnak, ha részt vesznek a programon.

A napszámos munkában érdemes volna népszerűsíteni a nyári diákmunka intézményét. Újból nagy keletje van ugyanis a szervezett nyári táboroknak. Akár egy-egy gazda összefogva a szövetkezettel, önkormányzattal egy üres ingatlanban kialakíthatja a szálláshelyet, biztosítva a napi szükséges ellátást. A fiatalok ez alatt az ültetvényeken, a szövetkezetnél dolgozhatnak, megtapasztalva a vidéki élet szépségét és nehézségeit egyaránt. Ez kiválthatja a munkaerőigényt, értékteremtő, és ráadásul a fiatalokra nézve jótékony hatású.

Elengedhetetlen az is, hogy időről-időre piackutatást folytassanak annak érdekében, hogy tisztában legyenek az aktuális információkkal és a hirtelen bekövetkező piaci változásokkal egyaránt. Hangsúlyt kell fektetni a meglévő piaci kapcsolatok, beszerzői partnerkapcsolatok ápolására, megszilárdítására és újak kialakítására is. A szövetkezet a közép-hosszútávú céljai között szerepel bekerülni nagyobb áruházláncok beszállítói körébe is. Ezt egyrészt a kapacitásbővítéssel, a kiszerezési egységek bővítésével, saját márka kialakításával lehet elérni. Ehhez elsősorban források szerzésére van szükség, pályázati támogatások igénylésével.

A kisvejkéi mélyfúrás megmutatta, hogy a Szövetkezet a jelenlegi gazdasági helyzetét és piaci pozícióit a helyi erőforrásokat hasznosítva alakította ki, ügyelve a helyi sajátosságokra, adottságokra. Élt a térségi kapcsolatok adta lehetőségekkel, figyelte a fogyasztói igények változását, alakulását, erősítette piaci kapcsolatait, de ahhoz, hogy stabilabb pozíciót alakítson ki a globális piacon még további, akár a javaslatokban is megfogalmazott fejlesztésekre, változtatásokra lesz szüksége.

Összegzés

A sikeres gazdasági szereplés egyik sarokköve a rendelkezésre álló lokális erőforrások felkutatásában, majd hatékony adaptációjában rejlik. Szükség van egy olyan vállalkezési formára, amely képes környezetének erőforrásaiból úgy gazdálkodni, hogy ezzel versenyképes jövedelmet termel a globális piacon. Ahogy a Kisvejkén működő Danubia-Frucht esetében látható, a mezőgazdasági ágazatban ezeknek a céloknak a megvalósítására alkalmas lehet a szövetkezet. Működése alapvetően helyi erőforráson alapszik, mind a földrajzi adottságok, mind a humán erőforrás tekintetében. Ez a lokális történet a jelenlegi stratégiai tervezés mentén haladva a termelők összefogásával alkalmas lehet a nemzetközi piacra történő kilépésre is. A 4 tényező Rombusz-modell adaptációjával láthatóvá váltak a kínálati, keresleti feltételek, a kialakult partneri kapcsolatok, támogatók, valamint a vállalati stratégia jelenlegi mérlege és a jövőtervek is.

Irodalomjegyzék

1. Bernek, Á. (2000). A globális világ "új gazdaságföldrajza". *Tér és Társadalom*, 4, 87-107.
2. Enyedi, G. (2000). Globalizáció és a Magyar Területi Fejlődés. *Tér és Társadalom*, 1., 1-10.
3. Lengyel, I. (2010). *Regionális gazdaságfejlesztés* (Első kiadás). Budapest: Akadémiai Kiadó.
4. Lengyel, I., & Deák, S. (2002). Regionális/lokális klaszter: sikeres válasz a globális kihívásra. *Marketing & Menedzsment*, 4., 17-26.
5. Petrás, E. (2005). *Lokalizáció: globális alternatíva?* Debrecen.
6. Kisvejke IKSZT. (2012). *Kisvejke*. Letöltés dátuma: 2016. 03 10, forrás: <http://www.kisvejke.hu/kisvejke/>
7. 150/2012 (XII. 28.) VM rendelet a zöldség-gyümölcs termelői csoportokról és termelői szervezetekről
8. Wikipédia - Kisvejke (2017): <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kisvejke>

A HELYI TÁRSADALOM VIZSGÁLATA TOLMÁCSON THE EXAMINATION OF LOCAL SOCIETY IN TOLMÁCS VILLAGE

Féja Fruzsina¹, Kassai Zsuzsanna²

¹BSc-t végzett hallgató, vidékfejlesztési referens, ²adjunktus, PhD

¹Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, ²Szent István Egyetem, Gazdaság- és
Társadalomtudományi Kar

E-mail: fruzsinafeja@gmail.com, kassai.zsuzsanna@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Ahhoz, hogy egy településen sikeres beruházások, fejlesztések valósuljanak meg, ismerni kell az adott közösség problémáit és fejlesztési igényeit. Tanulmányunk ennél fogva a tolmácsi helyi társadalom jellemzőinek, jövőképeinek, a társadalmi problémáknak és igényeknek a feltárására irányul. Primer kutatásunkat Böhm Antalnak és Pál Lászlónak a helyi társadalom elemzéséhez kidolgozott hat dimenziója (integráció, kötődés, elégedettség, kooperáció, részvétel és perspektíva) mentén végeztük kérdőíves felmérés és megfigyelés segítségével. A vizsgálataink megerősítették, hogy lakosság nagy része ragaszkodik a lakóhelyéhez, Tolmácshoz. Az itt élők számára vonzó a szép, nyugodt, mégis folyamatosan fejlődő környezet. A negatívumok között elsősorban a munkalehetőségek és a társadalmi szerveződések hiányát kell megemlítenünk.

Abstract

To realize a successful investment, development in a settlement, it is necessary to identify and understand the problems and the developmental needs of local society concerned. Therefore, our paper focuses on the exploration of characteristics and visions of local community and the identification of social problems and local needs. A primary research was conducted with the help of a questionnaire survey and observations to analyse the local society alongside the six dimensions (integration, attachments, satisfaction, cooperation, participation and perspectives) adopted from Antal Böhm and László Pál. Our examinations confirmed that the majority of inhabitants are closely attached to their places of residence, Tolmács village. The nice, peace, quiet, but continuously developing environment is an important pull factor. Among the weaknesses the lack of job opportunities and social organisations must be noted.

Kulcsszavak: helyi társadalom, integráció, együttműködés, társadalmi részvétel, jövőkép

JEL besorolás: Q01, R11, D70, D71

LCC: HM756-781, HN1-995

Bevezetés

A vidék fejlesztéséhez elengedhetetlen az aktív helyi társadalom, a cselekvőképes helyi közösség. A vidékfejlesztés kapcsán ezért foglalkozni szükséges a vidéki térségek társadalmával, emberi erőforrásával, meg kell ismerni az adott közösség helyzetét, fel kell tárnunk, hogy van-e megfelelő szakértelem helyben a fejlesztések megvalósításához, van-e egyáltalán igény a fejlődés iránt, megfelel-e a jelenlegi életminőség a közösségnek és meg van-e az emberekben a kellő aktivitás és a tenni akarás. (Kis, 2006).

Csurgó (2013) vidékkel kapcsolatos kutatásai között szintén kitért a közösség megítélésére. Felmérései során azt az eredményt kapta, hogy a vidék sajátos dimenziója a közösség. A vidéki életben a szomszédsági kapcsolat erőteljesen mutatkozik, és a közösségi életben fontos a személyes kapcsolat (Csurgó, 2013).

A 21. század társadalmának nagy feladata, hogy megtartsa a már meglévő közösséget, és a demokráciában való részvételét felerősítse. Az emberiség egyre inkább felismeri, hogy a globalizációban fontos, hogy a világ ne uniformizálódjon, a sokféleség, sokszínűség kerüljön előtérbe. Maradjon meg egy közösség tradíciója, hiszen gazdagítja, szépíti a társadalmi életet. Itt jelennek meg fontos szereplőként a lokális társadalmak, akik ezt fenn tudják tartani (Böhm, 2002). A vidéki közösségek azonban Vitányi (2007) szerint az elmúlt néhány évtizedben a hanyatlás lejtőjén indultak meg. A jövőt tekintve nagy változásokra lehet számítani, hiszen a modernizáció egyik következménye lesz a vidéki közösségek szerepének, összetételének megváltozása. Az eredeti felfogás szerint értelmezett közösség átalakul, egyre inkább kiüresedik, az összetartó szerepe csorbul. Az egyén számára már nem lesz fontos közösségbe tartozni, egyedül hozza majd meg döntéseit, és embertársaival fennálló kapcsolata egyre felületesebbé válik (Vitányi, 2007).

Andorka Rudolf (2006) *Bevezetés a szociológiába* című könyvében is hasonló kutatási eredményekről számol be. Egy a 90-es években készült kutatásban, amelyben az emberek értékeit vizsgálták, megállapították, hogy a korábbi évekhez képest tovább erősödtek az individualizált értékek, viszont csökkent a szociabilitási és közösségi értékek fontossága.

Hankiss Elemér (2004) is hasonló megállapításra jutott *Társadalmi csapdák és diagnózisok* című írásában. Ebben rámutat arra, hogy világunk alapvető hiányokat szenved társadalmi téren. Ilyen hiány például a közösségek hiánya. A közösségek egyaránt meghatározóak mind az egyén, mind az egész társadalom életében. Az egyénnek fontos, mert segíthet személyiségének fejlődésében, értelmet és célt adhat életének. A társadalomnak pedig azért fontos, mert a közösségek nélkül a társadalom szétaprózódik, egyénekre esik szét, tehetetlen tömeggé válik és saját önös érdekein túl nem képes látni.

Vitányi (2007) *Új társadalom - új szemlélet* című könyvében háromféle közösségről ír: első-, másod- és harmadfokú közösségekről. Elsőfokú közösségnek számít a hagyományos család, egy vallási közösség, amelyek tagjai szorosan együttműködnek, teljes személyiségükkel vannak jelen. Ez a fajta közösség jelenti a hagyományos társadalmat. A másodfokú közösségekben a kapcsolatok nem direkt módon léteznek, az emberek személyiségének csak egy része jelentős. Ebben az esetben nagy, akár több ezer vagy milliós létszámú közösségekről van szó. Ezt a szerveződést a felgyorsult modernizálás hozta létre, így az egyre fejlődő technika, nagyüzemesítés, tömeges fogyasztás, és nagyvárosok felé történő orientálódás. Ebben a közösségben kevesebb a személyes kapcsolat, hierarchikus viszonyok állnak fenn, ellentétben az elsőfokú közösségekkel, ahol intim, hosszú időre szóló kapcsolatok vannak kis létszámú közösségben. A harmadfokú közösségekben pedig a kapcsolatok a második fok terjedelmét is túlszárnyalja, és nagymértékben azonosulnak a közös érdekekkel (Vitányi, 2007).

Tanulmányunkban a helyi társadalom fogalmának meghatározására Böhm Antal (2002, p.9.) definícióját használtuk, amely szerint: „*helyi társadalomnak nevezük azt az egy-egy településen kialakult mezo- csoportot, amely az individuum és a társadalmi egész között a primer csoportokon keresztül érdekeket, értékeket, ideológiákat közvetít, tradíciókat őriz és az autochton strukturálódás lehetőségét nyújtja*”.

A helyi társadalom elemzésére a nyolcvanas években Böhm Antal (2002) és Pál László (1984) új módszert találtak. Kiindulási pontjuk az volt, hogy ha fejlesztéseket vagy egyéb társadalomra hatást gyakorló intézkedést akarnak indítani, a lehető legjobban meg kell ismerni a helyi társadalom helyzetét. Böhm a helyi társadalom problémakörét hat dimenzió köré csoportosította. Ezek a dimenziók a következők: integráció, kötődés, elégedettség, kooperáció, részvétel, perspektíva. Ezek vizsgálatát részletesen is bemutatjuk a következő fejezetben.

Anyag és módszertan

Primer kutatásunk keretében megfigyeléssel és kérdőíves felméréssel gyűjtöttünk információkat a helyi társadalom jellemzőiről. A kérdőíves felmérést online közösségi oldalon és személyesen is végeztük. A kérdőívet olyan személyekkel töltöttük ki, akik közvetlen kapcsolatban állnak a helyi lakossággal, belelátnak a közösségi életbe és sok embert ismernek. A kérdőívet 64 fő töltötte ki, aki közül 41% férfi és 59% nő volt. A kitöltők átlagéletkora 40 év volt. A válaszadók iskolai végzettsége magasabb volt a mintánkban, mint a teljes lakosság körében. A válaszadók közel kétharmada középfokú iskolai végzettségű, több, mint 20%-a felsőfokú végzettségű volt.

A kérdések között volt egyszerű, eldöntendő kérdés és nyitott, hosszabban kifejtendő kérdés is. A kérdőívben megtalálható kérdéseket az alábbi hat dimenzió mentén állítottuk össze.

Integráció: itt arra kerestük a választ, hogy vannak-e a településen elkülönült csoportok. A kérdés kapcsán arra voltunk kíváncsiak, hogyan látja a lakosság a falu egységességét és miben látja a különbséget, az elkülönülést a társadalom többi tagjától.

Kötődés: a helyi lakók ragaszkodását jelenti a településhez. Ebben a dimenzióban a ragaszkodás vagy az odaköltözés okait kerestük. Olyan vonzó és taszító tényezőket tártunk fel, amelyek indokolják a településhez való kötődés erősségét.

Elégedettség: a lakosság elégedettségét vizsgáltuk az intézményekkel, az ellátottsággal kapcsolatban. Azt elemeztük, hogy megfelel-e a lakosság számára a működésük.

Kooperáció: e dimenzió vizsgálata az egyének és csoportok közti kooperáció, együttműködés feltárására irányul. A kutatásunk idején működő társadalmi szervezetek jellegéről, működésükről gyűjtöttünk adatokat. Feltártuk az egyes szervezetek társadalmi megítélését is.

Részvétel: e dimenzió keretében a lakópolgárok közvetlen és közvetett részvételét vizsgáltuk a tolmácsiak mindennapi életét befolyásoló folyamatokban. Információkat gyűjtöttük (pl. összetétele, működése stb.) a helyi irányító testületről.

Perspektíva: az utolsó dimenzió a lakópolgárok perspektíváit kutattuk Tolmácson. Vizsgáltuk, hogy a helyieknek léteznek-e rövid vagy hosszú távú terveik, amelyek az egyén és családja életkörülményeit javítják.

Kutatási eredmények

Integráció

A válaszadók egyharmada szerint vannak elkülönült csoportok a településen. A válaszadók elkülönülést látnak az egy-egy vallási felekezethez tartozók, a szociálisan hátrányos helyzetűek,

a jómódúak-szerényebb körülmények között élők, a fiatalok-idősek, valamint a magyar és roma lakosok között. A válaszokból az is kiderült, hogy mindemellett elkülönülnek a falu társadalmi életében való részvétel alapján is az emberek, valamint a politikai hovatartozásuk, illetve a település vezetőségéhez való viszonyulásuk szerint is.

Arra a kérdésre, hogy tagja-e a válaszadó valamely általa említett csoportnak, mindössze 36%-uk válaszolta azt, hogy igen. Nagyobb részük vallási közösséghez, míg néhányan a fiatalok egy összetartó csoportjához tartoztak vagy az ún. „ellenállók” csoportjának voltak tagjai. Ellenállás mutatkozott ugyanis egyes, a helyi lakosságot érintő ügyekben hozott döntések kapcsán.

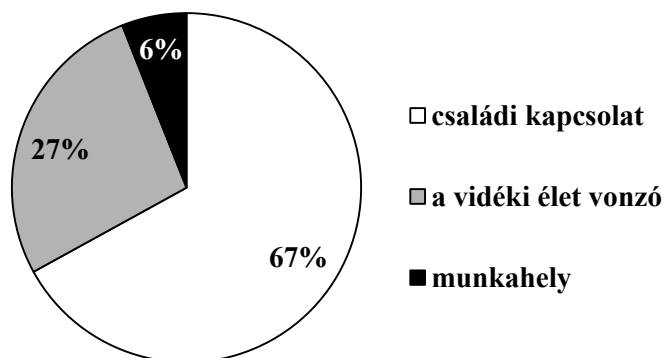
Felmértük azt is, hogy a válaszadók hogyan látják a roma kisebbséget. A megkérdezettek alig egynegyede gondolta úgy, hogy külön csoportot alkotnak a romák és a nem romák Tolmácson. Azzal indokolták véleményüket, hogy olyan nagy az összetartás a romák között, hogy nem tudnak megfelelően integrálódni a helyi társadalomba, ezért elkülönülnek a többségi társadalomtól. Életvitelükből, igényeikből adódóan más módon élnek, több közöttük a munkanélküli, továbbá nem tartják fontosnak a helyi közösséghez való tartozást. Rákérdeztük arra is, hogy lakóhelyileg elkülönül-e egymástól a romák és nem romák csoportja, erre azonban 100%-ban nemleges választ kaptunk, tehát nem egy adott településrészen élnek az egy kisebbséghez tartozók, hanem szétszórtan a településen. Ez is azt támasztja alá, hogy nem alkotnak élesen elkülönülő csoportot a romák, hiszen lakóhelyileg sem szigetelődnek el a falu területén.

Kötődés

Arra a kérdésre, hogy a kitöltő szeret-e Tolmácson élni, 4 fő kivételével, mindenki igennel válaszolt, tehát mindössze a lakosság 6%-a nem szeret a faluban élni. Ezt követően arra kerestük a választ, hogy mióta él Tolmácson a megkérdezett. A válaszadók 69%-a születése óta a településen él, míg 31%-ának nem ez az első lakóhelye.

A településre költözés okait is felmértük. Az 1. ábráról kiderül, hogy a legtöbben családi kapcsolat miatt költöztek Tolmácsra. Elmondásuk alapján házasságkötés következtében kerültek a településre. A vidéki élet vonzósága miatt a beköltözők 27%-a választotta a települést. Munkahely miatt csak egy fő költözött Tolmácsra.

A témával kapcsolatban azt is megkérdeztük, hogy ha lehetőség lenne rá, hová költözne a válaszadó. Budapestre a válaszolók 18%-a, míg más nagy városba a 41%-uk költözne szívesen. Községet 25%-os arányban, míg külföldi lakóhelyet 16%-os arányban választanának. Budapesten kívüli városok közül a legnépszerűbb Vác volt. A válaszokból kiderül, hogy a kutatásban résztvevők szívesen költöznének nagyobb vízpartjaink közelébe, illetve akár külföldre is.

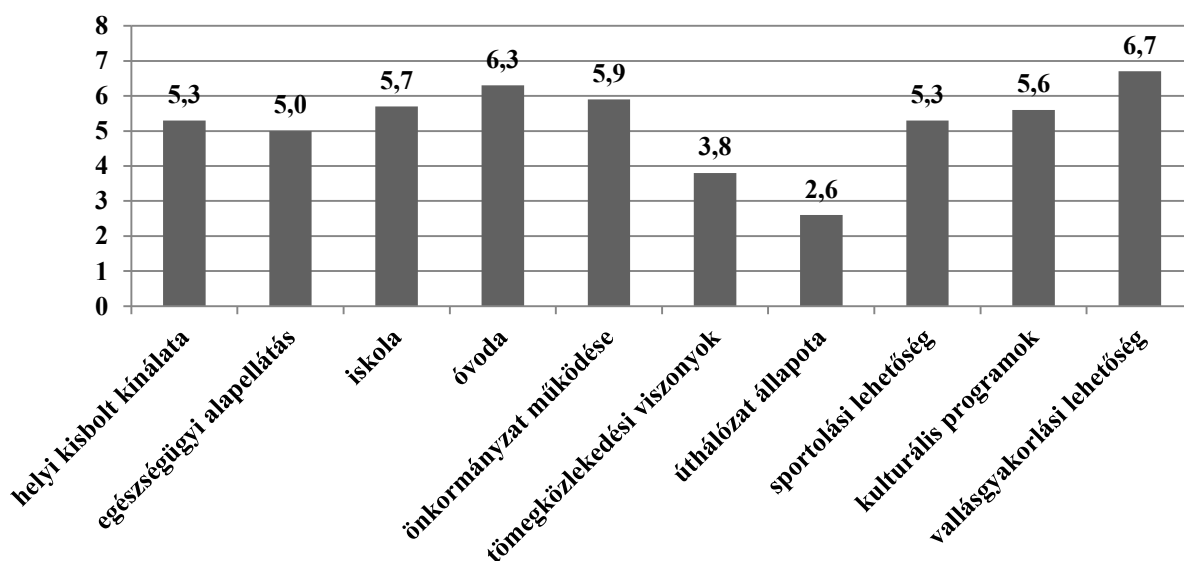

1. ábra: A településre való költözés okai (%)

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés adatai alapján, 2017

Elégedettség

A közintézmények működésével, a helyi szolgáltatásokkal való elégedettség jellemzően közepes mértékű Tolmácson, egyik területen sem tapasztaltunk kimagaslóan nagy elégedettséget, hiszen egyik vizsgált tényező átlagértéke sem haladja meg a 7 pontot (2. ábra). A megkérdezettek leginkább a vallásgyakorlási lehetőségekkel elégedettek. Tolmácson csak a Római Katolikus Egyházközségnek van temploma, ahol egy plébános, hetente háromszor tart szentmisét. Néhány éve a templom belső terét felújították, és azóta is a hívő közösség adományaiból és külső forrásból folyik festmények restaurálása.

2. ábra: Elégedettségmérés eredményei (átlagérték 1-10-ig terjedő skálán)

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés adatai alapján, 2017

Arra a kérdésre, hogy min szükséges a felsorolt tényezők közül változtatni, több javaslatot is lehetett tenni. A válaszadók 83%-a érezte úgy, hogy az úthálózat állapotán szükséges volna változtatni. A megkérdezettek 44%-a a tömegközlekedési viszonyokban is javulást várt. Járatsűrítést és jobb állapotú buszokat reméltek a helyiek. A harmadik legnagyobb problémát az egészségügyi alapellátás minősége jelenti, a megkérdezettek 25%-a jelezte ezt a problémát. Az orvosi rendelőben rossz állapotban lévő eszközök vannak és a házi orvosok túlterheltek, már elérték a nyugdíjkorhatárt, de nincs lehetőség a praxis átadására. Továbbá az elégedetlenségi

sor az önkormányzat működése (11%), a kulturális programok minősége és gyakorisága (9%), valamint az általános iskola oktatási színvonala (6%) folytatta. A lakosság kevésbé látja szükségesnek a sportolási lehetőségekben (3%), a helyi kisbolt kínálatában (3%), az óvoda működésében (2%) és a vallásgyakorlási lehetőségekben (2%) történő változtatást.

Kooperáció

A kooperáció kapcsán arról tájékozódunk, hogy mennyire vannak tisztában a megkérdezettek azzal, hogy milyen és mennyi társadalmi szervezet működik a településen, és hogy tagjai-e valamely szervezetnek. A válaszadók átlagosan 1,3 társadalmi szervezetről volt tudomásuk. Ez az arány nagyon alacsony, a helyi szervezetek tehát nem ismertek kellőképpen, illetve a lakosok többsége nem vesz részt a társadalmi életben, ahol e szervezetekről értesülhet. Ez az 1,3-as átlagérték olyan szélsőségekből adódott, hogy volt olyan személy, aki az összes civil szervezetet fel tudta sorolni, és sok olyan is akadt, aki egyet sem. A legtöbben a Polgárőr Egyesületet említették, majd sorban utána a Tolmácsért Alapítványt, a Tolmácsi Sportegyesületet, a Római Katolikus Egyházközséget és végül a Börzsöny és Térsége LEADER Egyesületet. A válaszadók 36%-a tagja valamely általa említett civil szervezetnek.

A következő kérdéskör a társadalmi összefogással volt kapcsolatos. Vizsgáltuk, hogy a helyiek mennyire fognak össze egy-egy közös cél érdekében. A megkérdezettek 8%-a szerint a helyiek összefogása egyáltalán nem, további 72%-a szerint szintén nem jellemző, csak kivételes esetekben kerül rá sor. Mindössze 18%-a nyilatkozta azt, hogy rendszeresen összefognak. 2%-uk szerint pedig nincs is közös célja a helyieknek.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy vannak-e a településen olyan csoportok, amelyek kifejezetten összetartanak, együttműködnek. A megkérdezettek 69%-a azt válaszolta, hogy igen, vannak olyan csoportok, amelyek kifejezetten összetartanak. A kutatásban résztvevők úgy látták, hogy főként a nyugdíjasok, a fiatalok egy-egy csoportja, az óvodás vagy iskolás gyermekek szülei, a társadalmi szervezetek tagjai tartanak össze. Szintén összetartó tényezőként említették a sportolást, az egyházat, a szomszédságokat, illetve egy adott utca lakóit. A felsoroltakon kívül az egyes családi, baráti kapcsolatokat is megemlítették a válaszadók. A közös cél legyen akár egy iskolai vagy óvodai rendezvény, egy falunap, egy szentmise, összehozza az embereket és egy adódó probléma estén ezek az egyének összetartanak, egy közösségként viselkednek.

1.táblázat: A problémamegoldásban segítséget nyújtók köre (%)

Akihez probléma esetén fordulhat	A válaszok megoszlása (%)
család, rokonok	50
barátok	8
saját magam oldom meg	20
egyéb nem hivatalos kapcsolat	14
hivatalos segítség	8

Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés adatai alapján, 2017

Arra a kérdésre is kerestük választ, hogyha probléma merül fel az egyén életében, kinek a segítségére számíthat annak megoldásában (1. táblázat). A megkérdezettek fele a családja és a rokonai segítségével oldja meg a problémáit, 20%-uk egyedül, míg 8%-uk barátok segítségével. Az eredmények azt mutatják, hogy a többség a szűkebb vagy tágabb családi körétől várja, illetve kapja a legtöbb segítséget, amikor szüksége van rá. Ehhez kapcsolódik az egyéb nem hivatalos kapcsolatok igénybe vétele is, amely válaszlehetőséget a megkérdezettek 14%-a

jelölte meg. A hivatalos segítség használatának aránya viszont mindössze 8% volt. Mi is azt tapasztaltuk a kutatás során, hogy a tolmácsi embereknek van egy olyan informális kapcsolatból kialakult hálózata, amely keretében többnyire megoldást találnak gondjaikra.

A válaszadókat arra is megkértük, hogy becsüljék meg, hogy mennyi lakossal állnak kapcsolatban. Erre a kérdésre a legtöbben, vagyis a kérdezettek 48%-a azt válaszolta, hogy kb. a lakosság felét ismeri, míg 36%-uk szinte az egész lakosságot ismeri saját bevallása szerint. A megkérdezettek között nem volt olyan, aki azt az opciót választotta, hogy nem ismer senkit sem a faluban. A válaszadók 16%-a viszont csak néhány embert ismert.

Részvétel

Felmértük, hogyan látják a válaszadók, hogy kiknek van beleszólása a falu ügyeibe, kik a döntéshozók. A megkérdezettek között alig volt olyan, aki úgy látja, hogy az önkormányzat tagjain kívül más is beleszólhatna a falu ügyeibe. A legtöbben azt válaszolták, hogy a képviselő testületnek van egyedül beleszólása a falu ügyeibe. A válaszadók 38%-a a képviselő testületet gondolta a falu döntéshozójának, a második legnagyobb aránnyal (35%) az önkormányzatot nevezték meg. A válaszadók 12%-a vélte úgy, hogy a fő döntéshozó Tolmácson a polgármester. Az eddig felsoroltakon kívül voltak, akik szerint a kormány (6%), a befolyásosabb helyi vállalkozók (4%), a lakosság (3%) és a civil szervezeteknek (1%) is van beleszólása a falu ügyeibe. A felmérésből kiderült, hogy a megkérdezettek nem voltak megelégedve a falu vezetőségével. Legtöbben hiányolták a lakosság véleményének kikérését vagy azok szem előtt tartását.

Fontosnak tartjuk kiemelni a társadalmi részvétel problémáit. Az évek során úgy tűnik, hogy egyre inkább gyengül a lakosság kezdeményező vagy közreműködő szándéka Tolmácson. Azt tapasztaltuk, hogy a helyi közösség nagy részében nincs meg a részvételi szándék a falu életét befolyásoló kezdeményezésekben vagy programokban. A válaszadók 66%-a ugyan állítása szerint már részt vett valamely Tolmács életét befolyásoló kezdeményezésben, ám többségük csupán bizonyos helyi rendezvények előkészítésében, szervezésében vagy lebonyolításában segített. Néhányan példaként említették a falunapokat, az óvodai és iskolai rendezvényeket, az idősek napját, a szüreti felvonulást és a bálakat. Régebben a falu- és temetőkarítási napok is összehozták a tenni akaró lakosságot, ezeket szintén többen említették. Néhányan egy-egy társadalmi szerveződés tagjaként vagy egykori tagjaként úgy érezték, hogy hozzá tudtak tenni valamit a tolmácsiak életszínvonalának emeléséhez. Ennek kapcsán a néptáncsoportot, a népdalkört és a polgárőrséget emelték ki. A kitöltők között voltak, akik rendszeresen a sportolásért és a faluban zajló sporteseményekért felelősek. A néhány éve zajlott templom felújításban segítők szintén úgy érezték, hogy jobbat tettek a falu életét, a közösséget.

Perspektíva

Fontosnak tartottuk annak feltárását is, hogy a megkérdezettek szerint jelenleg mi Tolmács legfontosabb érdeke, hogyan látják a falu jövőjét, céljait. Többen a helyi közösség fejlesztését tartották fontosnak, hogy nagyobb legyen az összhang a lakosság körében, összetartóbb és társadalmilag aktívabb legyen a közösség, megszűnjön az ellenségeskedés a falu lakói között. Mások szerint a lakosság helyben tartása, esetleg a népesség számának a növelése, az elöregedés megállítása a falu legfőbb feladata. Többen bizonyos szolgáltatásokat, intézményeket és sokan az infrastruktúrát fejlesztették volna. A válaszadók 73%-a szerint javítani kellene az úthálózat minőségén, 31%-uk említette, hogy a szennyvíz szakszerű elvezetésére, többek szerint játszótér építésére, a sportolási lehetőségek és a kulturális

programok bővítésére, valamint az óvoda és iskola és a könyvtár színvonalának javítására volna szükség. Mások a helyi gazdaságot fejlesztenék, új munkahelyek teremtését szeretnék elérni új vállalkozások (ipar) betelepítésével és a turizmus fejlesztésével. A válaszadók 25%-a szorgalmazta a kastély felújítását, 9%-uk pedig vendéglátóhely, étterem létesítését. Mások viszont épp a csendes, nyugodt környezetet, a természeti adottságokat szeretnék megőrizni, egy tavat kialakítani a falu közelében, parkot létrehozni.

Ezután azt a kérdést tettük fel a helyieknek, hogy a jövőben is Tolmácson szeretnének-e élni vagy sem. Kiderült, hogy a válaszadók 78%-a a jövőben is itt szeretne élni, 22%-a viszont nem. Azt is felmértük, hogy mi tartja a válaszadókat a településen, illetve miért költöznének el. Az igennel válaszolók között sokan azzal érveltek, hogy itt születtek, itt van a családjuk és ragaszkodnak Tolmácshoz és az eddigi életükhöz. Egy válaszadó a következőket mondta: „Az öreg fát sem ültetik át”. A másik nagy csoportot azok válaszai alkották, akik a nyugodt, békés vidéki környezet, a hegyvidéki fekvés miatt maradnának a településen. A munkahely mint helyben tartó és taszító tényezőként egyaránt megjelent. Van, aki a munkahelyhiány miatt menne el és van, aki munkája miatt nem kíván elköltözni. Azok, akik a jövőben nem szeretnének Tolmácson maradni, a kevés és jelentéktelen munkalehetőség mellett az emberek rossz természetét, a szórakozási, kulturális és sportolási lehetőségek hiányát, illetve a rossz közlekedési viszonyokat emelték ki taszító tényezőként. A válaszokból azt a következtetést vontuk le, hogy a kutatásban résztvevők többsége ragaszkodik, kötődik ehhez a faluhoz.

Változások eléréséhez olyan fejlesztésekre van szükség, amelyek a falu lakosságának javát szolgálják. Arra kértük a válaszadókat, hogy ítélik meg a Tolmácsot érintő korábban megvalósult fejlesztéseket. A megkérdezettek közül senki sem gondolta úgy, hogy Tolmácson nem érdemes fejleszteni. Ez mindenképp pozitív, hiszen ezáltal arra lehet következtetni, hogy a lakosság foglalkozik a jövőjével és lát lehetőségeket a távlatra vonatkozóan. A válaszadók 69%-a elégedettnek bizonyult a korábban megvalósult fejlesztésekkel és úgy gondolta, még több fejlesztésre volna szükség. A véleményezők 31%-a szerint viszont a kutatásunkig megvalósult fejlesztések jelentéktelenek, nincsenek kihasználva. Ez utóbbival nem értünk egyet, hiszen az elmúlt évtizedben a falu jelentős mértékben szépült, és olyan hasznos dolgokkal gazdagodott, mint a közösségi ház, a felújított templom, a Kovács Géza tér, a napkollektorokkal felszerelt intézmények. Természetesen a még fennálló hiányosságok ezt a képet rontják, és ezek fejlesztésére szükség van.

Következtetések

Ahhoz, hogy a helyi társadalom fejlődjön, nem csak külső segítség kell, hanem a lakosság belülről fakadó indíttatása is. Ösztönzésre van szükség ahhoz, hogy a tenni akarás és az egy közösséghez tartozás érzése erősödjön az egyéneken külön-külön és közösséggé kovácsolódva is. Minden település más és más, nem lehet sablonosan megoldani a felmerülő problémákat, egyedi megoldásokra van szükség. Úgy gondoljuk, hogy a településfejlesztés kéz a kézben jár a közösségfejlesztéssel. Tolmács sokat fejlődött a különböző támogatások és beruházások által, de a lakosság összetartása nem a falu erőssége. Úgy véljük, hiába való az anyagi fejlődés, ha a helyi társadalom tagjai elszigetelődnek egymástól és sok esetben az egyén – a családon kívül – nem tartozik nagyobb közösséghez.

Az integráció kapcsán a következtetést vontuk le, hogy vannak, akik az egy közösséghez tartozást nem elkülönülésként élik meg, viszont akadtak olyanok is, akik igen. A kérdőíves felmérés alapján megállapítottuk, hogy a helyi társadalomban nincs éles elkülönülés a romák és a nem romák között Tolmácson, ezt a válaszadók több mint háromnegyede gondolja így.

A kötődés kapcsán azt az eredményt kaptuk, hogy a válaszadók 94%-a szeret Tolmácson élni. Azok közül, akiknek nem ez az első lakóhelye, családi kapcsolat, pontosabban házasságkötés miatt költöztek a faluba. Munkalehetőség miatt a válaszadónak csupán a 6%-a költözött a faluba, amely eredmény erősíti azt a feltevést, hogy a kínált munkalehetőségek miatt nem érdemes letelepedni a községben. Az ipartelepítés vagy vállalkozásfejlesztés elősegíthetné a népesség számának növekedését is. A megkérdezettek közel 60%-a Budapestre vagy más nagyvárosba költözne a legszívesebben, ha lenne rá lehetősége. Azt gondoljuk, hogy a hagyományos vidéki élet önmagában nem elég vonzó ahhoz, hogy a lakosságot helyben tartsa, vagy újabb lakókat csábítson a faluba. Élhetőbbé, élvezhetőbbé kell tenni Tolmácsot és környékét, hogy a beköltözők száma megnövekedjen.

Az elégedettség mérésből az derült ki, hogy a válaszadók közepes mértékben elégedettek a helyi közintézmények működésével és a helyi szolgáltatásokkal. A megkérdezettek a vallásgyakorlás lehetősége iránt mutatták a legnagyobb elégedettséget. A felmérésünk alapján a településen élők egyik legnagyobb problémája az úthálózat jelenlegi állapota. Ezen mindenképpen változtatni kell a közeljövőben, hiszen nem csak a faluba betérőknek, de a lakosságnak is ez egy sötét folt a településről kialakult képén. A szennyvízelvezetés megoldása, amelyre szintén nagy szükség lenne, az utak rendbetételével egy időben megoldható lenne. A jövőbeli elképzelések között szerepel a faluban található már romos, de még álló kastély felújítása, amely ide vonzhatná a turistákat. A Tolmácsot és Rétságot összekötő út mellé egy kerékpárút kialakítására szintén mutatkozik igény. Sokan kerékpároznak, esetleg sétálnak el azon az úton Rétságra ügyeiket vagy bevásárlást intézni.

Úgy látjuk, hogy a lakosság kismértékben vesz részt a közösségi életben, inkább csak a családi körben akar vagy tud jelen lenni. Néhány nagyobb csoporton kívül, mint például a nyugdíjasok, a labdarúgó csapat, nehezen fognak össze vagy alakítanak egy-egy kisebb közösséget a tolmácsiak.

Úgy gondoljuk, hogy megfelelő eszközökkel lehetne fejleszteni a közösséget és erősíteni a közösségi összetartást. Szinte folyamatosan vannak és lehetnének is programok, de ha nincs érdeklődés és részvétel, mindez ellehetetlenedik. Úgy véljük, hogy néhány kulcsembert megnyerése és részvétele segítené mások érdeklődésének felkeltését. A legtöbb program tervezésekor nyitni kellene a környék többi települése felé is, így növelni az érdeklődők számát, és a látóteret tágítani. Ha a falu iránt nagyobb érdeklődés mutatkozna, érdemes lenne valamilyen vendéglátó egységet is, például cukrászdát, kisebb éttermet nyitni.

A feltárás kooperációra vonatkozó részében a társadalmi szerveződésekkel kapcsolatban kérdeztük a válaszadót. Azt találtuk, hogy néhány kivételével, nem ismertek kellőképpen a helyi civil szervezetek, bár a válaszadók kicsivel több, mint fele tagja volt valamely tolmácsi civil szervezetnek. Sajnos a kérdőív eredményei is alátámasztották, hogy a helyiek összefogása egy-egy közös cél érdekében nem jellemző, csak kivételes esetekben. Ilyen például egy-egy önkormányzati, óvodai-iskolai rendezvény vagy a nyugdíjas klub valamely programja. Úgy véljük, hogy hiányzik a helyi társadalomból a közös cél, valamint néhány összetartó „vezéregyéniség”, egy szűk körű aktív mag, amely motiválná, cselekvésre ösztönözné a lakosságot. A legtöbb ember saját maga vagy rokonai, barátai által oldja meg a problémáit, tehát külső segítséget nem vesz igénybe. Véleményünk szerint az egyének számára hasznos lenne, ha gyarapítanák kapcsolati tőkéjüket, ezáltal életterületüket is bővíthetnék. A problémák megoldásának összekovácsoló erejét szintén ki lehetne használni azért, hogy eredményesebb legyen a fejlődés, és az egyén több emberi kapcsolata tegyen szert.

A lakosság részvételi szándékával is foglalkoztunk, és arra a következtetésre jutottunk, hogy nem csak az együttműködések kialakításának problémái állnak fenn, hanem az egyéni részvételi szándék sem megfelelő. Azt gondoljuk, hogy a mostani felgyorsult világunkban nincs elegendő idő a közösségi életre, akár családon kívül, akár családon belül. Fontosnak tartjuk, hogy támogassák és elősegítsék a helyiek a Polgárőr Egyesület és a Sportegyesület működését, hiszen ezek mozgósítják leginkább a helyi társadalmat.

A jövővel kapcsolatos kérdéseinkre kapott válaszokat reálisnak, megvalósíthatónak gondoljuk. A legfontosabb egy olyan fenntartható fejlődés megvalósítása, amelyben helyet kapnak a nagyobb infrastrukturális és munkahelyteremtő beruházások is a helyi közösség fejlesztése mellett. A Tolmácson élő válaszadók több, mint háromnegyede szeretne a jövőben is a településen maradni, ragaszkodnak a falujukhoz. Ezt a ragaszkodást kell erősíteni a helyiekben és a faluba látogatók vagy a lehetséges betelepülők számára is vonzóbbá kell tenni Tolmácsot.

Irodalomjegyzék

3. Andorka, R. (szerk.) (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest.
4. Böhm, A. (2002): Helyi társadalom, önkormányzatok, településfejlesztés. Agroinform Kiadóház, Budapest.
5. Csurgó, B. (2013): Vidéken lakni és vidéken élni. Argumentum Kiadó, Budapest.
6. Hankiss, E. (2004). Társadalmi csapdák és diagnózisok. Budapest: Osiris kiadó.
7. Kis K. (2006): A társadalmi tőke, mint a társadalmi és gazdasági folyamatokat befolyásoló erőforrás. In: Agrártudományi Közlemények, 2006/20., 69-73 p.
8. Pál L. (1984): Kísérlet a helyi társadalom „dimenzióinak” a megragadására. In: Böhm, A.-Pál L. (szerk.): Helyi társadalom II. Régiók, kistájak. MSZMP KB. Társadalomtudományi Intézete, Budapest, pp. 10-20.
9. Vitányi, I. (2007): Új társadalom- új szemlélet. Napvilág Kiadó, Budapest.

**A MEZŐGAZDASÁG SZEREPÉNEK VIZSGÁLATA JÁSZFÉNYSZARU VÁROS
GAZDASÁGÁBAN**
ANALYSIS OF THE AGRICULTURAL POSITION OF JÁSZFÉNYSZARU'S ECONOMY

Illés Gergő¹, Némedi-Kollár Kitti²

¹egyetemi hallgató, ²adjunktus
Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
E-mail: illesgergo716@gmail.com; kollar.kitti@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Jászfényszaru, napjaink egyik legkeresettebb erőforrásával, iparral rendelkezik. Az agrárjellegű terület hasznosítása hosszú múltra tekint vissza, azonban napjainkban a település életét alapjában meghatározó tényezővé az ipar nőtte ki magát. Az jelentős mértékű ipari koncentráció miatt a térségben munkaerőhiány jelentkezik, amely mezőgazdasági foglalkoztatásra is kihat (Lengyel, 2010). A mezőgazdasági vállalkozások száma csökkenő tendenciát mutat, de a termelés új elemként jelenik meg a szociális foglalkoztatásban.

Abstract

Jászfényszaru has one of the most important today's resources, it has industry. However, the utilization of agricultural land has a long history in the settlement, but nowadays the industry basically determines the life of the small town. The significant industrial concentration resulting labor shortages, which also affects the agricultural employment. The number of agricultural companies is showing a declining trend, but the production of social employment has appeared as a new element in the system.

Kulcsszavak: mezőgazdaság, Jászfényszaru; szociális foglalkoztatás, gazdaság

JEL besorolás: R11

LCC: S21-400.5

Bevezetés

Egy 2016-ban elkészített Jászfényszarui térgazdasági vizsgálat, valamint új információk beemelése jó alapot szolgál a település mezőgazdaságának a település helyi gazdaságán belüli jelenlegi helyzetének bemutatására.

A vizsgált település bemutatása

Jászfényszaru az Észak-Alföld régió nyugati részén elhelyezkedő Jász-Nagykun-Szolnok megyében fekszik. Az ország szívében találunk egy viszonylag homogén területet, a Jászságot és közösségét, a jászokat. A Jászság, mint önálló tájegység, az egykor Jászberényi kistérséggel megegyező földrajzi térben helyezkedik el. Legújabb közigazgatási berendezkedést követően a tájegységet két részre osztották, Jászapáti-, illetve Jászberényi járásra. A vizsgált település, Jászfényszaru utóbbi közigazgatási egység része.

A település elhelyezkedése kedvező. Az M3-as autópálya hatvani csomópontja 12 kilométerre található, amely 2014-ben teljes felújításon esett át, amely következtében Budapest elérhetősége jóval egyszerűbb, biztonságosabb és gyorsabb lett. A járásközpont Jászberény 20,

míg a megyeszékhely Szolnok 67 kilométerre fekszik. A város északnyugati szélén halad el az északnyugat-délkelet irányú Hatvant Szolnokkal összekötő 32-es főútvonal és 82-es számú villamosított egyvágányú vasútvonal. A települést nyugatról a Zagyva és Galga folyó határolja (Illés, 2016).

Az Integrált Városfejlesztési Stratégiában (IVS) a város elhelyezkedését 3 kifejezéssel jellemezték:

- Híd, mely összeköt - hiszen 3 régió, illetve 3 megye metszéspontjában helyezkedik el, így érvényesül a közigazgatási értelemben vett periféria jelleg (ÉrtékTérkép Gazdasági Tervező és Tanácsadó Kft., 2015).
- A Jászság kapuja – a Nemzeti Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció 2030-ra azzal számol, hogy Jászfényszaru térsége a budapesti metropolisz régió részévé válik. Fejlettségéből adódóan a település szervesen illeszkedhet a nagyvárosi agglomerációba. Ebben az esetben képes lehet közvetítő szerepet betölteni a fejletlenebb jász települések irányába (ÉrtékTérkép Gazdasági Tervező és Tanácsadó Kft., 2015).
- Az Alföld kapuja - Jászfényszaru eltérő jellegű tájak találkozásánál (Alföld Észak-Nyugati pereme, Gödöllői-dombság előtere) fekszik, Budapestről érkező vagy a fővárosba tartva érvényesülnek a földrajzi-táji különbségek adta lehetőségek (ÉrtékTérkép Gazdasági Tervező és Tanácsadó Kft., 2015).

1. ábra: A Jászság és Jászfényszaru elhelyezkedése

Forrás: a wikipedia.org és a magyarorszag.terkepek.net képei felhasználásával, saját szerkesztés, 2016

NUTS rendszer szerinti elhelyezés

- NUTS 1- Alföld és Észak országrész
- NUTS 2- Észak-Alföld régió
- NUTS 3- Jász-Nagykun-Szolnok megye
- LAU 1- Jászberényi járás
- LAU 2- Jászfényszaru város

A 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet alapján a település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból nem kedvezményezett település, ami azt jelenti, hogy nincs a komplex mutató alapján rangsorolt települések legkedvezőtlenebb harmadában. Szintén a 105/2015. (IV. 23.) rendelet alapján nem tartozik a jelentős munkanélküliséggel sújtott

település közé sem, amelyek azok a települések, ahol a munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlag 1,75-szeresét (TeIR-Helyzet-tér-kép, 2016).

Anyag és módszer

A kutatás Magyarország keleti országrészének közepén zajlott a 2015 és 2017 között. A vizsgált település Jászfényszaru, a kutatás alapjául szolgáló dolgozat adatokat tartalmaz az 1960-as évektől egészen 2017-ig.

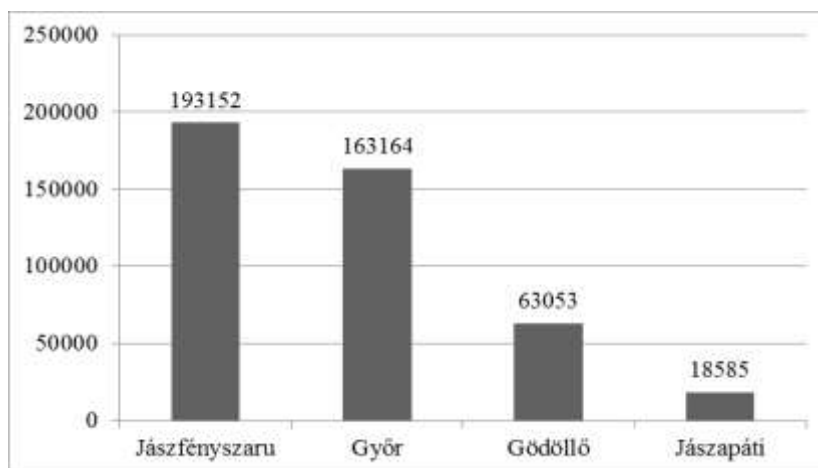
A kutatás alapjául szolgáló dolgozat kutatási részében többféle módszert alkalmaztunk, többek között dokumentumelemzést, mélyinterjút, illetve SWOT analízist. Az ábrákat a Központi Statisztikai Adatbázis Népszámlálási-, Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer-, valamint Helyzet-Tér-Kép adatbázisai alapján állítottuk össze. Dokumentumelemzést végeztünk a település Integrált Városfejlesztési Stratégiáján (2015-2030), mélyinterjút készítettünk Jászfényszaru polgármesterével, az Önkormányzati Hivatal pénzügyi osztályvezetőjével, és a projektiroda vezetőjével. A SWOT elemzés elkészítésekor 6 szereplőt vontunk be, az önkormányzat, a vállalkozói, a gazdálkodói és a civil szektor részéről. Ezen módszerek komplex alkalmazásával jutottunk egy széles információbázisra alapuló tanulmány elkészítésére, melynek jelen tanulmány egy szeletét tartalmazza.

Eredmények

A fő erőforrás: Az ipar

Annak ellenére, hogy a település gazdaságának alapját adta a mezőgazdasági termelés az ipar terjedésével változások indultak meg Jászfényszarun. A folyamat első mérföldköve a szövetkezeti tulajdonú kalapgyár létrehozása volt 1969-ben. A második lépés azonban alapjaiban meghatározta, és napjainkban is meghatározza a kisváros fejlődési pályáját. Ez az Orion televíziógyár létrejötté 1983-ban. A politikai változásokkal egyben a vállalat privatizációjára is sor került. A Samsung első multinacionális vállalként jelent meg az országban. 1990-ben 50 százalékos tulajdonrészt szerzett az Orion gyárból, majd a jövőbeli lehetőségeket látván 1992-ben végleg megszerezte a vállalatot. Az Önkormányzat 1998-ban -köszönhetően a Samsung stabilitásának, és folyamatos fejlődésének-, Ipari Parkot alapított bevonva abba a Samsung Electronics Magyar Kft.-t és a környező területeket. A beszállítói háttér letelepedése és erősödése fejlesztéseket generált az ipari területen. Az Ipari Parkot üzemeltető Jászfényszarui Ipari Centrum Kft. (JIC Kft.) elkezdte kiépíteni az alapvető infrastruktúrát és szolgáltatásokat. Négy évvel a JIC Kft. létrejöttét követően egy szolgáltató központ került kialakításra az Ipari Park területén, így fizikailag is elérhetővé vált az üzemeltető a területen. 2014-ben a Samsung Electronics Magyar Kft. termelés bővítését tűzte ki zászlajára, új gyáregység építésébe kezdett. Ezzel párhuzamosan egy 440 millió forintos komplex fejlesztés valósult meg az Ipari Parkban, amely során Vállalkozói Ház létesült irodákkal, termelő egységekkel, étteremmel és rekreációs térrel. Ezen felül új raktárépülettel és termelőcsarnokkal is bővült a JIC Kft. Napjainkban 34 termelő és szolgáltató vállalkozás körülbelül 3500 munkavállalót foglalkoztat az Ipari Park területén. Szintén említést érdemel, hogy 2015-ben második alkalommal választották Jászfényszaru Ipari Parkját az ország legjobb Ipari Parkjává, valamint a település gazdaságában új mérföldkö lehet, hogy egy újabb multinacionális vállalat a német, autóipari ThyssenKrupp Presta Hungary Kft. Jászfényszarut választotta 30 milliárd forintos beruházása helyszínéül. A tervek szerint a vállalat 2017. közepén kezdi meg termelését és 500 új munkahelyet hoz létre (Illés, 2016).

Jászfényszaru iparüzési adóbevételei miatt stabil pénzügyi háttérrel rendelkezik. E forrásokból finanszírozni tudja a szükséges fejlesztéseket a helyi közösség számára fontos területeken, valamint képes beavatkozni a megfelelő környezet kialakítása és helyi gazdaság fejlesztése érdekében is. A következő ábra egyes települések iparüzési adóbevételeit vetíti le egy lakosra. Az összehasonlításban az egyik leginnovatívabb magyar várost (Győrt) a Szent István Egyetem székhelyét (Gödöllőt) és egy jász város (Jászapátit) hasonlítottunk össze (2.ábra).

2. ábra: Jászfényszaru, Győr, Gödöllő és Jászapáti egy lakosra vetített iparüzési adóbevétele 2014-ben

Forrás: a települések költségvetései alapján, saját szerkesztés, 2016.

Az összehasonlítás azt mutatja, hogy a települések között jelentős különbségek alakulnak ki. Jászfényszaru vezető pozícióját alacsony népességszámának és jól teljesítő iparának köszönheti (Illés, 2016).

Vissza a gyökerekhez: Mezőgazdaság

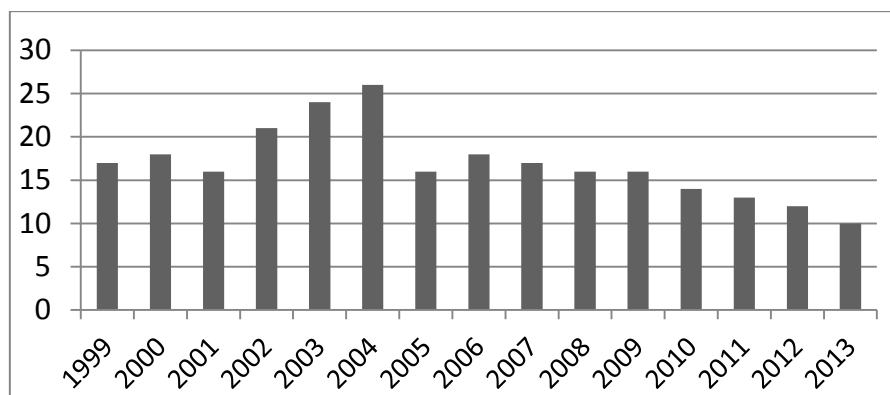
A következő bekezdésekben megpróbáljuk bemutatni a mezőgazdaság jelenlegi szerepét és jövőbeli kilátásait a helyi gazdaságban és a település életében.

A területre jellemző a talajtípusok gyakori váltakozása, ez is hozzájárul a mezőgazdasági termelés sokszínűségéhez. A legjellemzőbb művelési ág a szántóföldi növénytermesztés, az erdőgazdálkodás és a fóliás zöldségtermesztés, de kisebb volumenben a kertészet, a gyümölcsstermesztés és az állattenyésztés is fellelhető a településen.

A mezőgazdaság helyzete

A mezőgazdasági termelés jelentősége az ipar térnyerésével ugyan csökkent a helyi gazdaságban, azonban így is szerves részét képezi annak. A 3. ábrán mutatjuk be a mezőgazdasági vállalkozások számának változását. Jól látható, hogy 2004-ig egy növekvő tendencia figyelhető meg, azonban az Európai Unióhoz történő csatlakozás egy hirtelen visszaesést okozott. A következő időszakban pedig kisebb ütemben, de tovább folytatódott a mezőgazdasági vállalkozások számának csökkenése. Ez a változás magában hordozta, a mezőgazdasági foglalkoztatás csökkenését, azonban a mezőgazdaság szerepe és a termelés volumene nem változott (Káposzta et al., 2016). A csökkenés oka, ahogy az ábrán is jól láthatjuk az európai integráció, vagyis egyes jogi határainknak eltörlése volt, amely a nyitott piaccal éles versenyt és egy modernizációs kényszert hozott magával. A kisebb földterülettel rendelkező gazdálkodók tőke hiányában nem engedhették meg maguknak az újabb beruházásokat, így a földterületük jelentős részét értékesítették. A gazdálkodást csak

jövedelemük kiegészítésként folytatták kisebb földterületen, jellemzően fóliasátor alatt, vagy teljesen felszámolták gazdaságukat és más területen kerestek maguknak megélhetést. A mezőgazdasági termelés így egy szűkebb csoport kezében összpontosult, akik nagyobb eséllyel veszik fel a versenyt a versenytársakkal.

3. ábra: A működő vállalkozások száma a mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágakban Jászényszarun 1999-2013 között (darab) 1990-2013

Forrás: TeIR – TSTAR I Helyzet-Tér-kép, saját szerkesztés 2017

Foglalkoztatási nehézségek a mezőgazdaságban

A mezőgazdasági munkákra jellemző szezonális mellett a térségben a hatalmas ipari koncentráció is okoz nehézségeket a foglalkoztatásban. A 4. ábrán láthatjuk, hogy egy 20 km-es sugarú körben 8 multinacionális-, és egy nemzeti szinten jelentősnek mondható (Jász-Plasztik Kft.) vállalat végez termelő tevékenységet és foglalkoztat sok ezer munkavállalót a területen. Ekkora mértékű koncentráció munkaerőhiányt eredményez magában az ipari termelésben is, de természetesen kihatással van a mezőgazdasági foglalkoztatásra is (Ritter et al., 2013; Káposzta, 2016).

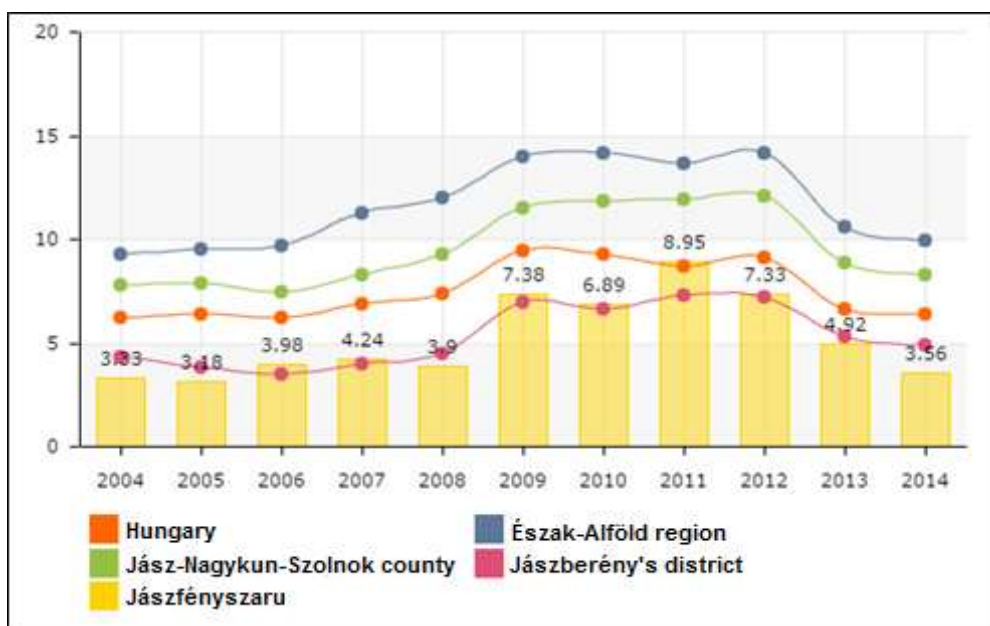

4. ábra: Ipari koncentráció a területen egy 20 kilométer sugarú körben

Forrás: A google.map képe alapján, saját szerkesztés, 2017

Ennek ellenére meg kell azt is jegyeznünk, hogy számos őstermelő tevékenykedik a fóliasátrak alatt, amely munka sokszor nem jelenik meg közvetlen számokban.

Annak ellenére, hogy a munkanélküliségi ráta mutat elérhető munkaerőt, jól látható módon ez az arány Jászfényszarun a legalacsonyabb tágabb környezetéhez hasonlítva. Szintén kitűnik, hogy a Jászberényi járás munkanélküliségi rátája kedvezőbb, mint az országos átlag. A jelen lévő munkanélküliség mellett azonban megjelenik az emberek hajlandóságának és képességének a kérdése is, hiszen napjainkban a területen lévő gyárakban folyamatosan érkeznek ukrán vendégmunkások.

5. ábra: A munkanélküliségi ráta Jászfényszarun és tágabb környezetében (2004-2014)
 Forrás: Lechner Nonprofit Kft. Készült TeIR-rel, 2016

Mezőgazdaság a szociális foglalkoztatásban

A közfoglalkoztatás terén áttörést jelentett a 2012-ben bevezetett járási startmunka mintaprogram. A korábbi időszakban a településen évente 20-30 álláshelyen valósítottak meg közhasznú-, illetve közfoglalkoztatást, a helyi közmunkaprogram pedig ismeretlen volt. A startmunka bevezetésében és fennmaradásában meghatározó jelentőségű a mezőgazdasági tevékenység lehetősége, szerepe (Molnár-Kassai, 2016). Az első évben megvalósuló „mezőgazdasági” és „erdőművelés” elnevezésű két program a mezőgazdasági termelésen alapult, amelyekben összesen 12 álláslehetőséget biztosítottak, megtartva a korábban már bevált 20-30 fős közfoglalkoztatást. A kezdetben 100%-os központi támogatási intenzitású mezőgazdasági startmunka programokhoz az Önkormányzat jelentős forrást biztosított, mely forrásból 30 hektár földet, továbbá egy, a szocialista szervezetek időből megmaradt, funkcióját veszített telephelyet vásárolt, de ide sorolható két agrárvégzettségű diplomás szakember alkalmazása is (6. ábra). A saját forrás összege 2012 – 2016 közötti öt évben összesen mintegy 160 millió Ft volt, mely összeg tartalmazza a programokhoz kapcsolódó évenkénti átlagban biztosított 10 millió Ft-ot is.

A 2017.03.01-jén induló és 2019.02.28-ig tartó mezőgazdasági startmunka programban 36 főt foglalkoztatnak a következő tevékenységekben: 6 hektáron kertészet, 2,8 hektáron gyümölcs,

0,8 hektáron fóliás zöldségtermesztés, 20 hektáron szántóföldi növénytermesztés, továbbá állattartás, mely keretében 20 db sertést, 25 db birkát és 200-250 db baromfit tartanak.

A startmunkában foglalkoztatottak létszámát egyre inkább a programba bevonható álláskeresők csökkenő számához igazítják, melynek kiváltó oka az elsődleges munkapiacon jelentkező jelentős munkaerőhiány.

A megtermelt terményeket a település központjában kialakított helyi termények boltjában értékesítik.

6. ábra: Tavaszi munka az Önkormányzat mezőgazdasági telepén

Forrás: Saját fénykép, 2017

Következtetések

Jászfényszaru gazdaságának alapját az erős ipari jelenlét adja, ezért a település kedvező és stabil pénzügyi kondíciókkal rendelkezik. A kisváros sikeresen von be európai uniós és állami forrásokat, amellyel a helyi gazdaság és közösség érdekében hatékony fejlesztéseket eszközölnek.

Az európai integrációt követően számos gazdálkodó hagyott fel a kizárólagos gazdálkodással, új megélhetési lehetőségeket keresve, azonban a mai napig is jelentős azok száma, akik jövedelem-kiegészítés gyanánt egy főállás mellett folytatták a termelést.

A mezőgazdaság megerősítése és a működő tőke bevonása szükséges a helyi gazdaság diverzifikálása érdekében, valamint elvitathatatlan szerepe van az agrárjellegű területen a hagyományörzésben és a közösségépítésben betöltött szerepe ugyancsak megkérdőjelezhetetlen. (Czabadai-Káposzta, 2016).

A szociális foglalkoztatás a mezőgazdaságban egy jó kezdet lehet azon munkavállalók számára, akiknek nem volt korábban munkatapasztalata, vagy hosszabb ideje munkanélküli, de a

tapasztalt munkáltatók a helyi gazdálkodók által, más ösztönzők révén is alkalmazhatók, és az így végrehajtott program fenntarthatóvá is válhat.

Irodalomjegyzék

1. Czabadai L. – Káposzta J. (2016): A közös agrárpolitika hatásának vizsgálata a magyar agrárszerkezetre, PRO SCIENTIA RURALIS 1:(1) pp. 7-18. (2016)
2. Illés G. (2016): Jászfényszaru térgazdasági összefüggéseinek vizsgálata, TDK, illetve Szakdolgozat, Szent István Egyetem, Gödöllő, 2016.
3. Integrált Vársofejlesztési Stratégia (2015): ÉrtékTérkép Gazdasági Tervező és TanácsadóKft., 2015
4. Integrated Town Development Strategy (2016): Integrated Town Development Strategy (2015-2030) of Jászfényszaru
5. Jászfényszaru Ipari Centrum Kft. (2015): A Jászfényszaru Ipari Park komplex fejlesztése, <http://www.jaszfenyszaruiparipark.hu/site/index.php?lang=2&f=291&p=691> [Letöltve: 2016. április 23.]
6. Káposzta J. (2016): Regionális összefüggések a vidékgazdaság fejlesztésében, STUDIA MUNDI - ECONOMICA 3: (1) pp. 52-61.
7. Káposzta J. – Ritter K. – Nagy H. (2016): Local Economic Development in Transition Economies: A Tool for Sustainable Development of Rural Areas In: Vasily Erokhin (szerk.) Global Perspectives on Trade Integration and Economies in Transition. 361 p. USA: IGI Global, 2016. pp. 281-298. ISBN:9781522504528
8. Lengyel I. (2010): Regionális Gazdaságfejlesztés, Budapest, Akadémiai Kiadó Zrt. 2010.
9. Molnár M. - Kassai Zs. (2016):_Social activity of rural communities in Hungary: Experiences of research camps In: The agri-food value chain: Challenges for natural resources management and society : Book of Abstracts. Konferencia helye, ideje: Nitra, Szlovákia, 2016.05.19-2016.05.20. Slovak University of Agriculture, p. 86.
10. Ritter K.- Nagy H. – Tóth T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy észak-magyarországi példán keresztül. In: Lukovics M. – Savanya P. (szerk.):Új hangsúlyok a területi fejlődésben. Szeged, JATEPress, 224-242. p. Online elérhető: <http://www.eco.u-szeged.hu/download.php?docID=40054> Letöltés dátuma: [2016.09.11]

A MAGYAR HÚSMARHATARTÁS SIKERESSÉGÉNEK HÁTTERE ÉS JÖVŐJE THE FUTURE AND THE REASONS BEHIND THE SUCCESS OF THE HUNGARIAN BEEF CATTLE PRODUCTION

Tengely Péter¹, Nagyné Pércsi Kinga²

¹BSc hallgató, ²egyetemi docens

Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

E-mail: tengely.peter@gmail.com, nagyne.percsi.kinga@gtk.szie.hu

Összefoglalás

A cikk elsődleges célja egy induló gazdaság beruházási költség-igényének meghatározása, valamint annak a feltevésnek a vizsgálata, miszerint hazánkban a legeredményesebb és leggazdaságosabb a legelőre alapozott, úgynevezett klasszikus tartás. Az ágazat hazai sikerei mögött főleg a kedvező környezeti adottságok állnak, ami kedvez a szabadtéri tartásnak, és a megfelelő takarmány-előállításnak. A sikeresség fenntartása érdekében a gazdáknak nagyobb figyelmet kell szentelniük az integrációk kialakításra, hiszen közösen nagyobb versenyelőnyre tehetnek szert. A kezdő gazdálkodók feladata, hogy megtalálják a gazdaságuk környezetébe legjobban illő fajtát és tartástechnológiát.

Summary

The primary aim of the article is to determine the cost demand of a starting enterprise and to analyse the hypothesis if the most profitable and successful animal keeping form in Hungary is the classical pasture based form. The reasons behind the domestic success of the sector are mainly the favourable environmental conditions, which are optimal for open-air cattle raising and for the appropriate feed production. For the sake of the sustainable success, farmers have to pay attention to the creation of an integration that will help them to gain competitive advantage. The task of young farmers is to find the sort of beef cattle and the technology of production which suits their farms and the environment of their farms the best.

Kulcsszavak: Történelem, Fajtaválasztás, Tartástechnológia, Támogatások, Tapasztalatok

Jel besorolás: Q19

LCC: SF191-275

Bevezetés

A magyar húsmarhatartás sikerességének elemzése nélkülözhetetlen az ágazat jövőbeli kilátásainak megértése szempontjából. Az ország azon részein, ahol az intenzív növénytermesztésnek nincsen kultúrája, továbbra is állattartással kellene hasznosítani a rendelkezésre álló földterületeket. A téma aktualitására és fontosságára az is felhívja a figyelmet, hogy egyre több fiatal gazda tevékenykedik ezen a területen, és a magyar húsmarha a világ vezető piacain egyre nagyobb sikereket ér el. A kedvező környezeti adottságoknak és a növekvő szakértelemnek, illetve tapasztalatnak köszönhetően a magyar marhahús külföldön az egyik legkeresettebb árucikk. Sajnálatos tény, hogy a magyar fogyasztók körében ismeretlen, sőt gasztronómiai kultúránkból szinte eltűnt a magyar marhahús fogyasztása. A piacról teljesen kiszorította a kedvezőbb áron előállított és könnyebben elérhető sertés- és baromfihús. Ezen a későbbiekben indokolt lenne változtatni, ami remek feladat lehet egy termelőnek, vagy akár

egy településnek, hiszen számos prioritás rejlik mögötte. Ezen prioritások közé tartozhat például a saját márkás termékek, helyi termékek előállítás.

Szarvasmarha-állományunk az elmúlt évtizedben 2010-ben érte el a mélypontot, ami a 2008-as gazdasági válságnak, és az ebből fakadó gazdasági recesszióknak tudható be. A létszám 2008-2009-hez képest 18-19 ezer darabbal esett vissza. Ez döntően a húsmarhaállományt érintette, hiszen a tehenállomány csupán 3 ezer darabbal csökkent. Az ágazat azonban gyorsan túllendült a nehézségeken. Ez a nagymértékű állami és európai támogatásoknak köszönhető, ugyanakkor a felvásárlópiacok bővülésének, illetve az árak emelkedésének is nagy szerepe volt a gazdaság gyors regenerálódásában.

A Központi Statisztikai Hivatal (2016) szerint a szarvasmarha-állomány 2011 óta folyamatosan bővül. 2015-ben a gazdák az egy évvel korábbihoz képest 2,3%-kal több jószágot tartottak. A legfrissebb adatok alapján a teljes, 821 ezer darabos szarvasmarha-állományból 368 ezer darab a tehenek száma, ami egy év alatt 2,4%-os növekedésnek felel meg. Az ágazat szempontjából öröndetes, hogy a vágásra nevelt és a kettőshasznosítású csoportoknál a létszám mérsékelt ütemben ugyan, de folyamatosan emelkedik.

A cikkben vizsgált hipotézis szerint hazánkban a legeredményesebb és leggazdaságosabb a legelőre alapozott, úgynevezett klasszikus tartás. Ez a hipotézis a módszertani leírásban részletezett két tartási körülmény előnyeinek és hátrányainak bemutatásával került tesztelésre. A kétféle tartási technológia a zárt, karámmal ellátott tartástechnológia, illetve a legelőre alapozott, klasszikus húsmarhatartás. A cikk gyakorlati részének elkészítésében segítséget nyújtott egy fiatal gazdával készített interjú, aki maga is nemrég hozta létre a saját gazdaságát.

Anyag és módszer

A kutatás során felmerült az a probléma, hogy a vizsgált térségben (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Ózd) nagyméretű egybefüggő legelők kialakítására nincs lehetőség. Ennek okai egyrészt a szabdalt terepviszonyok, valamint a túlságosan apró tulajdonosi hányadok. Az elérhető információk alapján az osztatlan közös tulajdonú földek birtokrendezése megkezdődött, ez azonban nem jelenti azt, hogy lehetővé válik a nagygazdaságok kialakítása. A „felaprózott” földek megvásárlása ugyanis rengeteg időt és energiát emésztene fel, és egyesítésük sem vezetne komolyabb eredményre.

A cikk elsődleges célja egy induló gazdaság beruházási költség-igényének meghatározása volt, amely a valós árakon és költségeken alapszik. Kétféle technológiai alternatíva merült fel, a helyi gazdasági viszonyokat figyelembe véve. Az adatokat forrásai főként hirdetések voltak, illetve Mészáros (2014) által közölt publikáció, a magyar húshasznú szarvasmarhát tartó vállalkozások vagyoni helyzetének vagyoni és jövedelmi elemzéséről. A számítások során az állatorvosi költségek – bár jelentősek lehetnek – nem kerültek figyelembe vételre, mert ezekkel a költségekkel kapcsolatban számos eltérés lehet. Egyrészt, ha a gazdálkodó maga is állatorvos, jelentős előnyt élvez a gyógyszerek beszerzését illetően, továbbá saját magának munkadíjat sem fog felszámolni. Meg kell említeni ebben az esetben a betegségek korai felismerését is, ami szintén csökkenti a kezelés költségeit. Másrészt az állatorvosok eltérő tarifával dolgoznak, és a gazdák földrajzi elhelyezkedése jelentős szóródást okoz az aktuális kezelési költségek alakulásában.

A költség-haszon elemzés a Chikán (2008) által megadott, valamint azt Agrárgazdasági Kutató Intézet által publikált módszertan alapján készült. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet részletes

adattartalommal és elemzéssel nyomtatott formában, „A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete 2011” címmel adta közre az eredményeket. Az évente megjelenő tanulmány adatbázisát 2001 óta a magyarországi tesztüzemi rendszerhez tartozó gazdaságok adják.

Egy költség-haszon elemzés elkészítése sokat segít abban, hogy a vállalat azokra a feladatokra tudjon koncentrálni, melyek befolyásolják a már korábban kialakított stratégiáját. Mindez azért fontos, mert a jól felmért és elkészített költség-haszon elemzés a későbbi döntéseinkre is hatással lehet.

A beruházási költségek elemzésénél figyelembe vett gazdaság paraméterei az alábbiak a figyelembe vett zárt, karámmal ellátott és a legelőre alapozott, klasszikus húsmarhatartás technológia esetén is:

- A legelőterület mindkét tartási körülmény esetében 50 számosállat igényeit elégíti ki.
- A legelőket folyamatosan ápolják, a legeltetésre alapozott tartási módnál szakaszos legeltetés folyik. Ennek a módszernek köszönhetően, az éves fűhozam 7000 kilogramm/hektár.
- A legelőterületek arra alkalmas hányadában hibrid szudáni fűvet vetnek, amit évente többször kaszálnak, illetve a legeltetett tartásnál őszelejtől legeltetnek.
- A borjakat mindkét esetben 6–7 hónapos korban 230–250 kilogrammos súllyal választják le. Ekkor kerülnek a hizlaldákba, ahol 6–7 hónap alatt eléri a 600–620 kilogrammos vágósúlyt.
- A választott fajta, a magyartarka és a charolais keresztezés, 1 kilogramm súlygyarapodáshoz 3 kg abrakot használ fel, és naponta 1300-1400 grammot gyarapszik.

Mindkét tartástechnológiai változat esetében 50 db ivarérett, már az első évben borjakat nevelő állomány volt a kiindulási alap.

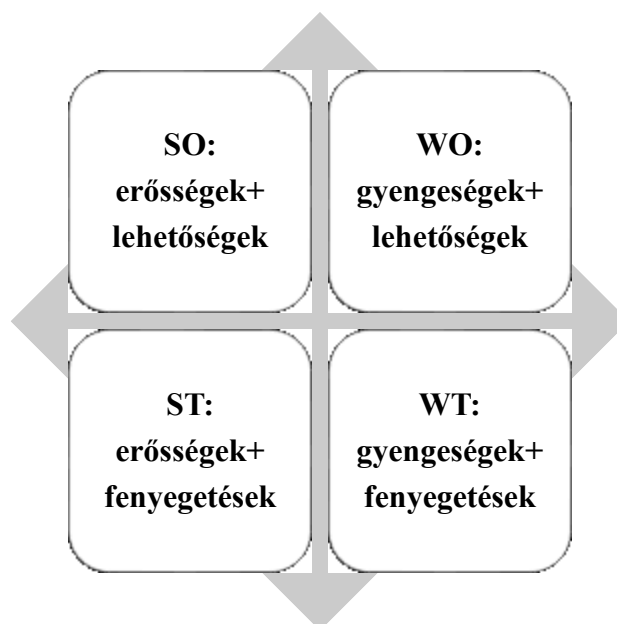
A rendelkezésre álló szakirodalmak áttekintése után szükségessé vált egy szakmai interjú készítése, a téma helyes feldolgozásához.

A primer adatok gyűjtésére tehát a szekunder adatok összegyűjtése és elemzése után került sor Malhotra (2006, p. 160.) utasításának megfelelően miszerint „a primer adatok gyűjtésének előfeltétele a rendelkezésünkre álló szekunder adatok vizsgálata”. Tehát mindig a szekunder adatokkal kell kezdeni a vizsgálatot és csak akkor térhetünk át a primer adatok gyűjtésére, ha a szekunder adatforrásokat már kimerítettük, vagy csak csekély mértékben tudjuk azokat hasznosítani (Malhorta, 2016).

Az alkalmazott mélyinterjú Malhotra (2001) meghatározása szerint nem más, mint egy strukturálatlan, közvetlen, személyes interjú, melynek hossza legalább fél óra, de adott esetben az egy órát is elérheti.

A jövőbeli fejlesztési területek feltárásában SWOT-elemzés alkalmazása segített.

A SWOT-elemzés, azaz az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek azonosítása segítségével kialakítható egy 2x2-es mátrix az alább vázolt módon, melyben el lehet helyezni a lehetséges stratégiai útvonalakat:

1. ábra: A SWOT-elemzés dimenziói

Forrás: saját szerkesztés

Eredmények

A fajtaválasztás indokai

A számítások alapjául szolgáló fajták kiválasztási szempontjai a szóba jöhető egyéb fajták közül az alábbiakban összegezhető.

Charolais:

A Charolais francia eredetű húsmarha, melynek tisztavérű állománya világszerte nagy számban fordul elő. A fajta kiváló simulékonyságának és alkalmazkodóképességének köszönhetően kiváló az egyéb fajták genetikájának feljavitására. A megfelelő keresztezés hatására létrejött egyed kimagasló tulajdonságokkal rendelkezik, és húsa a keresztezése ellenére is keresett a piacokon. „Versenyképes az összes húsmarha fajtával, sőt a nehéz hasított felek termelésében szinte legyőzhetetlen. Nagy a fejlődési erélye, jó a gyarapodási készsége és nagytömegű az izomzata. Ezért tartozik a világon a legismertebb és legkedveltebb fajták közé” (Tózsér, 2003). Sikerességét az is jellemzi, hogy valamennyi mesterséges megtermékenyítő állomáson megtalálható a szarvasmarhát tartó gazdák nagy öröme, hiszen manapság minden húsmarhatartó arra törekszik, hogy tökéletesen ki tudja elégíteni a piacot, és nem utolsósorban olyan egyedeket állítson elő, melyek tartása gazdaságos és jövedelmező számára. Nem mellékes az a fajta mellett szóló tény sem, hogy a felvásárlók kis- és nagy súlyban egyaránt keresik. Ennek oka, hogy kis-és nagy súlyban is jó továbbfeldolgozási alapanyag, tehát technológiai tulajdonságai jók.

Magyar tarka:

Kettős hasznosítású fajta. Tejtermelése elmarad a szakosodott fajtákétól, azonban hústípusú egyedek keresztezésénél jól használható a magasabb tejhozam miatt. Előnye, hogy kialakításuk során a borjúnevelési képességük kiemelkedő, és a hústermelés területén is jó eredményeket mutatnak. Kialakulása során számos nyugati hegyi fajta játszott szerepet, ilyen például a szimentáli, a vörös tarka, pinzgau, borzderes fajták. Hazánkban ennek megfelelően számos tájfajtája jött létre, melyek közül kiemelkedtek a vasi és bonyhádi tájfajták. A tenyésztői

munkának köszönhetően a fajta egyre népszerűbbé vált. Kedvező tulajdonságainak köszönhetően árutermelő gazdaság kialakítása esetén jól alkalmazható borjúnevelésre.

A zárt karámmal ellátott tartástechnológia paraméterei

Először azokat a költségeket kerülnek bemutatásra, melyek mindkét technológia esetén azonosak. A többletként fellépő, illetve az eltérő árak az elemzésben találhatóak. Az árak minden esetben nettó árak, a gépeket pedig használtan vásárolja meg a gazdaság. Az árak 1 ha föld művelésére vonatkoznak abban az esetben, ha minden műveletet egyszer végeznek el. Az egyes tételek tehát részletesen:

- 50 db tehén megvásárlása: 450 000 Ft/db, nettó áron számolva összesen 22 500 000 Ft
- Mtz 82-es üzemképes homlokrakodóval ellátott traktor ára: 1 200 000 Ft
- Körbálázó (márkától függetlenül): 500 000 Ft
- Rendkezelő: 130 000 Ft
- Eke: 230 000 Ft
- Borona: 60 000 Ft
- Pótkocsi: 800 000 Ft
- Kasza: 220 000 Ft

A gépek és az állomány összes költsége:

25 640 000 Ft

- Kaszálás költsége: 5 000 Ft
- Rendkezelés költsége: 7 000 Ft
- Bálázás költsége: 3 500 Ft
- Behordás költsége: 3 500 Ft
- Szántás, vetés, boronálás: 21 000 Ft

1 ha föld egyszeri megművelésének ára:

40 000 Ft

- Kietetés költsége: 2 000 Ft
- Trágyázás, annak elhordása (amennyiben a trágyatároló helyben van): 15 000 Ft

Az egyéb költségek összesen:

17 000 Ft

Az elemzés elkészítése során épületberuházás azért nem szerepel a vizsgálandó tényezők között, mert a legtöbb helyen, ahol állattartás gondolatát fontolgatják, valamilyen épület biztosan rendelkezésre áll, aminek átalakítása minimális költséggel jár. Az itatást általában fűrt kútról végzik, így ennek költsége sem került a tényezők közé. Nagyon kevés olyan belterület van, ahol nincsen fűrt kút az ingatlan vagy telephely területén.

A gazdaság bevételi forrásai:

- EU-támogatás összege forintban, ha az euro árfolyama 310 Ft:
 - Egy húshasznú tehén után járó támogatás: 49 600 Ft
 - Hízott bika: 15 252 Ft

Összesen (50 db tehén után):

2 480 000 Ft

- 25 db választott bika esetén: 381 300 Ft

Összes bevétel támogatásból:

2 861 300 Ft

A hízott bika esetén kilónkénti 860 forintos árral számolva, ha a bikák súlya átlagosan 700 kilogramm, a bevétel:

15 050 000 Ft

Földalapú támogatás összege:

- SAPS támogatás forintban kifejezve: 44 144 Ft/ha
- Zöldítés összege forintban kifejezve: 24 614 Ft/ha

Bérmunka igénybe vétele esetén a gépek költségei jelentősen csökkenthetők. A rendelkezést, a bálázást, valamint a behordást tehát érdemes bérmunkába adni, melynek költsége bálánként 800 és 1 100 forint között mozog. Az ingadozó piaci árak miatt 950 forintos középárral lehet számolni. Az 50 darab marha és szaporulata szénával és alomszalmával együtt 3 000 darab bálát igényel. Ennek teljes összege:

2 850 000 Ft

A zárt, karámmal ellátott tartástechnológia jellemzője a kötetlen tartás, 55 cm jászolhossz/állat, napi 3 kg szalma felhasználása almozásra, mélyalmos tartás megvalósítása. Az állatok nincsenek legelőre hajtva, hanem karámmal ellátott istállóban kötetlenül vannak tartva. Ez a módszer ott kedvező, ahol a tulajdonban lévő területek nem koncentráltan helyezkednek el, a legeltetés így megvalósíthatatlan.

A tartás előnye, hogy az állatok csak annyit kapnak enni, amennyit a hasznosításuk megkíván, tehát nincs pazarlás. Az egyedek jól megfigyelhetők, az esetlegesen fellépő sérülések és betegségek gyorsabban észrevehetőek. Az állatok a rendelkezésre álló legelőt nem hasznosítják túl. A szaporulat súlygyarapodása nagyobb, hiszen „nem mozogják le” a lerakódott súlymennyiséget. Évszaktól függetlenül az állomány termelése kiegyensúlyozott, egyenletes, ami az értékesítés során előnyt jelenthet.

Ez a tartási mód viszont költségesebb, hiszen az állatokat sokkal többször kell kitrágyázni, illetve a borjakra igaz, hogy ugyan egységesebbek és hamarabb felnőnek, de a húsösszetételük romolhat a mozgáshiány miatt. Ez a tartási körülmény ott gazdaságos, ahol rendelkezésre áll a munkaerő, tehát főként az önkormányzatoknál a kötelező közfoglalkoztatás miatt.

Legelőre alapozott klasszikus húsmarhatartás

A legeltetés ideje 150–180 nap, a téli szálláson eltöltött idő 180–200 nap. A nyári legeltetés saját, illetve bérelt területeken folyik. A bérelt legelőterületek költsége hozzáadódik a fentebb részletezett tartási mód költségeihez, melyeknek értéke a vizsgált régióban 5 000 Ft. A legelők szakaszos legeltetéssel vannak hasznosítva, és az egyes szakaszokat villanypásztor veszi körül. Az állatok egész nap a legelőn vannak, az éjszakát is ott töltik. A legelőterület folyamatos ellenőrzése elengedhetetlen, hiszen az időjárási körülmények megváltozását követően az állatok tönkretelhetnek azt.

Folyamatos esőzés hatására taposási kár léphet fel, míg nagyobb szárazság esetén a túllegeltetés veszélye állhat fenn. Az ilyen nem kívánt hatások elkerülése érdekében egy gulyaszállást kell létesíteni, ahová az állatok a megváltozott körülmények esetén behajthatóak. Ilyenkor kiegészítő etetést kell végeznünk. Az itatást lajtos kocsi végzi, ahol az állatok a szükséges sót is megtalálják. Télen a már említett gulyaszálláson tartózkodnak, amit célszerű emelkedőn kialakítani, hogy az esővíz ne tudjon felgyülemelni, és a szállás ne változzon „sártengerré”.

A szálláson az almozás nélkülözhetetlen az állatok komfortérzetének elérése érdekében. Ezen a szálláson az állomány tartható fedett épület nélkül is. Ilyenkor egy szélfogó palánkról kell gondoskodni. Ez rendszerint deszkából készül úgy, hogy a deszkák között rést hagynak ki. 50 db tehénre számolva a deszkapalánk 7–7,5 méter hosszú, és 5 méter magas. Az állatok etetése

a pazarlás elkerülése érdekében jászolból történik, ami a szálláshelyen van kialakítva. Ez egy féleresztes fedett etetőtér, amit igény szerint szilárd burkolattal lehet ellátni. Ez tovább növelheti a költségeket.

A borjak részére külön borjúóvodát szükséges létesíteni, ahol korlátlanul hozzájuthatnak szálas- és szemestakarmányhoz egyaránt. Ez a módszer azonban az időjárásnak sokkal inkább ki van téve. Megfelelő időjárás esetén a költségek minimálisak, és jelentősebb bevételre lehet szert tenni. Ennek azonban az ellenkezője is előfordulhat, tehát ha a körülmények mostohára fordulnak, a kiadások egyszerre ugrásszerűen megnövekednek.

Bármelyik módszert választjuk is a fentebb leírtak után, a legnagyobb kiadási tétel mindenképpen az élőmunkaerő. A húsmarhatartás költségei nem viselik el a gépiesítést. A kézi munkaerő nélkülözhetetlen. A piacon rendelkezésre álló munkavállalók többsége azonban képzetlen, ezáltal alkalmatlan a feladat betöltésére. Számos gazdaság küzd azzal a problémával, hogy hiába fizetné meg a munkaerőt, egyszerűen nem talál a feladatra alkalmas, lelkiismeretes embert. Márpedig a húsmarhatartás csakis jól képzett és szakmailag felkészült embereket igényel. A régi idők termelőszövetkezeteivel együtt sajnálatos módon az ilyen emberek is ki-/megöregedtek, meghaltak. A helyükre lépő generációval az a baj, hogy nem szeretné ezt a munkakört végezni. A vállalkozó kedvű fiatal gazdálkodók ennek eredményeként munkaerőhiánnyal szembesülnek. Sajnos erre a problémára hiába nem lehet megoldást találni. Aki tehát állattartásra adja a fejét, az jobb, ha megszokja, hogy saját magának kell a feladatokat ellátnia, mert csak ebben az esetben tud nyereségesen gazdálkodni, ami viszont szabad idejének feláldozásával jár.

Egy fiatal gazdával készített interjú főbb tapasztalatai

A mélyinterjú alanya Kurunczi Péter, aki a Baranya megyei Dévaványán gazdálkodik. Mivel a magyar nyelven rendelkezésre álló szakirodalom mennyiségileg nem megfelelő a téma alaposabb feldolgozásához, fontos volt egy a témában jártas gazdálkodó véleményének figyelembe vétele. Szükségessé vált továbbá a szakirodalmi feldolgozás során szerzett ismeretek igazolása a gyakorlatban. Természetesen egyetlen interjú elkészítése még nem elegendő, de mégis jó rálátást nyújt az ágazat jelenlegi helyzetére.

Az interjúalany az interjú készítésekor 46 darab tehénnel és egy darab tenyészbikával rendelkezett. Ezek döntően húshasznú vérségűek, mert a jövőben tisztavérű tenyésztéssel szeretne foglalkozni. Az állatokat egész évben legelőn tartja, mert elmondása szerint számára ez a leginkább kifizetődő: nem kell drága gépeket beszereznie, illetve alkalmazottat vagy alkalmazottakat foglalkoztatnia.

A borjak eladásánál kezdetben ismerősi körből szerezte be a felvásárlók telefonszámait. Ahogy nagyobb létszámra tett szert, és a minőséget folyamatosan tudta biztosítani, már nem neki kellett keresnie a felvásárlókat, hanem a felvásárlók keresték meg őt. Itt fontos megjegyezni, hogy ha hazánkban működnének megfelelő integrációk, akkor a gazdák számára könnyebbé válhatna az állatok értékesítése. Az interjú alanya sem tud az ágazatban működő integrációkról. Egyetlen egyesületet említett, a Hortobágy Menti Húsmarha-tartók Egyesületét.

Elmondta azt is, hogy saját maga nem szokott pályázatokat benyújtani, hanem inkább támogatást vesz igénybe, mert a pályázatok elbírálása véleménye szerint sokszor ésszerűtlenül történik, továbbá nincs összhang a pályázat által nyújtott előny és a megkövetelt feltételek költségvonzata között.

SWOT elemzés

A SWOT-elemzés során megvizsgált négy építőelem a szakirodalmi vizsgálat alapján összefoglalva a következő:

- **Erősségek:** a választott fajták jó genetikai háttere (a magyartarka könnyű ellése, jó tejtermelő képessége, charolais jó alkalmazkodóképessége); kiváló legelőkészség gyengébb termőterületeken is; magas támogatási összeg; az előállított végtermék könnyű értékesítése.
- **Gyengeségek:** a felvásárlóknak és a piacnak való kiszolgáltatottság; integráció hiánya; szakemberhiány; az új belépők szűk kapcsolati hálóból fakadó értékesítési nehézségei; ingadozó támogatási összeg; belföldi fizetőképes kereslet hiánya; a marhahúsfogyasztás magyar gasztronómiában jelentkező visszaesése; magas indulótöke-igény.
- **Lehetőségek:** emelkedő összegű állami támogatások; megfelelő piacszabályozás; települések önellátóvá válása; beruházási kedvezmények.
- **Veszélyek:** időjárásnak való kitettség; felvásárlási ártól való függés; korábbi anomáliákból fakadó fogyasztói bizalomvesztés (BSE járvány ideje óta)

A fentiek alapján elkészített, továbbfejlesztett SWOT-mátrix (1. táblázat) szemléletesen mutatja be a fejlesztendő területeket, illetve az ágazat kitörési lehetőségeit. Minden dimenzióban egy-egy elemet került kiválasztásra, és az itt bemutatott módon a fennmaradó elemekre is hasonló mátrixot lehet elkészíteni.

1. táblázat: A SWOT által meghatározott dimenziók a húsmarhaágazatra nézve

SWOT elemzés	<i>Erősségek (S):</i> a fajták jó genetikai tulajdonságai	<i>Gyengeségek (W):</i> integráció hiánya
<i>Lehetőségek (O):</i> emelkedő állami támogatási összegek	Állami támogatásból húsmarhatenyésztő gazdaság létrehozása.	A gazdák együttműködésével hozzanak létre integrációt!
<i>Veszélyek (T):</i> a felvásárlási ártól való függés	A gazdák harcoljanak ki elfogadható szinten rögzített felvásárlási árakat!	Integrációba való tömörüléssel az ágazat alkupozíciójának növelése.

Forrás: saját szerkesztés

Ez az elemzés természetesen nem örökérvényű, hiszen a húsmarhaágazatban történő változások vagy a környezet formálódása (itt a környezet alatt a termelési, piaci környezetet értem) a tényezők felülvizsgálatát követeli meg, ami adott esetben a stratégia módosítását vonja maga után.

Következtetések

Összességében megállapítható, hogy a húsmarhatartás és –tenyésztés a kezdeti nagyobb beruházás után rövid időn belül megtérül. A költségek csökkentése érdekében érdemes pályázatokat benyújtani. A munkaerőhiány miatt azonban a gazdaság feladatainak ellátása a gazda részéről napi 24 órás felügyeletet igényel, ami miatt kevesebb idő jut a pályázatok figyelésére, a támogatások határidőn belüli leadására stb. Ilyenkor tehetnek jó szolgálatot a gazda számára a rendelkezésre álló falugazdász hálózat, illetve a szaktanácsadók. Egyre több pályázati előírásban kötelező egy szaktanácsadó alkalmazása, hiszen ez növeli a

versenyképességet és a gazda piacon betöltött szerepét. A szaktanácsadók díja a legtöbb esetben visszatéríthető, azaz a gazda számára teljesen ingyenes.

A vizsgált településen, Ózdon, az elmúlt években számtalan beruházás valósult meg annak érdekében, hogy az önkormányzati intézmények önellátóvá válhassanak. Kezdetben növénytermesztéssel foglalkoztak, majd a gazdaságot tovább fejlesztve, állattartásba állattenyésztésbe is belefogtak. Jelenleg baromfit és juhot tartanak. A fejlesztés további szakaszában tervezik szarvasmarhák vásárlását is, mely egy újabb lépcsőfok a végleges függetlenség felé.

A cikk az önkormányzatok részére is ötletként, támogatható elképzelésként szolgálhat – természetesen a helyi adottságokat, elképzeléseket figyelembe véve. Ózd és vonzáskörzete igen nagy, s a hozzá, illetve a mellette működő települések közül jelentősen kimagaslik. Ezt a vezető szerepet kihasználva a település belevághatna egy esetleges nagyobb beruházás megvalósításába. Csatlakozási, együttműködési partnerséget alakíthatna ki a környező falvakkal, városokkal. Adott esetben közösen létrehozhatnának egy integrációnak megfelelő szervezetet, állattenyésztésre és növénytermesztésre egyaránt. Közösen sikeresebben vehetnének részt a pályázatokon, s együttes erővel már nem csak saját ellátásra tudnának termelni. Amennyiben a megtermelt árut minél magasabb feldolgozási szinten tudják értékesíteni, annál nagyobb többletjövődelemre tehetnének szert.

A fentiekben leírtak mindegyike hozzájárulhatna ahhoz, hogy a térség beépüljön az ország vérkeringésébe, hiszen a munkaerő rendelkezésre áll, így ezzel a tevékenységgel a foglalkoztatottsági ráta javulna. A létrejövő munkahelyek miatt vélhetően a demográfiai mutatók is javulnának, hiszen kevesebb lenne az elvándorlás, és nőne az életszínvonal is. A megtermelt termékekre saját emblémát lehetne tenni. A védjeggyel ellátott termékek magasabb áron adhatók el. Manapság a fogyasztók egyre inkább keresik az olyan termékeket, amiket jól betudnak azonosítani, és tudják, hogy az adott termék honnan származik, és miből készül. A saját védjegy hatására nemcsak az ország egész területén, hanem akár külföldön is megismerhetnék a települést és környékét. Végül, de nem utolsó sorban mindez jó példa lehetne a többi, hasonló adottságokkal és problémákkal küzdő település számára.

Irodalomjegyzék

1. Chikán, A.:(2008): Vállalatgazdaságtan. Budapest, Aula Kiadó, pp. 477-479., ISBN 978 963 9698 60 4
2. Ghauri, P. – Grønhaug, K. (2011): Kutatásmódszertan az üzleti tanulmányokban. Akadémiai Kiadó, Budapest, ISBN 978 963 05 8978 9
3. Malhotra, N. K. (2001): Marketingkutató. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, ISBN 963 16 3084 6
4. Márton, I.: (2003): A húsmarha tenyésztésének és tartásának gyakorlata, Budapest, Szaktudás Kiadó Ház, p. 132. ISBN:9789639553057
5. Márton, I.: (2013): Versenyképes húsmarhatartás. Budapest, Szaktudás Kiadó Ház, p. 186. ISBN:9786155224324
6. Motika, D.: (2004): A húsmarha tenyésztésének gyakorlata, Budapest, Gazda Kiadó, p. 150.
7. Stefler, J.: (2014): A magyartarka tenyésztése, Budapest, Magyartarka Tenyésztők Egyesülete, pp. 26–67.+167–194.+248.
8. Szabó, F.: (2005): Húsmarhatenyésztés. Budapest, Mezőgazda Kiadó, pp. 15-112.+375., ISBN 963-286-169-8

9. Tózsér, J.: (2003): A charolais fajta hazai tenyésztése, Budapest, Mezőgazda Kiadó, p. 266.
10. Agrárgazdasági Kutató Intézet
 - a. <https://www.aki.gov.hu/publikaciok/publikacio/a:579/A+fobb+mezogazdasagi+agazatok+koltség-+és+jövedelemhelyzete>
 - b. <https://www.aki.gov.hu/>
 - c. <https://www.aki.gov.hu/publikaciok/publikacio/a:579/A+fobb+mezogazdasagi+agazatok+koltség-+és+jövedelemhelyzete>
11. <http://www.charolais.hu/ujweb/index.php/hu/charolais-fajta/bemutatas>
12. Mészáros K. (2014): A magyar húshasznú szarvasmarhát tartó vállalkozások vagyoni és jövedelmi helyzetének, Gödöllő, pp 146-155
13. http://epa.oszk.hu/02000/02067/00030/pdf/EPA02067_animal_welfare_2014_2_146-156.pdf
14. <http://genmegorzes.hu/magyar-tarka-szarvasmarha.html>